

**T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE TRANSAKSİYONEL ANALİZ
AÇISINDAN HİKAYELER**

Hüseyin Taş

Zonguldak 2008

**T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE TRANSAKSİYONEL ANALİZ
AÇISINDAN HİKAYELER**

**Hazırlayan
Hüseyin Taş**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mualla Murat**

Zonguldak 2008

T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalında 2005628205005 numaralı Hüseyin Taş'ın hazırladığı “**İlköğretim 2. Kademe Türkçe Öğretiminde Transaksiyonel Analiz Açısından Hikayeler**” konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 28/08/2008 Perşembe günü saat 16:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

Başkan _____

Yrd. Doç. Dr. Betül ÖZÇELEBİ

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Mualla MURAT (Danışman)

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Şinasi SÖNMEZ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

25./9./2008

Doç. Dr. Turhan KORKMAZ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Başlığı : İlköğretim 2. Kademe Türkçe Öğretiminde Transaksyonel Analiz Açısından Hikayeler
Tez Yazarı : Hüseyin Taş
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Mualla Murat
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2008
Sayfa Adedi : 120

İlköğretim ikinci kademe Türkçe Öğretimi alanında yapılmış olan bu çalışmada psikolojide iletişim, kişilik ve terapi konusunda çok etkili bir kuram olan Transaksyonel Analiz Kuramı'nın Türkçe Öğretiminde hikaye türü metinlere nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır.. Bu tespit hikaye kahramanlarının Transaksyonel Analiz kuramı verileri doğrultusunda analiz edilmesi yoluyla yapılmıştır.

Bu çalışma toplam üç ana başlık doğrultusunda şekillendirilmiş olup bu başlıklar şu şekilde sıralanmıştır. “Kuramsal Çerçeve” başlığı altında Transaksyonel Analiz kuramı, Ana dili öğretimi, Türkçe Öğretiminde Yapılandırıcı Yaklaşım, Türkçe öğretiminde metinlerden yararlanma, hikaye türü ve çalışmada hikayeleri kullanılan yazarların edebi kişiliği ile ilgili bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde ise seçilen hikayeler üzerinde Transaksyonel Analiz Kuramının verileri olan Yapısal Analiz ve Fonksiyonel Analiz doğrultusunda uygulamalar yapılmış, Transaksyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları doğrultusunda öykü kahramanları değerlendirilerek bu kahramanların benlik durumlarının tespitine çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında kuramın verileri doğrultusunda yetişkin benlik durumu koordinatörlüğü altında ebeveyn, yetişkin ve çocuk rollerini dengeli bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirme konusunda hikayelerin bir materyal olarak kullanılıp kullanılamayacağı sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Transaksyonel Analiz, Hikaye, Ana Dili

ABSTRACT

Institution	: ZKÜ Institute of Social Sciences, Department of Turkish Education
Title	: Transactionale Analysis History In The Second Grade of Primary Education of Turkish Tuition
Author	: Hüseyin Taş
Adviser	: Asst. Prof. Dr. Mualla Murat
Type of Thesis, Year	: MSc. Thesis, 2008
Total Number of Pages	: 120

In this study, which has been carried out in the field of Turkish education at the second grade of primary education, the reflection of Transactional Analysis Theory, that is very effective theory about personality and therapy, to story type texts has been studied. This study has been carried out by analyzing the story heroes by the help of Transactional Analysis Theory datums.

This study consists of three titles and these titles are lined up in the following sections. In the first section the informations about Transactional Analysis Theory, mother Tongue Teaching, Instructional Approach on Turkish Teaching, using texts on Turkish Teaching and informations about the literary personality of the authors whose stories are used in this study under the “Theoretical Frame” title has been given in the second section the applications have been carried out by the help of instructional and functional analyses which are Transactional Analysis Theory datums on the chosen stories. By the help of Transaction and life positions which are Transactional Analysis datums the egoistic conditions of the heroes have been studied by examining them. In the result and proposal section of the study, by the help of the theory datums, under the adult egoistic condition coordinations it has been studied that whether the stories can be used as a material to raise individuals that can use parent, adult and teenage roles equally.

Keywords: Transactional Analysis, Story, Mother Tongue

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	5
1.1. Araştırma Modeli	5
1.2. Evren ve Örneklem.....	5
1.3. Verilerin Toplanması.....	5
1.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1 Transaksiyonel Analiz Kuramı	9
2.1.1. Yapısal Analiz	10
2.1.2. Fonksiyonel Analiz.....	12
2.1.3. Transaksiyonlar	14
2.1.4. Temas İletileri	14
2.1.5. Yaşam Pozisyonları	15
2.1.6. Transaksiyonel Analiz ve Diğer Benlik Kuramları	16
2.1.6.1. Psikanaliz ve Transaksiyonel Analiz	17
2.1.6.2. Gestalt (Duyuşsal Alan) ve Transaksiyonel Analiz.....	17
2.1.6.3. Davranışçı Yaklaşımlar ve Transaksiyonel Analiz.....	18
2.2. Dil ve Ana Dili Öğretimi	18
2.3. Türkçe Öğretiminde Yapılandırıcı Yaklaşım	25
2.4. Türkçe Öğretiminde Metinlerden Yararlanma.....	30
2.5. Hikaye Türü ve Genel Özellikleri.....	35
3. HİKAYELERDE TRANSAKSİYONEL ANALİZ KURAMI UYGULAMASI....	38
3.1. Yapısal Analiz Uygulaması	38
3.1.1. Oğlumuz.....	38
3.1.2. Küskün Ayıcık.....	46

3.1.3. Gül Hanım'ın Annesi.....	53
3.1.4. Hayat Ne Tatlı	61
3.1.5. Eskici	70
3.2. Fonksiyonel Analiz Uygulaması.....	78
3.2.1. Mustafa Kemal'in Askerleri.....	78
3.2.2. Bir Güreş Öyküsü	84
3.2.3. Kirazlar	94
3.2.4. Forsa	103
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Ana Dili Öğretim Alanları	23
Şekil 2.1: “Oğlumuz” hikayesi Transaksiyon şeması	45
Şekil 2.2: “Küskün Ayıcık” hikayesi Transaksiyon şeması	53
Şekil 2.3: “Gül Hanım’ın Annesi” hikayesi Transaksiyon Şeması.....	61
Şekil 2.4: “Hayat Ne Tatlı” hikayesi Transaksiyon Şeması	69
Şekil 2.5: “Eskici” hikayesi Transaksiyon Şeması	77
Şekil 2.6: “Mustafa Kemal’in Askerleri” hikayesi Transaksiyon Şeması.....	83
Şekil 2.7: “Bir Güreş Öyküsü” hikayesi Transaksiyon Şeması	93
Şekil 2.8: “Kirazlar” hikayesi Transaksiyon Şeması	102
Şekil 2.9: “Forsa” hikayesi Transaksiyon Şeması	111

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Ders kitaplarındaki öykülerin yazarlara göre dağılımı	8

KISALTMALAR LİSTESİ

- E : Ebeveyn Benlik Durumu
Y : Yetişkin Benlik Durumu
Ç : Çocuk Benlik Durumu
KE : Koruyucu Ebeveyn Benlik Durumu
EE : Eleştirel Ebeveyn Benlik Durumu
DÇ : Doğal Çocuk Benlik Durumu
UÇ : Uygulu Çocuk Benlik Durumu

ÖNSÖZ

Dil, insan hayatının en vazgeçilmez, en değerli kazanımlarından birisidir. İnsanın sosyalleşmesinde, diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurmasında en etkili araçlardan biri olan dilin, edinim süreci çok karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin devamlılığı çok farklı alanlarla dil öğretiminin iş birliğini gerekli kılmaktadır. Özellikle psikoloji ve sosyoloji bilimleri bireyi inceleme teknikleri ve ortaya koydukları sonuçlar itibariyle ana dili öğretimi konusunda yararlanılması gereken iki önemli alandır.

Bu çalışmada bu gereklilik ışığında psikolojide iletişim, kişilik ve terapi konusunda çok etkili bir kuram olan Transaksyonel Analiz Kuramı'nın (İşlemsel Çözümleme Yaklaşımı) verileri doğrultusunda ilköğretim ikinci kademe Türkçe Öğretimi düzeyindeki hikaye türü metinler ele alınmıştır.

Çalışmanın oluşum aşamasında değerli zamanlarını ayırıp bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Mualla Murat'a, önerileriyle çalışmaya yön veren değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Saime SAYIN, Yrd. Doç. Dr. Betül ÖZÇELEBİ, Yrd.Doç. Dr. Aysel MEMİŞ ve Yrd. Doç. Dr. Özlem KORAY'a, yaşamımın her aşamasında benim yanımda olan ve benden desteğini hiç esirgemeyen eşim Ayşe'ye, bir Türkçe sevdalısı olarak büyümesini istediğim kızım Yağmur Ahsen'e, yaşamım boyunca maddi- manevi çok şey borçlu olduğum aileme TEŞEKKÜR EDERİM.

Çalışmanın alana yararlı olması dileğiyle.

GİRİŞ

Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde, bireylerde ve dolayısıyla toplumlarda meydana gelen hızlı değişim ve gelişimlerin bir gereği olarak çağımızda eğitim, bireyi yaşam içersinde çok farklı süreçlere hazırlamakla görevli, aynı zamanda bu çok farklı hedefler çerçevesinde bireyin eleştirel düşünme, problem çözme, girişimcilik, yaratıcı düşünce gibi sosyal becerilere de sahip olarak gelişmesini hedefleyen bir süreç olarak tanımlanabilir. İnsandaki merak ve öğrenme güdüsü bilim ve teknolojiadaki gelişmeleri hızlandırmakta, bu hızlı değişimin topluma olumlu bir yönde yansması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda eğitimin önemi gittikçe artmaktadır. Bu nedenle eğitim ele alınırken bu çok kapsamlı kavramı toplumsal temelli olan sosyoloji ve birey için önemli olan psikoloji ile birlikte değerlendirme gereği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eğitim araştırmalarında eğitim sosyolojisi diye bir alt araştırma alanı ortaya konulmuş ve bu yolla toplumsal yaşamdaki değişimlerin eğitime nasıl yansıdığı ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Eğitim sosyolojisinin eğitimdeki sürecini ele alan Fransız Sosyolog Pierre Jaccard eğitim sosyolojisi ile ilgili eserinde Amerikan sosyologlarının konuyla ilgili düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

“Eğitim Sosyolojisi okulun oluşturduğu toplumsal ve psikolojik çevrenin tüm öğrenim ve olgunlaşma süreçlerinde bilgilerin kazanılması, tutumların oluşumu ve değerler basamağının teşekkülü şeklinde örneklenen toplumsal açılımların öğrenciler üzerindeki eğitsel etkilerini araştırır.

Eğitim Sosyolojisi aynı zamanda okulun kendisi üzerinde etkiler de icra eder ve kaynağını gerek çeşitli mesleklerin temenni ve isteklerinden gerek toplumun yeni arzularından alan dış baskıları sistematik bir incelemeye tabi tutar (Jaccard, 1962:6).

Amerikan sosyologlarının eğitimi ve dolayısıyla eğitim sosyolojisini sadece okulla sınırlı tutmaları Jaccard’ın 1962 yılında ‘Eğitim Sosyolojisi’ isimli eserini yayınlamasının en önemli nedenidir. Bandura’nın sosyal öğrenme kuramında ortaya

koyduğu davranışın çevreyi, çevrenin de davranışı değiştirebileceği gerçeği eğitim sürecinde sosyal çevrenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim sürecinde ve özellikle kişilik oluşumunda kültürel dolayısıyla da sosyal yapının ne kadar önemli olduğu ile ilgili Burger (2006) şunları ifade etmektedir:

“Kişiliklerin gelişimini etkileyen şey, yalnızca farklı kültürlerdeki farklı deneyimler değildir. Psikologlar insanların ve kişiliklerinin kültürel bir bağlamda var olduğunu fark etmişlerdir. Kültürler arası araştırmalar yapanların belirttiği en önemli ayırım, bireyci ve kollektif kültürlerdir. Bireyci kültürler bireysel gereksinim ve başarılar çok önem verir. Bu kültürlerde insanlar, kendilerini bağımsız ve eşsiz olarak görürler. Bunun tam tersi olan kollektif kültürlerde insanlar aile, kabile yada ulus gibi daha büyük bir gruba ait olma isteğindedirler. Bu insanlar rekabetten çok işbirliğine önem verirler. Bireysel başarılardan çok grup başarısından tatmin olurlar.” (Burger, 2006:32,33).

Yukarıda ifade edilen görüş doğrultusunda eğitim süreci planlanırken ve eğitim programları hazırlanırken toplumun kültürel bakış açısına dikkat edilerek, o toplumdaki bireylerin bireyci ya da kollektif kültürlerden hangisine dahil olduğunun tespiti mutlaka yapılmalıdır. Toplum içindeki ekonomik, siyasi, kültürel ve benzeri sebeplerden ortaya çıkan çeşitli grupsal çatışmaların önlenmesi, problemlerin çözülüp bunların toplumun ve bireyin yararına dönüştürülmesi için bu tespitin yapılması eğitim ile sosyoloji arasında bir etkileşimi zorunlu kılmaktadır.

Eroğlu'nun (2006) şu ifadesi insanın toplumdan ayrı düşünilemeyen ve sosyalleşme sürecini hayatı boyunca sürdüren, sosyal bir varlık olduğunun açık bir ifadesidir:

“Başarı ihtiyacı, insanların çoğunda potansiyel olarak vardır. Fakat herkesin bu ihtiyacın ortaya çıkmasını sağlayacak ortamı ve fırsatı bulacağı da söylenemez. Çünkü bu ihtiyacın şiddeti kişiden kişiye değiştiği gibi McClelland'a göre, toplumdan topluma da değişiklik gösterir.” (Eroğlu, 2006:367).

Bu nedenle dünyada ve ülkemizde eğitim sosyolojisi ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar son elli yıl içerisinde sosyal ve siyasi şartlar gereği artmış ve tüm hızıyla sürmektedir.

Eğitimin hedefinin insan olması eğitimi psikoloji bilimi ile etkileşim içinde olmaya zorlamıştır. Eğitimciler psikoloji ile ilgili temel bilgilere sahip olmanın gerekliliği ile eğitim alanında psikoloji ile ilgili bilgiler doğrultusunda araştırmalarını sürdürmüşlerdir. Psikoloji, insan davranışını ve bu davranışların gerisindeki yapı ve süreçleri inceleyen bir bilim dalıdır. Psikoloji, çevre, insan ve davranışlar arasındaki etkileşimi incelemeyi amaçlar (Deniz, 2007:6).

Eğitim psikolojisi, psikolojinin bulgularının eğitim alanına uygulanması ile gelişmiş bir bilim dalıdır. Özellikle gelişim ve öğrenme gibi alt alanları kapsar. Bu alanda yapılan çalışmalar yoluyla psikoloji alanında ortaya konulan yeni kuram ve bilgiler eğitime nasıl yansıtılabilir ve eğitimde hangi gelişmelere sebep olabilir düşüncesiyle değerlendirilerek eğitimde yeni anlayışların ortaya çıkması sağlanmıştır.

Gelişim psikolojisi verilerine göre çocuklar 6-14 yaşlar arasında dil gelişimi (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) bakımından hızlı bir ilerleme gösterirler. Bu doğal gelişmeyi Türkçe öğretimi bakımından değerlendirmek gerekir. Bu da ancak okulda çocukların okuma, dinleme, konuşma ve yazma ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayıcı zengin bir öğrenme ortamı yaratmakla mümkün olabilir.

Bu zengin öğrenme ortamının oluşturulmasında özellikle Türkçe öğretiminde edebi metinlerden yararlanılabilir. Edebi metinleri zenginleştirici bir materyal olarak kullanmak için edebi metne çağdaş yaklaşımlar doğrultusunda yaklaşmak, metinler arasılık doğrultusunda metnin sadece edebi metin bakış açısı ile sınırlandırılmayacağı, oluşturulan her metnin kendisinden önce oluşturulan ve kendi döneminde yazılan metinlerden çıkarımlar alarak anlam kazandığı ve semiyotik metinler adı verilen resimler, fotoğraflar, filmler, şarkılar, dramalar, haritalar, grafikler, beden dili vb. işaret ve çizimlerinde artık eğitim ortamında yer bulduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Bu gerçeklikten yola çıkarak bu çalışmada Türkçe öğretiminde edebi metne yaklaşım konusunda bir Psikoloji kuramı olan Transaksyonel Analiz verileri doğrultusunda farklı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısında hikaye kahramanlarını Transaksyonel Analiz verileri doğrultusunda analiz ederek kahramanlarda baskın olarak bulunan benlik durumlarının tespiti yapılmıştır. Benlik durumlarının tespiti edebi metin içerisinde kahramanlar arası iletişimi değerlendirme açısından dayanak noktası kabul edilerek hikayedeki iletişim şekli tespit edilmiştir. Kuramın verileri doğrultusunda yetişkin benlik durumu koordinatörlüğü altında ebeveyn, yetişkin ve çocuk rollerini dengeli bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirme konusunda hikayelerin bir materyal olarak kullanılıp kullanılamayacağı sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır.

Amaç

Bu çalışma insan doğasının bir gerekliliği olarak eğitim ve öğretim faaliyetinin birliktelik ilkesi doğrultusunda yapılması anlayışı içerisinde psikolojide benlik kavramı ile ilgili önemli bir kuram olan Transaksyonel Analiz verileri doğrultusunda ilköğretim ikinci kademe Türkçe öğretimi düzeyinde hikaye türü metinlerin incelenmesini ve bu kuramın hedeflediği birey yapısının hikayelerdeki varlığının tespiti sonucuna ulaşmayı amaçlamaktadır.

1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, literatür tarama modelini ele almış; Türk edebiyatı içersinde 6- 8. sınıf düzeyinde Türkçe öğretimi alanında kullanılan öykülerdeki Transaksiyonel Analiz verilerini saptamaya yönelik kaynak taramasıdır.

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Türk Edebiyatının seçkin yazarlarından derlenen yaklaşık 500 hikaye oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemine ise, bu 500 hikaye içersinden kahramanlar arasında sözel iletişimin ağırlıklı olduğu hikayeler durum ve olay hikayesi eşit düzeyde olmak üzere tasniflenerek kahramanların karşılıklı konuşma oranının yüksekliği nedeniyle kuramsal açıdan incelenmek üzere seçilen 9 olay hikayesi oluşturmaktadır.

1.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Bazı kaynaklar için çeşitli kütüphanelerden yararlanılmıştır. Türk edebiyatının seçkin yazarlarına ait yaklaşık 500 hikaye antolojilerden ve yazarların öykü kitaplarından derlenmiştir.

Transaksiyonel Analiz ile ilgili kuramsal bilgiler literatür taraması yoluyla elde edilmiş ve bu konuda yapılmış benzer çalışmalara ulaşılmıştır.

Türk edebiyatının seçkin yazarlarına ait yaklaşık 500 öykü Transaksiyonel Analiz kuramı verileri doğrultusunda bir plan içinde incelenmiş ve sırasıyla kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemleri yapılmıştır.

1.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Çalışmanın oluşum aşamasında öncelikle ilköğretim ikinci kademedeki kullanılan hikaye türü metinlerin seçimi konusunda titiz bir çalışma sürdürülmüş hikaye seçiminde aşağıdaki ölçütler göz önünde bulundurulmuştur.

- Türk Edebiyatının seçkin yazarlarından yaklaşık beş yüz hikaye okunarak bu hikayeler içersinden kahramanlar arasında sözel iletişimin ağırlıklı olduğu hikayeler durum ve olay hikayesi eşit düzeyde olmak üzere tasniflenmiştir. Ancak kahramanların karşılıklı konuşma oranının yüksekliği nedeniyle kuramsal açıdan incelenmek üzere olay hikayeleri tercih edilmiştir.

- Hikaye seçiminde dikkate alınan bir diğer ölçüt ise ilköğretim ikinci kademe Türkçe öğretiminde ders kitaplarındaki hikayelerin yeri ve niteliği ile ilgili bir çalışma olan Ünal'ın (2006) "Öykülerin Türkçe Öğretimindeki İşlevi ve 6.,7.,8. Sınıf Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi" isimli çalışmasının verileridir.

Ünal (2006) Tebliğler Dergisi'nde belirtilen 32 Türkçe ders kitabından 26'sı üzerinde yaptığı incelemesinde durum saptaması niteliğinde hikayelerin Türkçe öğretimindeki işlevi ve 6, 7, 8, sınıf ders kitaplarındaki yerini tespit etmiştir.

Çalışmanın alt amaçları olarak Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinlerinin;

- a) Ders kitaplarına ve yazarlara göre dağılımları açısından ele alınması
- b) Ortak kullanılanlarının belirlenmesi
- c) Kelime sayısı bakımından değerlendirilmesi,
- d) Kısaltılmış olanlarının anlaşılabilirliğinin incelenmesi,
- e) Başlık ve içerik uyumlarının tespit edilmesi
- f) Konusunun belirlenmesi,
- g) Ana fikrinin ortaya konulması,
- h) Kavramlarının ve temalarının (temlerinin) tespit edilmesi,
- ı) Türkçe Programı'nda belirtilen genel ve özel amaçlara uygunluğu açısından ele alınması,

- j) Konularına göre türlerinin belirlenmesi,
- k) Olay örgülerinin tespit edilmesi,
- l) Kiplerinin incelenmesi,
- m) Bakış açısı yönünden değerlendirilmesi,
- n) Anlatım formları açısından ele alınması,
- o) Anlatıcı veya yazarın olaylar karşısındaki tavrının belirlenmesi,
- p) Şahıs kadrolarının incelenmesi,
- r) Şahıslarının tanıtılmasında izlenen yöntem ve tip özelliklerinin belirlenmesi,
- s) Zaman unsuru bakımından ele alınması,
- t) Mekân ögesi açısından sınıflandırılması,
- u) Üslûp bakımından uygunluklarının araştırılması,
- v) “Tür, Sekil ve Plân Özellikleri” adlı bölümlerinin öykü türünü kavratmadaki yeterliliğinin saptanması, belirlenmiştir.

Bu çalışmanın alt amaçlarından hikayelerin ders kitaplarına ve yazarlara göre dağılımları açısından ele alınması gereğince çalışma içerisinde öykülerin yazarlara göre dağılımları başlığı altında verilen inceleme sonuçlarına göre incelenen 115 öykü içerisinde öyküleri en çok tercih edilen yazarlar Sait Faik Abasıyanık, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Muzaffer İzgü, Memduh Şevket Esendal, Gültan Dayıoğlu’dur. Ders kitaplarındaki öykülerin yazarlara göre dağılımı ile ilgili verilen tabloda da yazarlar ve onların ders kitaplarında yer alan öykü sayıları verilmiştir.

Tablo 1.1: Ders kitaplarındaki öykülerin yazarlara göre dağılımı

Yazar Adı	Öykü Sayısı	Yazar Adı	Öykü Sayısı
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	5	Orhan Hançerlioğlu	1
S.F.Abasıyanık	13	M.S.Esendal	4
Tolstoy	2	Anonim	1
Halikarnas Balıkcısı	5	M.A.Ersoy	1
Dede Korkut Hikayeleri	5	R.N. Güntekin	4
Halil Kocagöz	1	Ömer Nida	1
R.E.Koçu	3	Orhan Kemal	3
Ömer Seyfettin	5	Sabahattin Ali	1
Üzeyir Gündüz	1	Tarık Buğra	1
Gülten Dayıoğlu	3	Vehibe Sevim	1
H.E..Adivar	2	Yevgeni Permyak	1
H.N.Zorlutuna	1	O.Henry	1
R.H.Karay	3	Atilla Çakıroğlu	1
Haldun Taner	3	Alphonse Davdet	1
F.V.Schiller	1	Atilla Damar	1
Necati Cumalı	2	H.L. Sarıyüce	1
Orhan Asena	1	Ayşe İlker	1
Erdoğan Tokmakçioğlu	1	Bahattin Ergezer	1
Yavuzer Çetinkaya	1	F.F. Tülbentçi	1
M.N.Sepetçioğlu	1	Karl Edwald	1
Aziz Nesin	1	Muhittin Nalbandoğlu	1
Mehmet Seyda	1	B.T. Güngör	1
Talip Apaydın	3	Fikret Ant	1
Fakir Baykurt	2	Hasan Kıyafet	1
Muzaffer İzgü	5	Selectron	1
Oktay Akbal	1	Necati Güngör	1
Mustafa Necati	1	Anton Çehov	1
Aispos	1	Mete Akyol	1
Erol Hızarcı	1	Guy de Maupassant	1
Kemal Bilbaşar	1	-	-

Kaynak: Ünal, Ebru (2006); Öykülerin Türkçe Öğretimindeki İşlevi Ve 6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s.261

Bu veriler doğrultusunda hikayeleri seçerken ders kitabı yazarları tarafından öyküleri en çok tercih edilen yazarların hikayeleri tercih edilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Transaksiyonel Analiz Kuramı

Eric Berne tarafından temelleri atılan iletişim, kişilik ve terapi konusunda çok etkili bir kuram olan Transaksiyonel Analiz kuramı, bireyler arasında değişen ilişkiyi ve iletişimi, bireyin diğer bir bireyden farklılığını ve diğer bireylerle iletişim kurduğunda nasıl davrandığını açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak belirtilmektedir (Akkoyun, 2001:5; Berne, 1988:9).

Transaksiyonel Analiz kuramı insanı olumlu bir şekilde insancıl bir yaklaşımla ele alan bir anlayışa sahiptir. Bu kuramın temel felsefesini aşağıdaki şu anlayışlar oluşturur.

İnsanlar okeydir: Herkes ne yaparsa yapsın, kim olursa olsun değerlidir, anlamlıdır ve önemlidir. İnsanlar arasında kültürel, fiziksel, zihinsel pek çok farklılık vardır, ancak insan olarak herkes eşittir. Hiç kimse insan olarak birbirinden ne daha iyidir, ne de daha kötüdür. Bir kişinin davranışları beğenilmese bile onun varlığı kabul edilebilir (Akbağ, 2000:25; Akkoyun, 2007:5).

Herkesin düşünme kapasitesi vardır: İnsanlar çevrelerinde ve kendilerinde olan olayların ne olduğunu kavrayabilme kapasitesine sahiptir. Önemli bir beyin hasarına sahip olmayan herkesin düşünme kapasitesi vardır. Bu nedenle hayattaki tüm sorunlar sorunu olan bireye gereken bilgiler verildiğinde kişinin kendisi tarafından çözülebilir. Bu nedenle her zaman profesyonel yardım içersinde bile kişi önemlidir (Akbağ, 2000:25; Akkoyun, 2007:6).

Yaşamında ne olacağına herkes kendi karar verir: İçinde bulunulan durumdan ne kadar ve ne şekilde etkileneceğimiz, nasıl tepkide bulunacağımıza biz karar veririz. Çevremizden gelen etkilerden etkilenip etkilenmemek bizim elimizdedir. Bu nedenle çevremizdeki diğer insanların üzerimizde yarattığı baskıyı, farklı şekillerde karşılayabiliriz. Yaşamımızda neler olduğu bizim davranışlarımızla belirlenir, kararımıza göre yaşamımızın alacağı yön düzenlenebilir. Alacağımız yeni

kararlarla yaşamımızın yönünü tayin etmek bizim elimizdedir (Akbağ, 2000:25; Akkoyun, 2007:6; Kayalar, 2003:2).

Kuramın dayandığı temel felsefe Berne'nin şu ifadesiyle özetlenebilir: “İnsanlar dünyaya prens veya prenses olarak gelirler, ancak daha sonra kurbağaya dönüşürler. Amacımız insanların yeniden prens veya prenses olmalarına yardımcı olmaktır.”(Akt; Akkoyun, 2007:6).

Transaksiyonel Analiz'in temeli ego durumlarına dayanmaktadır. Her birey ego durumları olarak adlandırılan üç işlevsel güce sahiptir. Ego durumları öznel yaşantıların bir tür sınıflandırılmış halidir (Sevim, 1996:31).

Ego durumları yapısal ve fonksiyonel analiz olmak üzere iki ayrı modelle incelenmektedir.

2.1.1. Yapısal Analiz

Bir ego durumundaki duygu düşünce ve davranış örüntüsünü tanımlama ve diğer ego durumlarından ayırt etme işlemine yapısal analiz denir (Nelson-Jones, 1982, Akt, Sevim, 1996:31).

Yapısal analize göre her bireyin kişiliğinde Ebeveyn, Çocuk ve Yetişkin olmak üzere üç ego durumu bulunmaktadır. Yapısal analiz; Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumlarının her birinin içinde ne olduğu ile ilgilenmekte ve bu ego durumlarının nasıl davranışa dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Akkoyun, 2007:15, Akbağ, 2000:26).

Yapısal analizle ilgili Novey şunları ifade etmektedir. Herkes her şeyden önce çocuktur. Herkesin bir düşünme sistemi vardır. Herkes önce koruyucu yada eleştirel ebeveyn yapısına sahiptir. Çocuk ego durumumuzda ise çocukluğumuzda olduğu gibi yaratıcılık ve sezgi gücümüzü kullanabiliyoruz. Hayatın güçlükleri ile etkili bir şekilde baş edebilmek ve problemleri çözebilmek için yetişkin yönümüze ihtiyacımız var (Novey ve ark., 1993 Akt, Sevim, 1996:31).

Ebeveyn Ego Durumu: Bu ego durumu özellikle dış kaynaklardan ebeveynlerden aldığımız tutum ve davranışları içermektedir. Ebeveynlerin rolü bireye fiziksel ve duygusal koruma sağlamak, bilgi ve beceri kazandırmak, toplumda kabul edildiği düşünülen tutum ve davranışların kazanılmasını sağlamaktır.

Akbağ'a (2000) göre ise bireyin yaşamında karşılaştığı ebeveyn ya da ebeveyn figürlerinden öğrendiği ya da ödünç aldığı duygu, düşünce ve davranış örüntüleri takımıdır (Akbağ, 2000:27). Diğer bir ifadeyle ebeveyn ego durumu, kişiliğin insanlara nasıl davranılması gerektiği konusunda öğütler, emirler veren kısmı olarak da tanımlanabilir (Dökmen, 2004:60).

Yetişkin Ego Durumu: Şu andaki gerçeğe uygun olan ve diğer iki kategoriden özerk duygu, düşünce ve davranış örüntüleri takımıdır (Akbağ, 2000:27; Akkoyun, 2007:20). Yetişkin ego durumu düzenleme , uyum sağlama, zeka gibi özelliklere sahiptir. Bu nedenle yetişkin ego durumu kişiliğin bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, olanakları değerlendiren, olasılıkları hesaplayan ve nasıl davranılacağı hakkında kararlar veren kısmıdır (Sevim, 1996:32).

Yetişkin ego durumu, veri işlem merkezi olarak da görülebilir. Kişiliğin bu parçası, duyulan, görülen ve düşünülen verileri doğru olarak işler, problemlere çözümler öne sürer ve varolan veriyi önyargılı düşüncelere ya da duygulara dayandırmadan değerlendirir (Solomon, 2003:23).

Çocuk Ego Durumu: Bireyin yaşamla baş etmek üzere kendi potansiyelini kullanırken kendisinin oluşturmuş olduğu ve çocukluğundan da izler taşıyan duygu, düşünce ve davranış örüntüleridir (Akbağ, 2000:28; Akkoyun, 2007:20). Diğer bir ifadeyle kişinin çocukluğuna ait izleri de içeren duygu, düşünce, tutum ve davranış örüntüleri grubudur. Bu kurama göre hepimiz çocukluğumuzdaki gibi hisseden, düşünen, eyleme geçen ve tepkide bulunan küçük çocuğumuzu içimizde taşırız (Nelson-Jones, 1982; Akt, Sevim, 1996:32).

Çocuk ego durumu bireyin tüm doğal dürtü ve duygularından ibarettir. Sinir sistemi geliştikçe ve hormonal değişmelerle birlikte bu duygu ve istekler değişmektedir. Çocuk ego durumu yetişkin olduğumuzda yaşadığımız durumlara verdiğimiz duygusal bir tepki olarak kalır (Sevim, 1996:33, Akkoyun, 2007:21).

2.1.2. Fonksiyonel Analiz

Bireylerin ego durumlarını hem içsel hem de diğer bireylerle ilişkilerinde kullanma şeklini inceleme metoduna fonksiyonel analiz denir. Fonksiyonel analiz daha çok gözlenen davranışların sınıflandırılması ile ilgilenmektedir. Fonksiyonel analize göre ego durumları Eleştirici Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk olmak üzere beşe ayrılmaktadır (Akkoyun, 2007:21).

Eleştirici Ebeveyn: Kişinin içinde bulunduğu toplumun kültürel kurallarını onaylayarak veya onaylamayarak engelleyici olan, keyfe bağlı, katı kurallar grubudur (Pitman,1990; Akt Sevim,1996:34). Eleştirici Ebeveyn toplumsal kuralları/değerleri korumaya, bunlara uymayanları eleştirmeye yöneliktir. Eleştirici ebeveyn sadece başkalarını eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda kendini de eleştirir. Bir kişi eleştirici ebeveyn yönünü kullanarak kendisine toplumun kültürünü aktaranlardan öğrendiği ve giderek doğru olarak benimsediği toplumsal kuralları yaşatmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı hedefler (Dökmen, 2004:60).

Diğer bir ifadeyle eleştirici ebeveyn inatçı, güçlü, aşırı koruyucu, ilkeli, cezalandırıcı ve görev yükleyicidir (Akkoyun, 2007:22; Akbağ, 2000:29).

Eleştirel ebeveyn ego durumları baskın kişiler her şeyi bilen görüntüsü sergilerler. Sana kaç kere söyledim?, Bunu asla yapma!, Tekrar olmasın tarzında emir ifade eden cümlelerle aptal, tembel, iyi, güzel gibi onaylayıcı ya da eleştirici etiketlemeleri sıklıkla kullanırlar (Akbağ ve Deniz, 2003:6).

Koruyucu Ebeveyn: Bir kimsenin kendisine ve başkalarına özen göstermesi ile sergilenmektedir. Aşırı kontrollü ve engelleyici yada destekleyici, gelişmeyi sağlayıcı olabilir (Pitman,1990; Akt Sevim,1996:34). Koruyucu ebeveyn, koruyucu ve kollayıcıdır. Zarar geleceğini düşündüğü durumlarda şefkatle seslenir. Toplumsal

değerleri temel alır ve toplumsal değerlerin dışına çıkıldığında zarar göreceğini düşünür (Keçeci, 2007:6).

Yetişkin: Yetişkin ego durumu gerçeğe uygun, problem çözmeye yönelik, uyumlu, ön yargısız, mantıklı, olasılıkları değerlendirebilen davranışları içermektedir. Sanırım..., Fikrimce..., Haydi araştıralım, Ne zaman?, Nasıl?, Niçin?, Kim? gibi ifadeler Yetişkin ego durumu baskın kişiler tarafından sıklıkla kullanılır. Bu ego durumu ebeveynden gelen beklentilerle çocuk ego durumundan gelen istekler arasında denge kurar. Kişiliğin bu bölümü diğer ego durumlarının uyarmasıyla harekete geçmektedir (Akbağ ve Deniz, 2003:7).

Düşünme ve karar vermeyi sağlayan Yetişkin ego durumu bireyin içsel istekleri ile dış dünyanın istekleri arasında aracılık eder (Woollams ve ark, 1974; Akt. Sevim, 1996:35).

Doğal Çocuk: İçimizden geldiği gibi davrandığımız, yaratıcı yönümüz doğal çocuğu karşılamaktadır. Doğal çocuk yaratıcılık, spontanlık, hareketlilik, neşelilik, hayattan zevk alma, merak ve ben-merkezli olma gibi özelliklerle açığa çıkmaktadır (Akbağ ve Deniz, 2003:7).

Uygulu Çocuk: Surat asma, uygulu davranma, geri çekilme, engellenme gibi davranışlardan ve ebeveyn etkisi altında olan ve ebeveynlerden kazanılan davranışlardan oluşur (Sevim, 1996:34).

Uygulu çocuk ego durumu boyun eğme ya da isyan etme davranışları ile kendini gösterir. Boyun eğen çocuk, usludur, çalışkandır, kurallara uyar, kendisinden beklenildiği gibi davranır, çekingendir (Akbağ, 2000:29). Uygulu çocuk sanki ebeveynleri onu izliyormuş yada dinliyormuş gibi tepkide bulunur (Akkoyun, 2007:23). Sonuç olarak uygulu çocuk ebeveynin isteklerini değerlendirme yapmadan kabul etme yada etmeme eğilimindedir.

2.1.3. Transaksiyonlar

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına göre iletişim süreci, bireyler arasında karşılıklı olarak ego durumları arasında gerçekleşen transaksiyonlardan oluşur. Kişilerarası iletişimde, bir uyarıcı ve bir tepkiden oluşan birime, transaksiyon (iletişim işlemi) denir (Akkoyun, 2007:37).

Diğer bir ifadeyle transaksiyon (etkileşim) belirli ego durumları arasında, bir uyarıcı ve bir tepkiden meydana gelen iki kişi arasındaki bir değişimdir (Sevim, 1996:38). Üç türlü transaksiyon (etkileşim) vardır: Tamamlayıcı, çapraz ve gizil.

Tamamlayıcı Transaksiyon: Uyarıcı ile tepkinin tutarlı olması sonucu ortaya çıkan iletişim işlemidir. Bu iletişim işleminde birey herhangi bir ego durumundan mesaj gönderir. Mesajı alan kişide kendisine mesaj gönderilen ego durumundan mesaja yanıt verir. Böylelikle karşısındaki kişinin ihtiyacı karşılanmış olur. Bu kurama göre ilk etkileşim kuralı şudur. Etkileşimler tamamlayıcı olduğu sürece devam edecektir (Sevim, 1996:38).

Çapraz Transaksiyon: Bu transaksiyonda birey herhangi bir ego durumundan karşısındaki kişiye bir mesaj gönderir. Ancak karşıdaki kişi mesaj gönderilen ego durumundan değil farklı bir ego durumundan mesaja yanıt verir. Bu etkileşim sürecinde bireyler ego durumlarını değiştirmedikçe iletişim sağlanmaz. Sağlansa bile yanlış anlaşılmayla sonuçlanır.

Gizil Transaksiyon: İletişimde bulunan iki kimseden yalnızca birisinin ya da her ikisinin, iki farklı ego durumundan harekete geçmesi ve aynı anda hem psikolojik hem de sosyal düzeyde iki farklı mesajın birlikte gönderilmesi söz konusudur. (Akkoyun, 2007:41). Diğer bir ifadeyle tek bir iletişim işleminde hem sosyal hem de psikolojik mesaj gönderme işidir.

2.1.4. Temas İletileri

Transaksiyonel Analiz'e göre insan dünyaya üç önemli dürtü ile gelir. Bunlardan birincisi tutma, kucaklama gibi fiziksel davranışlarla doyurulan uyarıcı isteğidir. Birey büyüdükçe bu ihtiyaç yerini tanınma isteğine bırakır. Bu isteğin

giderilmesinde fiziksel yakınlığın yanında selamlama, gülme gibi tepkilerde yeterli olabilmektedir. Üçüncü dürtü ise zamanı yapılandırma dürtüsüdür. Tüm bu dürtülerin giderilmesinde temas iletilerinin rolü çok fazladır. Temaslar bireyin gelişimine yardımcı, duygusal gelişimini artırıcı veya engelleyici olabilir. Olumlu yada olumsuz olabileceği gibi koşullu ve koşulsuz da olabilmektedir (Sevim, 1996:36).

Genel olarak olumlu temas iletileri olumsuzdan daha iyi olarak belirtilir. “Senden nefret ediyorum” yerine “Seni seviyorum” u duymak kişinin kendisini daha iyi hissetmesini sağlar. Temas iletileri aynı zamanda koşullu ya da koşulsuz olabilir. Örneğin; “Seni seviyorum” ifadesi koşulsuz bir temas iletidir. Koşullu iletiler, yapılan, başarılan ya da sahip olunan belirli bir kişisel özellik ile ilgili olarak verilir. Örneğin; “Sınavlarını başarıyla tamamladığın için mutluyum” ifadesi koşullu bir temas iletidir (Solomon, 2003; Akt. Keçeci, 2007:9).

Temaslar tutarlıysa, bireyin kendisini iyi hissetmesini sağlıyorsa bireye yardımcıdır. Temas sözel veya sözel olmayan mesajlarla çocuğa verilmektedir. Bu mesajlar diğerleri tarafından nasıl algılandığını, aile içinde kabul edilebilmek için nasıl düşüneceğini, davranacağını, hissedeceğini anlatmaktadır. Yaşamını nasıl yaşayacağını anlatan bu mesajlar, çocuğun yaşam planını şekillendirmektedir (Pitman, 1990; Akt. Sevim, 1996:36).

2.1.5. Yaşam Pozisyonları

Her birey farklı duygu ve beklentilere sahiptir. Birey bu duygu ve beklentileri doğrultusunda kendisine bir yaşam pozisyonu belirler. Bireyin kendisine ve başkalarına ilişkin algılarını dayandırdığı temel duruma “**yaşam pozisyonu**” denir. Transaksyonel Analiz’e göre dört temel yaşam pozisyonu vardır:

1- Ben “iyi”yim-Sen “iyi” sin: Olumlu ve bireyi mutlu kılıcı bir yaşam pozisyonudur. Kişiler gerçekçi davranırlarsa, kendileri ve başkalarıyla ilgili sorunlarını yapıcı bir şekilde çözümleyebilir ve beklentilerini gerçekleştirebilirler (Keçeci, 2007:8). Bu yaşam pozisyonunu tercih eden kişiler kendine güvenen, objektif ve insancıl bir yapıya sahiptir.

2- Ben “iyi”yim-Sen “iyi” değilsin: Bu yaşam pozisyonundaki kişiler kendilerini haksızlığa uğramış ve aldatılmış hissettikleri için başkalarını ezmeye ve aldatmaya çalışırlar (Keçeci, 2007:8). Bu nedenle bu yaşam pozisyonu dışa yansıtılmalı bir yaşam pozisyonudur.Bu yaşam pozisyonunu tercih eden kişiler eleştirici, öğüt verici bir karakter gösterirler.

3- Ben “iyi” değilim-Sen “iyi”sin: Bu yaşam pozisyonunu benimseyen kişiler, kendilerini başkalarıyla kıyasladıklarında güçsüz hissederler (Keçeci, 2007:8). Bu yaşam pozisyonundaki bireyler pasif, suçluluk duyan, kaçan bir karakter gösterirler.

4- Ben “iyi” değilim-Sen “iyi” değilsin: Olumsuz bir yaşam pozisyonudur. Bu yaşam pozisyonunu benimseyen kişilerde isyankarlık, umursamazlık, aşırı alkol tüketme gibi karakter özellikleri görülür.

İnsanların çoğu bu yaşam pozisyonlarından birinde sabit kalmayıp farklı zamanlarda, farklı insanlarla yaşam pozisyonlarını değiştirebilir. Kişinin zamanının büyük çoğunluğunu harcadığı pozisyon, o kişinin yaşam pozisyonu olarak adlandırılır (Woollams ve Ark, 1974; Akt. Sevim, 1996:37).

2.1.6. Transaksiyonel Analiz ve Diğer Benlik Kuramları

Transaksiyonel Analiz kuramı insan davranışlarının olduğu her yerde ve alanda kullanılabilen bir kuram olmasına karşın günümüzde bu kuram; gelişim, kişilik,iletişim, konularında kuramsal bilgiler sunmakta okul, hastane, ve değişik yapılanmalarda farklı amaçlar için kullanılabilmektedir. Bu kuramın bu kadar farklı alanda kullanılabilmesinin en önemli sebebi Transaksiyonel Analizin diğer benlik kuramları ile olumlu yönde bir etkileşim içerisinde olmasıdır. Bu kuramı diğer benlik kuramları ile karşılaştırdığımızda her bir kuram ile farklı bir etkileşim içerisinde olduğunu görürüz.

2.1.6.1. Psikanaliz ve Transaksiyonel Analiz

Transaksiyonel Analiz Kuramının kurucusu Eric Berne Psikanaliz kuramının uygulamadaki bazı eksikliklerinden yola çıkarak bu kurama ulaşmıştır. Bu nedenle Transaksiyonel Analiz kuramına yüzeysel olarak bakıldığında Ebeveyn, Yetişkin, ve Çocuk ego durumlarının psikanalizdeki İd, Ego ve Süperego'nun basitleştirilmiş bir şekli olduğu düşünülmektedir. Ancak bu kavramlar derinlemesine değerlendirildiğinde çok farklı anlamlar ifade ettiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Süperego ile Ebeveyn ego durumunu farklı kılan en önemli özellik Süperego'nun sadece değer ve görüşleri içermesi Ebeveyn ego durumunun ise katı ve eleştirel bir kişilik yanında koruyucu ve şefkatli bir kişiliği de içermesidir.

Transaksiyonel Analizi psikanalizden farklı kılan diğer önemli bir unsur İd, Ego ve Süperego'nun bilinç ile ilgili olması Ebeveyn, Yetişkin Çocuk ego durumlarının davranışsal olarak gözlenebilmesidir. Yine bu üç benlik durumu psikanaliz ego durumlarına göre birbirleriyle bir çatışma içerisinde değil, uyum içerisinde bir bireyde bulunmaktadır.

2.1.6.2. Gestalt (Duyuşsal Alan) ve Transaksiyonel Analiz

Bu iki kuram arasındaki ortak alan Akkoyun'a göre daha çok benlik durumunun tespitinde kullanılan tekniklerdir. Akkoyun bu gerçeği şu şekilde ifadelendirmektedir:

“Temelde insanın değeri bakımından aynı görüşü paylaşan bu iki yaklaşımdan Gestalt Terapide, yalnızca burada ve şimdiye odaklanılmaktadır. Transaksiyonel Analizde ise burada-şimdi ilişkisi, danışman-danışan ilişkisinin temelinde yer almakla beraber, geçmiş hiçbir zaman göz ardı edilmez.” (Akkoyun, 2007:229).

Sonuç olarak Gestalt terapi bu kurama yeni açılımlar sağlama konusunda özellikle uygulama alanında temel oluşturmuştur.

2.1.6.3. Davranışçı Yaklaşımlar ve Transaksiyonel Analiz

Her iki kuramda da amaç danışanın davranışlarında belirgin değişiklikler ortaya çıkarmaktır. Ancak Transaksiyonel Analiz'deki temas iletisi ve transaksyon kavramları davranışları gözlemlemekte ve müdahale etmekte kolaylık sağlamak ve öğrenme ve pekiştirmenin davranışın sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir.

Akkoyun'a göre her iki kuramı bütünleştirme çalışmaları bu kuramı gittikçe zenginleştirmektedir (Akkoyun, 2007:230).

2.2. Dil ve Ana Dili Öğretimi

Dil insanlar arasında iletişimi sağlayan, kültürün geleceğe aktarılmasında vazgeçilmez öneme sahip bir sistemler bütünüdür. Dilin bu nitelikleri onu insan ve toplum hayatı için vazgeçilmez kılmış ve bu nedenle kültürü gelecek nesillere aktarmayı düşünen her toplum dili bir araç olarak kullanmayı bilmiş ve böylelikle dil sadece bugüne ait değil, geleceğe de ait bir iletişim aracı olma özelliğini kazanmıştır.

Dil bu özellikleri ile alanın uzmanlarınca farklı şekilde tanımlanmıştır. Ergin'e göre: *Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.*” (Ergin, 1993:3).

Ergin yukarıdaki tanımda tamamen dilin teknik özellikleri üzerinde durmuş, dilin anlaşma aracı toplumla birlikte var olan bir canlılığını, başlangıcına ait bilinmezliğini ifade etmiştir.

Korkmaz ise dili: *“İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kuralların yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem.”*olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 1992:43).

Korkmaz dil tanımına Ergin'in görüşlerinin yanı sıra duygu, düşünce ve isteklerin ve insanların değer yargılarına göre şekillenmesini de eklemiştir.

Dilin kültürel yönünü ön plana çıkaran Kaplan dille ilgili şu ifadeyi kullanmaktadır: *“Dil, duygu ve düşünceyi insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını bir yağın ve kitle olmaktan kurtararak aralarında ‘duygu ve düşünce birliği’ olan bir cemiyet, yani ‘millet’ haline getirir.”* (Kaplan, 1992:45).

Dil ile ilgili diğer bir tanım da Aksan’a aittir. Aksan dili: *“Dil düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir.”* tanımlar (Aksan, 1998:51).

Dilin uzmanlarca yukarıda sıralanan niteliklerinden dolayı ana dili öğretimi toplumsal yaşantıda önem kazanmış ve eğitimciler de dilin öğretimiyle ilgili konulara eğilme gereği duymuşlardır. Bu araştırma alanı dilin tanımının yanında bir de ana dilinin tanımlanmasını gerekli kılmış ve ana dili öğretimi ile ilgili farklı görüşler ortaya konulmuştur. Ana dili kavramını Aksan (1975) şöyle tanımlamaktadır:

“İlk önce anneden, daha sonraları ise aşama aşama ailenin diğer fertleri, yakın çevre ve çocuğun içersinde bulunduğu ortamda kavradığı; bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dil.” olarak tanımlamaktadır (Aksan, 1975:427).

Vardar (2002) ise ana dili kavramı ile ilgili şu tanımı dile getirmektedir: *“İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile yada toplum çevresinde ilk öğrendiği dildir.”* (Vardar, 2002:20).

Özbay (2006) ana dilin iletişim gücünü ön plana çıkararak, ana dilinin çocuğun içinde yaşadığı ve mensubu bulunduğu toplumun dili olduğunu ifade ederek ana dilinin bireyin duygu ve düşüncelerini başkalarına en güzel biçimde aktardığı dil olduğunu söyler (Özbay, 2006:3).

Kodaman (1998) ise ana dilinin kültür aktarımı işlevini dile getirerek milletleşmede ana dilinin etkisini şöyle dile getirmektedir:

“Toplumu meydana getiren fert veya fertler daha doğar doğmaz kendi millî kültür çevresi içine doğar ve önce annesinin sesiyle yani ana diliyle, ailesiyle geleneklerle, göreneklerle yani millî kültürüyle temasa geçer. Bu teması yine ana diliyle, aklıyla ilmiyle kurması şarttır. Bu şekilde kendi kültürünün, tarihinin derinliklerine, mazisine inme imkanına sahip olabilir. Fert ve toplumların, kendi kültürleriyle sıkı bir münasebet kurması, kültürde gelişmeyi, ilerlemeyi, zenginleştirmeyi neticede milletleştirmeyi sağlar.” (Kodaman, 1998:53-55).

Ana dilin kültürel boyutunu ele alan Sağlık (2006) ise şunları ifade etmektedir:

“Kültürün canlı nakil aracı olan dil (anadil) lâıykıyla millete öğretilmezse, ülkenin kültürel bir bunalım sürecine girmesi kaçınılmazdır. Kültürel bunalım süreci, ekonomik bunalım sürecinden daha zararlıdır ve önüne geçilmezse ülkeyi yıkıma kadar götürebilir. İşte bu yüzden ki, gelişmiş ülkeler ekonomik gelişmelerinin yanında (belki de ondan daha fazla) kültürel gelişime önem vermektedirler. Kültürel gelişimde ise yapılacak ilk önemli iş, köklü bir dil öğretimidir.” (Sağlık, 1992:57-59).

Ana dilinin tanımlarında öne çıkan ana dilin bireyin toplumla güçlü bağlar kurması işlevi günümüzde çağdaş eğitim yaklaşımlarının ana dili öğretimi üzerinde araştırmalar yapmasını sağlamış ve bu araştırmalar sonucu farklı açılımlar ortaya çıkmıştır. Bu açılımların en önemlisi ana dili öğretimi kavramında ortaya çıkmış, dilbilimciler dilin öğrenmeyle kazanılamayacağı, zaten insanda gizemli bir şekilde var olduğu gerçeğinden yola çıkarak ana dili öğretimi yerine ‘dil edinimi’, ‘ana dili edinimi’ kavramlarını kullanmayı tercih etmişlerdir.

Adalı (1983) ana dilini öğrenme süreci ile ilgili şunları ifade etmektedir: *“Ana dilini öğrenme ;ayırma, çözme, birleştirme, düzenleme gibi işlemleri gerektiren konuşma, dinleme, yazma, okuma etkinlikleriyle gelişen düşünsel, duygusal, duyumsal, ve bireye özgü bir anlam evreni “oluşturma-dışlaştırma” sürecidir.Bu*

nedenle ana dili, bağı olduğu bir çerçeveden soyutlanarak öğretilmeyeceği gibi; ana dilinin yetkin kullanımı da eğitimin yalnızca bir tek aşamasında gerçekleştirilebilecek bir beceri değildir.” (Adalı, 1983:35).

Topbaş (1998) ise ana dili öğretimi ile ilgili şunları ifade etmektedir: “ *Belli bir toplum ve kültür içinde öncelikle aile ve yakın çevrede kazanılan, daha sonra okulda pekiştirilen ve geliştirilen dile anadili denir. Anadili düşün ve duygu evrenimizi oluşturur, geliştirir. Bireyin kendini gerçekleştirme ve etkili iletişimci olabilme sürecinde anadili eğitiminin büyük önemi vardır. O halde, anadili öğretiminin temel amacı bireylerin iletişim ve düşünme gücünü geliştirmektir.*” (Topbaş, 1998:9).

Bu doğrultuda Topbaş’a göre ana dili öğretiminde dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

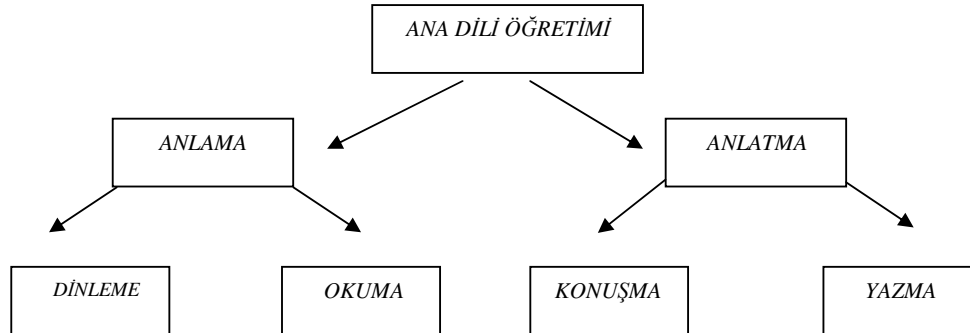
- *Anadili kazanımı biyolojik, bilişsel, duysal ve toplumsal gelişime koşut olarak gelişir.*
- *Anadili kazanımı doğal ve aşamalı bir süreç içinde gelişir.*
- *Anadili kazanım hızı ve seyri bireysel ayrılıklar gösterir. Her çocukta aynı gerçekleşmez.*
- *Okul evrelerinde anadili kullanımı bireysel farklılıklar gösterir.*
- *Anadilinin dört temel becerisinde (konuşma, dinleme, okuma, yazma) gelişim ilk yıllarda bireysel farklılık gösterebilir. Bazı çocuklar okuma anlama becerilerinde, bazıları ise konuşma becerilerinde daha iyi ilerleme gösterebilirler.*
- *Anadili kazanımı ergenlik ve gençlik evrelerinde değişkenlik gösterir. Gençlerin bu dönemdeki duysal ve fiziksel gelişimleri dil kullanımlarını da etkiler. Merak yönleri artar, hayali işlevlere önem verilir, değerlendirme ve eleştirme yönleri gelişmeye başlar. Bu gelişimi kendileri de anadillerinin gözlükleriyle farkedirler. İşte bu nedenle, bu dönemde dil kullanımına ağırlık veren bir Türkçe öğretimi önem kazanmaktadır.”*

Günümüzde çağdaş eğitim anlayışı bireyin ana dilini yaşantısında etkili bir şekilde kullanımı gerçeğine dikkat çeker. Bu nedenle ana dili eğitimi, beceri kazandıracak nitelikte, uygulamaya dönük olarak verilir. Bu gerçekten yola çıkan Milli Eğitim Bakanlığı 2006 yılında yeni bir Türkçe Öğretim Programı hazırlamış ve bu programda beceriye dönük ana dili öğretimini ön plana çıkarmıştır. Yeni Türkçe Öğretim Programında çocuğun öğrenmenin merkezine yerleştirilmesi, ana dili öğretim yöntemlerinde de değişikliğe zemin hazırlamıştır. Bu süreç ana dili öğretiminde geçerliliğini sürdüren ilkeler yanında çağdaş ilke ve amaçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yıldız bu ilke ve amaçları şöyle ifadelendirmektedir:

- 1- *Çocuğa ve onun dünyasına yönelme*
- 2- *Öğretimde bilim ve bilimsel düşüncüyü esas alma*
- 3- *Yaşayarak-yaparak öğrenmeye ağırlık verme*
- 4- *Çocuklar arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma*
- 5- *Alıştırma ve tekrar yapma*
- 6- *Eğitim-öğretimi öğrenme ortamlarında gerçekleştirme*
- 7- *Açıklık ilkesini benimseme* (Yıldız, 2006:58-60).

Ana dili dersinin klasik çalışma alanları yazma, okuma, dinleme, konuşma ve dil bilgisi olmak üzere beş farklı başlık altında toplanmaktadır. Kavcar (1997) ana dili dersinin çalışma alanlarını şu şekilde ifade etmektedir:

Şekil 1.1: Ana Dili Öğretim Alanları

Kaynak: Kavcar, Cahit; Oğuzkan, Ferhan; Sever, Sedat (1997); Türkçe Öğretimi, Engin Yayınları, Ankara, s.56.

Bireyin ana diliyle doğru, açık ve etkili bir iletişim gerçekleştirmesi ancak yukarıda sıralanan dört temel becerinin dinleme, okuma, konuşma ve yazmanın bütünlük içinde gelişmesine bağlıdır. Bu temel becerilerden birindeki gelişme diğerinin gelişimine katkı sağlar.

Karakuş (2000) ise ana dili öğretiminin nasıl yapılması ile ilgili şu düşüncüyü ifade etmektedir: “Örgün eğitim kurumlarında, ana dili öğretimi, iç içe on aşama halinde verilmelidir. Bu aşamalar: Okuma, yazma, heceleme, el yazısı, gramer, yaratıcı ifade, dinleme, edebiyat, yabancı dil ve medyayı takip.” (Karakuş,2000:34).

Dil ve ana dili ediniminde göz ardı edilemeyecek bir diğer alan da anlam bilimidir. Dilin anlam tabakasıyla ilgilenen bilim dalına anlam bilimi “*semyoloji*” adı verilir. Bu bilim dalının inceleme alanı içinde yer alan konuları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kelime ve ifadelerin manalarını açıklamak,
2. Kelime ve ifadelerin mana çeşitlerini araştırmak,
3. Kelime ve ifadelerin oluşturduğu mana gruplarını ve bunların ortaya çıkma özelliklerini öğrenmek,
4. Kelime ve ifadelerin manalarının değişme sebeplerini belirlemek,
5. Dildeki bütün anlam hadiselerini açıklamak (Aksan, 1998:22).

Anlam dildeki sözcüklerin belirli bir bağlamda ifade ettikleri farklı manalar olarak tanımlanmaktadır. Todorov anlamı üç derecede kodlamaktadır: Dilbilimsel kodlama, kültürel kodlama, bireysel kodlama. Örneğin; toprak sözcüğü dilbilimsel olarak; "Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü" şeklinde tanımlanırken kültürel kodlamada; "topluma mal olmuş" şeklinde yaygın bir anlam kazanır. Âşık Veysel'in sadık yar anlamında ifade ettiği kara toprak; Toprak Ana romanında vatan ve güç anlamında ifade edilir (Akt, Murat, 2008:6).

Yukarıda ifade edildiği gibi ana dili ediniminde dilin bu anlam boyutu mutlaka dikkate alınmalı ve dil öğretimi bu doğrultuda yapılmalıdır.

Ana dili öğretimiyle ilgili yukarıda ifade edilen tüm bu çağdaş yaklaşımlar dil öğretiminin bilgiden daha çok beceriye dönük olması gerçeğini dile getirmektedir. Yapılandırıcı anlayışa göre hazırlanan yeni programda ana dili öğretimi sadece dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu ile ilgili dil becerilerinin geliştirilmesi değil, aynı zamanda metinler arası düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerileri de geliştirme olarak anlaşılmaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda ana dili öğretiminde öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme ön plana çıkmaktadır. Bunlara ek olarak ana dil öğretim sürecinde iletişim kurma, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme, bilinçli kararlar verme, öğrenmeyi sürdürme gibi temel becerilere de ağırlık verilmektedir. Bu temel becerilerden en fazla diğer temel becerilerinin uygulama alanını geliştiren ve onların daha iyi algılanarak uygulanmasını kolaylaştıran en önemli beceri iletişim kurmadır. İletişim insan yaşamının her safhasında var olan ve insanın sosyalleşmesinin yanında en temel duygu ve düşüncelerini ifade etme sürecinde de etkin bir role sahip çok yönlü bir süreçtir. Bu yönüyle iletişim önemli bir sosyal beceridir.

İletişim kurmanın kişinin benliği ile ilgili olduğunu ortaya koyan Transaksiyonel Analiz kuramı bireyin sağlıklı bir benlik yapısına sahip olmasının

iletişim sürecini olumlu yönde etkileyeceği gerçeğinden yola çıkarak, bireyin iletişim sürecinde kullandığı dil ve anlatımı değerlendirerek bireyin hangi benlik durumunu yansıttığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu nedenle Transaksiyonel Analiz kuramının verileri ana dili öğretiminde dikkate alınması gereken unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Türkçe Öğretiminde Yapılandırıcı Yaklaşım

Piaget'e ait çalışmaların sonuçları üzerine kurulmuş bir teori olan yapılandırmacı yaklaşım, bireyselliğin bağımsızlığı üzerine oluşturulmuş bilgiler olarak geleneksel görünümünden uzaklaşır. Bu yaklaşımda öğrenciler, yeni bilgileri aktif bir şekilde oluştururlar. Öğretmenler tarafından da sürükleyici ve basit fikirler öğrencilere verilebilir. Daha önce var olan bilgiler üzerine yeni bilgiler yapılandırılır.

Bu faaliyetler sonucunda çocuğun dünya görüşü değişir. Çocukların zihinlerinde var olan bilgi, anlayış yaratıcı bir olgu oluşturarak yapılanmış olur.

Yapılandırmacılığın genel özellikleri:

- Bilgileri öğretmez, sadece vurgular.
- Öğrenci inisiyatifi kullanmayı ve özerklik oluşturmayı öğrenir, buna cesaretlenir.
- Bir süreç gibi düşünmeyi öğrenirler,
- Öğrencileri araştırma yapmak için cesaretlendirir,
- Öğrenmede deneyimin de yer aldığını belirtir,
- Öğrencilerin doğal ve meraklı olmalarını sağlar,
- Öğrencilerin mantıksal modelleri hesaba katılır,
- Öğrenme biçimlenirken; anlayış ve performans vurgulanır,
- Yaratıcılık ve çözümlemeyi esas alır,
- Öğrencilerin, öğretmenlerle diyalog içerisinde bulunmalarını cesaretlendirir,
- Birlikte öğrenmeyi destekler,

- Öğrencinin çalışmalarını ve düşüncelerini hesaba katar.
- Öğrencilerin özgün deneyimlerinin sonucu olarak yeni fikir ve anlayış kazanmalarına olanak sağlar.

Akyol (2007) yeni Türkçe öğretim programı ve programın dayandığı yapılandırıcı yaklaşımla ilgili şunları ifade etmektedir:

“Türkçe Öğretim Programının dayandırıldığı yapılandırmacı yaklaşım öğrenciyi merkeze alan, öğrenme sürecinde aktif kılan; öğretmeni de yol gösterici ve yardımcı olarak gören bir anlayıştır. Yapılandırmacılık öğrenen ile öğretenden arasındaki ilişkiyi -Vygotsky’nin düşünce sisteminde vurgulandığı gibi- usta çırak ilişkisi olarak ele alır. Bu ilişki bir konuyla ilgili beceriler kazanılınca bitmez. Yeni bir konu ve yeni beceriler gündeme gelir. Bundan dolayı öğrenme sürecinde bir dinamiklik söz konusudur. “Öğrenmesini bilmeyen öğrenci yoktur, öğretemeyen öğretmen vardır” anlayışı yerine “öğretmenleşen öğrenciler yetiştirme” anlayışı yeni programla birlikte önem kazanmıştır.” (Akyol, 2007:3).

Tüm eğitim süreçlerinde olduğu gibi Türkçe öğretiminde de yapılandırmacı anlayışın ortaya koyduğu en önemli olgu, bireyin hazır bulunuşluğudur. Bireyin bu hazır bulunuşluğunu görebilmek, bireyi tanıyabilmek için mutlaka bireydeki şu altı gelişim süreci dikkatle takip edilmelidir. Bunlar:

- Fiziksel Gelişim
- Zihinsel (Bilişsel) Gelişim
- Dil Gelişimi
- Kişilik Gelişimi
- Sosyal Gelişim
- Ahlaksal Gelişim

Fiziksel gelişim bireydeki diğer bütün gelişim alanlarının temeli kabul edilebilir. Ağır’a (2005) göre, bedensel yapı, insanın yaşamını devam ettirebilmesi

için gerekli olan işlevler ve davranışlar için temel teşkil eden kompleks bir yapıdır. Sağlıklı bir gelişimin önkoşulu sağlıklı beden gelişimidir... (Ağır, 2005: 67)

Bedensel gelişimi diğer gelişim alanlarından ayıran en önemli özelliği de gözlenebilir ve ölçülebilir olmasıdır (Değer, 2008: 45).

Fiziksel gelişimin en hızlı olduğu ve diğer gelişim alanlarının da en fazla değişkenlik gösterdiği dönem bireyde ergenlik dönemidir. Ergenlik dönemi ile ilgili Köksalan (2007) şunları ifade etmektedir:

Ergenlik dönemi cinsel saldı bezlerinin aktif hale gelerek cinsiyet hormonu üretimi ile başlar. Genellikle kızlar (11 yaş civarı) ergenlik dönemine erkeklerden (13 yaş civarı) önce girerler. Bu dönemde bedensel ve psikolojik olarak birçok değişim meydana gelmektedir. Özellikle ön ergenlik döneminde hızlı bir gelişimden söz edilebilir. Geç ergenlik ise genel olarak ön ergenlikteki bu hızlı değişimlere uyumu içermektedir. Ergenlik döneminde hızlı bir fiziksel değişim meydana gelmekte ve ergenin ayak uydurması gerekmektedir. Bu değişimlerin sonucunda ergen vücut koordinasyonunu sağlamada güçlük yaşayabilir (Köksalan, 2007: 21).

Bireydeki ergenlik döneminde yaşanan bu bedensel değişimler zihinsel gelişime de yansımaktadır. İnsan gelişiminde temel inceleme alanlarından biri de bilişsel gelişimdir. “Biliş” sözcüğü bireylerin dünyayı öğrenmelerini ve anlamalarını içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelmekte ve algılama, bellek, yargılama, kavrama, karşılaştırma, yorumlama, değerlendirme, dikkat, analiz, sentez gibi süreçleri içerisine alan geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeçen vd., 2007: 80).

Bilişsel gelişim, çocuğun, zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik anlamında tanımlanabilir (Sever, 2003 :38).

Piaget’e göre zihinsel gelişim dört temel evrede ortaya çıkar. Bu evreler sırasıyla; duyuşal motor, işlem öncesi, somut işlemler, soyut işlemlerdir. Piaget her ne kadar böyle bir dönem ayırmasına gittiyse de; aynı zamanda her iki dönemin de

özelliğini gösterebilme (bitmek üzere olan evre ve geçilecek olan evre) ve dönemlerin sınırlarını teşkil eden yaşların çocuktan çocuğa değişiklik gösterebilmesi gibi esneklikleri de vurgulamıştır. Piaget'nin bu evrelerini ele alan Oğuzkan (1981) İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zihinsel gelişimi ile ilgili şunları ifade etmektedir:

“İlköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören çocuklar Piaget'in zihinsel gelişim dönemlerine göre “Soyut İşlemler Dönemi”ne geçiş yaparlar. Soyutlama, zihnin, gerçekte ayrı ve başlı başına bir varlığı ya da özelliği olmayan bir şeyi, bağımsız olarak ötekilerden ayırarak düşünmesi etkinliğidir.” (Oğuzkan, 1981: 141).

İlköğretim ikinci kademe düzeyindeki bireylerdeki bu zihinsel gelişim düzeyi bireydeki dil gelişimini de etkilemektedir. Dil gelişiminde de, tıpkı öteki gelişim alanlarında olduğu gibi, aynı yaşlardaki çocuklar benzer özellikler göstermektedirler... Bu benzerlikleri dikkate alan gelişim psikologları, dil gelişiminin bilişsel gelişime paralel olarak ortaya çıktığını kabul ederler (Erden ve Akman, 2007: 76).

Bilişsel gelişimin yanı sıra dil gelişiminin fiziksel gelişimle de yakından alakalı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü konuşurken kullandığımız organların (dil, dudaklar, dişler, damak, soluk borusu, diyafram, ses telleri vb.) gelişimleri dil gelişimi için gereklidir.

Köksalan (2007) dil gelişiminin sosyal-duygusal gelişim ile ilişkiliğini şöyle ifadelendirmektedir:

“Dil gelişiminde sözcük dağarcığının genişliği oldukça önem taşır. Aynı zamanda çocuğun sosyal-duygusal gelişimi için de önemlidir. Birey toplumda etkin olabilmek için diğerleriyle anlaşabilmelidir. Çocuğun sözcük dağarcığının fakirliği, onu yalnız bırakabilir. Ergenlik dönemine gelindiğinde, dil artık hem toplumsallaşma aracı hem de iletişim aracıdır. Artık dili etkili kullanmanın tüm boyutları, bir yetiştikten beklenen şekilde sergilenebilir.” (Köksalan, 2007: 37-41).

Sever'e (2003) göre; toplumsallaşma, toplumun genel geçer değerlerinin kişiler tarafından kazandırılması sürecidir. Kişilik gelişimi toplumsal bir çevrede oluşur (Sever, 2003: 54).

Başaran'a (1998) göre ise insanın toplum içinde yaşaması, hem bir zorunluluk hem de bir gereksinimdir. İnsan, toplumun oluşmasını sağlayan etkin bir üyedir. Ayrıca insanın kişiliği, toplumun kültüründe gelişir. İnsanın toplumun etkin bir üyesi olmasında eğitim, önemli bir araçtır. Eğitim, öğrencinin toplumsal gelişimine, toplumsallaşmasına yardım eder (Başaran, 1998:129).

Bireydeki bu sosyal-duygusal gelişim kişilik gelişimi ile paralel bir gelişim süreci göstermektedir.

Sever'e (2003) göre kişilik gelişmesi, karşılaşılan sorunlara uygun çözümler üretebilme, duygularını uygun biçimde gösterme, toplumsal çevreye uyum sağlama gibi kişinin geçirdiği bir değişim ve gelişim süreci olarak değerlendirilebilir (Sever, 2003:47).

Kavcar'a (1999) göre ise kişilik gelişmesi, her insanın kendi eğilimlerine yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı yeni şartlara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir (Kavcar, 1999:4).

Yukarıda ifade edilen gelişim evrelerini tamamlayan bireyin sağlıklı bir birey olabilmesi için mutlaka ahlaksal gelişimini de tamamlamış olması gerekir.

Başaran'a (1998) göre eğitim, öğrencilere törel gelişimlerini sağlıklı geliştirebilmeleri için uygun ortam hazırlamaya; toplumun törel ilke, kural ve değerlerini onlara tanıtmaya; okulda törelere uygun olarak yaşamalarını sağlamaya; ve onlarda evrensel törel davranışları yerleştirmeye çalışır (Başaran, 1998:147).

Tuzcuoğlu (2005) ise ahlaki gelişimin, zihinsel gelişim ve kişilik gelişimi alanlarıyla yakından ilgili olduğu ve çocuğun yaşamında önemli bir etkiye sahip olduğunu dile getirerek ahlaksal gelişimin neleri kapsadığı ile ilgili şu görüşünü dile getirmektedir:

“ Çocukta ahlak gelişimi denince toplumsal kurallar ilk akla gelendir. Çocuğun toplumla uyum içerisinde yaşamasında doğru ve yanlış kavramlarını kazanabilmesi, adalet duygusunun yerleşebilmesi, kanun ve kurallara uygun yaşam biçimi ve değerler anlaşılabilir.” (Tuzcuoğlu, 2005: 148).

Bireydeki bu altı gelişim evresinin dikkate alınması Türkçe öğretiminde yapılandırmacılığın daha etkin ve etkili kullanılması konusunda önemli katkı sağlayacaktır.

2.4. Türkçe Öğretiminde Metinlerden Yararlanma

Dil, bir milletin geçmişini geleceğe taşıyan bu yönüyle geçmişi bir hazine gibi bünyesinde barındıran canlı bir varlıktır. Dilin bu aktarıcılık görevinin en önemli aracı ise edebi metinlerdir. Edebi metinlerin bu görevi metinlerden yararlanılarak yapılan Türkçe öğretimini de vazgeçilmez kılmaktadır.

Refik Halit Karay’ın vatanından uzak kalmış bir çocuğun dilini kullanmaya duyduğu özlemin anlatıldığı “Eskici” hikayesinin Türkçe öğretiminde kullanılması öğrenciye dil bilincinin kazandırılması, dilin milli birlik ve beraberlikteki öneminin kavratılması gibi amaçların gerçekleştirilmesinde rahatlıkla kullanılabilecektir.

Ömer Seyfettin’in esir düşerek vatanına hasret kırk yıl geçiren bir denizcinin o umutlu bekleyişinin ve gönlündeki vatan sevgisinin anlatıldığı “Forsa” hikayesi çocuğa zorluklar karşısında güçlü olunması gerçeğini, vatan sevgisinin her şeyin üstünde bir sevgi olduğunu öğretmede kullanılabilecek bir metindir.

Yukarıdaki hikayeler gibi daha yüzlerce hikaye Türkçe öğretim programındaki amaçlara ulaşmada kullanılabilecek niteliklere sahip birer araç olarak karşımızda durmaktadır. Türkçe öğretiminde dönem dönem değişik yöntem ve teknikler ağırlık kazansa da edebi metnin araç olarak kullanılması yöntemi hiç değişmemiştir. Sadece öğretim programlarındaki anlayış değişikliği sonucu metinlerden yararlanma yolları değişmiştir.

Genel olarak edebi metinler bireyi estetik bir boyuta taşıyarak bireydeki anlama ve anlatma kabiliyetini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Akşit (1980) edebi metnin karmaşık yapısı ile ilgili şu görüşünü ifade etmektedir:

“Edebî metin, taşımış olduğu ileti (mesaj, fikir, duygu vb), yalnız göstergelerin kesin anlamlarıyla kavranamayacak kadar kapalı, hatta şifreli bir sistemdir. Bu, sistem-ileti ilişkisi, beden-can ilişkisine benzemektedir.”(Akşit,1980:15).

Sever (2002) ise Türkçe öğretiminde diğer metinler yerine edebi metnin kullanılması ile ilgili şunları ifade etmektedir:

“Bir dilin en yetkin kullanımı yazınsal nitelikli metinlerde görülür. Şiir, roman, öykü gibi sanatçının sezme ve duyma gücünü somutlayan bu yaratılar, yaratıldığı dilin anlatım güzelliğini ve ulusun kültürünü yansıtır.” (Sever, 2002:192).

Türkçe öğretiminde edebi metnin kullanım sürecini değerlendiren Duman (2003) bu süreci şu şekilde ifade etmektedir:

“Kelimelerin kurallar çerçevesinde bir araya gelerek oluşturduğu dünyayı görmek, tanımak, anlamak, değerlendirmek, hissetmek; bu dünyada yaşamaktır. Bu dünya; bir yazarın romanı, bir şairin şiiri, bir araştırmacının makalesi, bir görevlinin tutanağı, bir askerin mektubu, bir annenin feryadı, bir sevdalının türküsüdür. Bu dünya metindir.” (Duman, 2003:151).

Özbay (2006) ise edebi metinleri anlamayla ilgili şunları söylemektedir:

“Edebi metinleri okuma, zihin ve dil gelişimine de bağlıdır. İnsan ancak belirli bir olgunluğa geldiğinde bu metinlerden istediği gibi yararlanabilir. Bu sebeple yaş ve ilgi seviyesine uygun metin seçimi, okuma eğitiminde önemlidir.” (Özbay, 2006:18).

Yukarıda ifade edilen görüşlerin hepsi Türkçe öğretiminde metin kullanımının gerekliliğinin yanında edebi metinlerin tercih edilmesi gerekliliğini dile

getirmektedir. Türkçe öğretiminde kullanılacak metinler seçilirken bu metinlerde pek çok özellik aranmalıdır. Bu özellikleri genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- Metin ilgi çekici olmalıdır.
- Metin öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.
- Kullanılan metnin üslubu sağlam ve anlaşılır olmalıdır.
- Metin edebi bir değer taşımalıdır.
- Kazandırılmaya çalışılan amaca uygun metinler seçilmelidir.
- Kelime serveti bakımından hem zengin hem de seviyeye uygun metinler seçilmelidir.

Marshall (1994) ise metin seçiminde öncelikle ele alınan metinlerin öğrencinin ilgisini çekmesine ve ikinci olarak da metinlerin özü yönünden değerli olmasına dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Marshall, 1994:46).

Türkçe öğretiminde metin seçimi yapılırken metnin oluşturulma ve okunma aşamasında hangi edebiyat kuramı verileri doğrultusunda ele alınacağı da önem arz etmektedir. Eğer eser biçimci edebiyat kuramları “Yapısalcı eleştiri ve Yeni eleştiri” açısından değerlendirilerek kullanılacaksa bu her iki kuramın aşağıdaki niteliklerine dikkat edilmelidir.

Yapısalcı Eleştiri, yazarı ve okuru dışlayarak, eseri temel alır ve eseri, hem metin içi, hem de metin dışı ilişkileriyle ele alan “sistem yani dil” terimiyle ve şifre/kod açıklar. Onlara göre edebiyat biliminin nesnesi “sanatsallıktır.” Yapısalcı eleştiriden önce edebiyat bilimcileri, bir edebiyat eserini değerlendirmek için sanatsallık dışında biyografi, psikoloji, politika, sosyoloji, felsefeyi temel alıyorlardı. Ancak bir süre sonra gelişen Yapısalcı eleştiri, kültür tarihini ihmal etmiş ve yerine “eser”in yapısını koymuştur. Böylece ölçü olarak “Güzel” kavramı, “Biçim”e; biçim de “Yapı”ya dönüşmüştür (Moran,1994: 170-188).

Yeni Eleştiri Yöntemi de eseri temel almış; eserde, anlamı okurdan bağımsız bir şekilde mevcut saymıştır. Edebiyat bilimi, metin yüzeyinde, bu anlamı bulup

çıkarmak için yazarın “dil”i kullanım ilkelerini belirlemiştir.. Onlara göre de; diğer biçimciler gibi (Rus biçimcileri, Yapısalcılar), eser, tarihsel, toplumsal ya da eserin kültürel ortamdan soyutlanmalıdır (Moran,1994:170-188).

Bu iki kuramın yanında okuru ön plana çıkaran ve eserin anlamlandırılmasında en etkin gücün okuyucu olduğunu savunan “Alımlama estetiği” kuramı da edebi metni değerlendirmede okumaya, anlamaya ve yorumlamaya dayanması yönüyle önemlidir (Moran, 1994: 219).

Edebiyat kuramları doğrultusunda metinler ele alınırken biçimci kuramlarda “Okuma” eylemi ön plana çıkartılmış ve eserin sadece kendi öznel verileri ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak birey okuma eylemini sağlıklı bir şekilde yerine getiremezse metnin anlaşılması güçleşmektedir. Bu nedenle Türkçe öğretiminde metin ele alınırken metnin yazarı ve metnin yazıldığı sosyal çevrenin de okuyucuya anlatılması gerekli hale gelmektedir.

Türkçe öğretiminde metin kullanımı ile ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer konuda metinler arasılıktır. Metinler arasılık, en genel anlamıyla metinler arasındaki karşılıklı ilişkidir. Bu kavramın sınırlarını çizmek ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak amaçlı ilk olarak yapılması gereken iş metnin ne olduğunu belirlemektir.

Akyol’a (1996) göre kendisinden anlam kurulan (inşa edilen) her şey bir metindir, metni sınırlamak mümkün değildir, bir roman, resim, düşünce, hece, film, heykel, matematiksel denklem hepsi birer metin olabilir (Akyol. 1996:8).

Dilsel metinler; hikâyeler, kitap bölümleri, şiirler, makaleler, masallar, vb. yazılanlardan oluşurken; semiyotik metinler: resimler, fotoğraflar, filmler, şarkılar, dramalar, haritalar, grafikler, beden dili vb. işaret ve çizimlerden oluşmaktadır. Geniş anlamda düşünüldüğünde kapsamlı bir şekilde anlam kurma dilsel ve semiyotik metinlerin birlikte yorumlanmasıyla mümkündür (Akyol, 2003: 59–60).

Metin kavramının en belirleyici özelliği, yapılan tanımlar göstermektedir ki metinde anlam kurmadır. Bu noktadan hareket ederek metinler arasılık kavramı ilk olarak Kristeva tarafından ortaya konmuştur. Kristeva'ya (2003) göre metinler arasılık kavramı hayatımızda çoğunlukla tarihsel olarak karşılanmıştır. Metinler arasılıkta amaç bir metinden birçok noktalara ulaşmaktır. (Akt.Ünal, 2007:44)

Metinler arasılıkta yazarın öldürülerek okur ile metnin direk etkileşiminin sağlandığını ifade eden Çelik (2003) ise metinler arasılığın edebiyatta eskiden beri kullanıldığını, fakat kavramsal düzlemde kullanımı ve yeni edebiyattaki rolünün ve işlevinin önemsenmesi anlamında görece olarak daha yeni olduğunu dile getirmektedir (Çelik, 2003:68).

Metinler arasılıkta oluşturulan her edebi metnin kendisinden önce ve yazıldığı dönemdeki metinlerden meydana geldiği düşüncesi doğrultusunda edebi metinlerin çok sesli olduğu ve metinlerdeki anlamın önceki metinlerdeki bölümlerin iç içe geçmesi ile oluşturulduğu düşüncesi ön plandadır. Buna göre metinler arasılık iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma, ya da söyleşim biçimidir. (Ünal, 2007:44).

Metinler arasılıktaki bağlantı kurma gereği bireyde üst düzey bilişsel beceriyi geliştirmekte ve birey bu yolla ele aldığı metin yoluyla o konuyu işleyen diğer metinleri, çoklu medya ortamını, yaptığı araştırmaları, yaşantısındaki benzer durumları eğitim ortamına taşıyabilmektedir. Böylelikle birey ele aldığı metni daha iyi anlayabilmektedir. Metinler arasılık kavramı 1–5. sınıf Türkçe öğretim programı ile resmî olarak uygulamaya konulmuş ve bununla birlikte tüm ilköğretim okullarımızda uygulanmaya başlanmıştır.

Türkçe öğretimi metin seçiminde edebi metin farklı bakış açılarıyla değerlendirilerek yukarıda ifade edilen kıstaslar doğrultusunda ele alınıp daha etkili bir şekilde kullanılmalıdır.

2.5. Hikaye Türü ve Genel Özellikleri

Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları olay, yer, zaman ve kişi gibi unsurlara dayandırarak anlatan edebi türe hikaye denir.

Ünal hikayeyi şöyle tanımlamaktadır: “*Olan veya olacak kanısı veren olayları, hayalde tasarlayarak okuyanı heyecanlandırmak, onda zevk uyandırmak amacıyla insan yaşamından değişik kesitler sunan, bunu yer ve zamana bağlayarak yapan kısa yazı türüdür.*” (Ünal, 2006:19).

Hikaye türünün tespitinde ve öğretiminde onu farklı kılan ve hikayenin unsurları olarak adlandırılan olay, mekan, zaman ve kişiler gibi özelliklere dikkat edilmeli ve bunlar ayrı ayrı ele alınarak bunların birbiriyle ilişkilendirilerek anlatımı olan dil ve anlatım da dikkate alınmalıdır.

Hikayede en temel ve önemli unsur olaydır. Konunun işlenmesini, hareket haline getirilmesini olaylar sağlar (Kavcar, 1999:43).

Hikaye, olayların kronolojik olarak aktarılması olduğuna göre olayların sebep sonuç ilişkisine göre anlatılması da olay örgüsüdür (Tekin, 2002: 67). Olay örgüsü öykülerde farklı şekillerde ele alınabilir. Her şeyin kahramanda başlayıp kahramanda bittiği olay örgüsü olabileceği gibi, iki ayrı kahramanın iki ayrı olay yaşaması ve bunların belirli noktalarda kesişmesi şeklinde de olabilir. Öyküler olay örgüsüne göre: Maupassant Tarzı, Çehov Tarzı olmak üzere ikiye ayrılır.

Maupassant tarzında olay mutlaka bir sonuca bağlanır. Olay her zaman ön plandadır. Olay, başından sonuna kadar ele alınır ve bütün unsurları, tüm taraflarıyla değerlendirilir. O ortamdaki kişi, zaman, mekân bakımından unsurlar ayrıntılı bir şekilde değerlendirilir.

Çehov tarzında ise olayın sonucu okuyucuya bırakılır. Bu hikaye tarzında durum ve olaydan etkilenen insan ön plana çıkar. Bu tarzda hayatın içinden bir kesit verilir ve olaydan sadece yakın bir bireyin etkilenmesi vardır. Çehov tarzı

hikâyecilikte yorum yapılmaz. Yorum, sonuç okuyucuya bırakılır. Olaydan çok, olaydan etkilenen insan önemlidir.

Hikayede anlatılan olay kadar olayı yaşayan kişilerde çok önemlidir. Hikayelerde ele alınan kişiler, genellikle hayatlarının belli ve kısa bir anı içinde izlenir. Hikaye kahramanlarının yalnız bir yanı üzerinde durulur; ayrıntılara girilmez. Hikayelerde kahramanlar hikayedeki işlevlerine göre ikiye ayrılır:

Birincisi ana kahramandır. Eserdeki olayın yada durumun büyük çoğunluğu bu kişiyle ilgilidir. Olaylar sürekli olarak onun çevresinde döner. Ana kahraman hikayede verilmek isteneni temsil eden kahramandır. Hikayedeki ikinci kahraman yardımcı kahramanlardır.

Ana kahramanın çevresinde olaylara değişik ölçülerde katılırlar (Kavcar, 1999:44).

Hikaye kahramanları fizyolojik, psikolojik ve sosyal yönden incelenerek daha iyi tanınabilir. Bazen yazar açıklama yöntemini (subjektif metodu) kullanarak kişiyle ilgili bilgileri bizzat kendisi verir. Bazen de dramatik yöntem (objektif metot) aracılığıyla kişinin davranış, düşünce ve duygularıyla kendi kendini ortaya koymasını sağlar ve ana kahramanı tanımayı okuyucuya bırakır.

Hikayede olayın geçtiği yer olan mekan hikaye içersinde ne kadar canlı tanıtılırsa kişilerin karakterleri ve öykünün anlatımı da doğallık kazanır. Hikayede mekan değiştikçe olaylarla da farklılaşmalar olacaktır (Kantemir, 1997:199).

Hikayede olaylar belli bir mekanda geçtiği gibi belli bir zaman dilimi içersinde yaşanır. Hikayede olayların geçtiği zaman üç yolla öğrenilir. Birinci yol öykü yazarının olayın geçtiği zamanı gün, ay, yıl olarak ifade ettiği ve hikaye içersinde “o sırada” “iki yıl sonra” gibi ifadelerin kullanıldığı bir anlatım tarzının kullanıldığı yoldur. İkinci yolda olayın ne kadar sürdüğünün gösterilmesidir. Bu yolla olaylar arasında bağlantı kurularak okuyucunun olayları bir bütün olarak algılaması sağlanır.

Zaman anlatımında üçüncü yol ise zamanı okuyucuya hissettirmektir (Tekin, 2002:117).

Hikayenin unsurları tespit edilirken yok sayılamayacak en önemli unsurlardan birisi de dil ve anlatımdır. Hikayenin çok okunabilmesi için dilinin herkes tarafından kolay anlaşılır nitelikte ve sadelikte olması çok önemlidir. Bir yazar konuşma dilinin ortak üslup özelliklerinden, anlatım biçimlerinden ve cümle kuruluş tarzlarından ne kadar çok yararlanırsa o kadar çok benimsenir (Kavcar, 1999:46).

Hikayede olaylar birinci tekil kişi anlatımı ile anlatılabilir. Bu anlatım tarzında kahraman başından geçen olayları anlatır. Bu kahraman ana kahraman olabileceği gibi yardımcı kahraman da olabilir.

Bir diğer anlatım tarzı da üçüncü kişi anlatımıdır. Bu anlatım tarzında üçüncü kişi her şeyi görür, bilir ve öyküyle okuyucu arasına girerek ortalıkta görünmez.

Hikayede olaylar üç farklı bakış açısına göre değerlendirilir. Bunlardan birincisi Hakim (İlahi) bakış açısı geçmiş ve geleceği bilme, görme, sezme ile ilgilidir (Tekin, 2002:50).

Gözlemci bakış açısında ise okuyucunun olayları daha iyi anlaması amaçlanır. Olayları daha iyi anlamak ve yorumlamak için diğer kahramanlar konuşturulur. Bu bakış açısında olaylar gözlemlenir (Tekin, 2002:52).

Kahraman bakış açısında olay, kişi ve mekana ait unsurlar kahramanlardan biri tarafından okuyucuya yansıtılır (Aktaş, 2000:93).

Yukarıda ifade edilen bu unsurların tamamı bir bütün olarak değerlendirildiğinde öykü tam manasıyla incelenmiş ve anlaşılmış olur.

3. HİKAYELERDE TRANSAKSİYONEL ANALİZ KURAMI UYGULAMASI

3.1. Yapısal Analiz Uygulaması

Tarık Buğra ve Edebi Kişiliği

İsmi, bir iddia üzerine üç saatte yazdığı “Oğlumuz” isimli hikayesinin 1948’de Cumhuriyet Gazetesi’nin açtığı yarışmada ikincilik kazanmasıyla duyuran Tarık Buğra 1949’da yayımladığı ilk hikâye kitabı Oğlumuz’u, 1952’de Yarın Diye Bir Şey Yoktur, 1954’te İki Uykü Arasında, 1964’te Hikayeler isimli kitaplarını yayımlar. Kasaba yaşantısından, orta sınıf insanların ev ve aile ortamlarından kesitler verdiği hikâyelerinde, yoğun, şiirli bir dille aşk, yalnızlık, uyumsuzluk gibi temaları ele alır. Olay örgüsünden çok iç gerçekliğe ağırlık verir. Kahramanların iç dünyalarını tüm yönleriyle yazarın hikayelerinde görmemiz mümkündür.

Romanlarında ise yazar yakın tarihe resmi tarihin dışına çıkarak farklı yorumlar getirir. “Küçük Ağa” romanı bu yorumun en güzel örneğidir. Başarılı tiyatro eserlerine de imza atan Tarık Buğra’nın yazmış olduğu tüm tiyatro eserleri sahnelenmiştir. Yazar 1991 yılında Devlet Sanatçısı ünvanını almıştır.

3.1.1. Oğlumuz

Karım, belirmeğe başlayan pencerenin önünde oturuyordu. Bütün geceyi orada geçirmişti.

- Sen hala yatmayacak mısın, dedim.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Baba eşine örtük anlamda onun artık yatması gerektiğini ifade ederek, eşinin yaşantısı üzerinde, onu düşünen, onun için endişelenen bir anlayış sergiliyor.)

Doğruldu. Kül rengi pencerenin önünde sadece bir gölgeden ibaretti. Fakat bu gölgede beraber geçirdiğimiz yirmi küsur yılın her gününden bir şey vardı.

- Ezan okunuyor, diye mırıldandı.

Sesi bana hüznü verdi. O, erişemeyeceği kadar ötede gibiydi ve karım Kur'anla vadedilen saadetini, sanki asırlardan beri beyhude yere bekliyordu.(*YETİŞKİN BENLİK DURUMU*).

(Baba bu cümle yapısıyla eşinin yaşantısı ve beklentilerini tüm boyutlarıyla analiz edip bir sonuca ulaşıyor. Bu yönüyle burada baba yetişkin benlik durumu sergiliyor. Analiz edip bir sonuca ulaşmak yetişkin benlik durumunun en önemli özelliklerinden birisidir. Yetişkin benlik durumu olayların olumlu ve olumsuz tüm yönlerini nesnel bir şekilde değerlendiren benlik durumudur.)

Pencere iyiden iyiye aydınlanmıştı.

Renksiz, sessiz ve serin kuşluk vakti: Yatağın ılıklığı, belirsiz duygular, düşünceden kaçış .. Dalmışım.

- Yahu ..

- Ne var?

- Geldi..

- İyi ya işte ..

Fakat mesele bu değildi: Karım beni kayıtsız buluyor ve üzülüyordu:

- Bir şey söylemeyecek misin; bu üçüncü oluyor .. Ha yahu: Ne yapacağız? Bilir miyim ben. Fakat ona:(*EBEVEYN BENLİK DURUMU*).

(Anne, çocuğun davranışları ile ilgili babanın bir şeyler yapması gerektiğini ve bunun hem kendileri hem de çocukları için iyi olacağını ifade ederek bu cümlesi ile ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

-Yarın bir şeyler yaparım, diyorum.

Hangi yarın?. Gökyüzü tatlı maviliğini bulmuştu bile. Gün, katılmağa mecbur olduğumuz gün, başlıyordu. Karım haklı. Bunun üzerinde durmak lazım. Oğlum yatağına daha yeni giriyordu. Ona, bu yaptığının ümitsiz bir isyan olduğunu anlatmalıydım.(*YETİŞKİN BENLİK DURUMU*).

(Baba oğlunun davranışları ile ilgili kendi iç dünyası ve düşünce evreninde değerlendirme yaparak oğlunun davranışları ile ilgili bir sonuca ulaşıyor. Babanın bu değerlendirme süreci cümlelerine yansıyor ve baba yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Yataktan, birdenbire fırladım. Karım telaşlandı:

-Fazla sert davranma. Ne de olsa artık.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne bu cümleyle annelik duygusuyla oğlunu koruyucu bir ebeveyn benliğine bürünüyor ve babayı yönlendiriyor.)

Devam edemedi. Ona baktım: Gözlerindeki mana allak bullaktı. Ah benim saz benizli, kır saçlı bebeğim.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Her durumda mantıklı değerlendirmeler yapan baba bu cümleler ile eşine karşı hissettiklerini bir çocuk doğallığında ifadelendiriyor.)

Çıkarken, omuzlarıma hırkamı koydu.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne bu davranışı ile eşine karşı koruyucu bir benlik durumu sergiliyor ve baba bu durumu annenin hissettikleri doğrultusunda ifadelendirerek annenin yaptığıнын ebeveyn benlik durumunda bir davranış olduğunu ortaya koyuyor.)

Odası gün doğdu tarafındaydı. Pencereleeri büyükçe bir bahçeye bakardı. Karşı evden kurtulmak üzere olan güneş duvarları hafifçe pembeleştirmişti.

Ve o, uyumuştı.

Elbiselerini masanın üstüne atıvermiş, pijamasının ceketini giymemişti. Yatağının yanındaki sandalyeye iliştim. İçim bir tuhaftı.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Baba oğluna karşı hissettiklerini bir çocuk doğallığında ifadelendirdiği için bu durumda çocuk benlik durumu sergilemiş oluyor.)

Ona bakamıyordum; fakat onunla doluydum. Tıpkı, çok eskiden bir defa daha olduğu gibi: O zaman daha küçüktü, tifoya tutulmuştu, ateşi vardı, sayıklıyordu. O, şimdi bunu hatırlamaz ki ..

Karlı bir şubat gecesi doğmuştu. Babamın kucağına verirken bir tuhaftım .. İsim ararken kamus bana ne kadar boş gelmişti. Ona, ıslıl ıslıl, kainat gibi manalı bir kelime bulmak istiyordum. Sonunda Ömer dedik. Bu da ona yakışmıştı. Onu, tarihe girmiş bütün Ömerlerin .. ikbaline layık görüyordum.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Baba burada oğluyla ilgili hatırladıklarını ve onun doğumundan, ona isim verilmesine kadar hissettiklerini, o dönemdeki geleneksel anlayış doğrultusunda ifade ediyor. Oğlunun isminden yola çıkarak yaptığı değerlendirme babanın bütün bunları yaparken ebeveyn benlik durumu sergilediğini gösteriyor.)

İlk gülüş .. İlk diş .. ilk kelime .. annesine doğru, genç, güzel ve mesut annesine doğru ilk adım.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Baba oğlunun bebeklikte yaptığı ilkleri hatırladıkça çocuksu bir sevinç yaşadığını cümleleriyle yansıtıyor.)

Sonra yedinci yaş .. mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı: Sanki varlığına evden başka bir ortak kabul etmek istemiyordu. Fakat bu mukadderdi: O da her oğul gibi sokak, mektep ve çarşı arasında, günden güne kat'ileşen bir bölünmeye mahkumdu.

Ve on dördüncü yaş: Hırçınlıklar, iştahsızlıklar.. Bize yeni bir ortak daha, ortakların en yenilmezi.. Karımın mağrur telaşları ve benim ilk endişem.

Liseyi, daha sonra fakülteyi bitirdi. Bu arada, onu biraz daha iyi yaşatabilmek için, karım, düğününden kalma üç beşbirliğini bozdurdu. Ve o, ilk aşkın bahtsızlığı ile sarsıldı, bizi de perişan etti. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Baba burada oğlunun büyüme evrelerinde anne, baba olarak neler yaptıklarını, onun için ne kadar çok fedakarlıkta bulunduklarını ve onun bütün bunlar karşısında yaptığı hatalarla onları üzdüğünü ebeveyn benlik durumu içersinde anlatıyor.)

Böylece biz ona bütün bütün bağlanırken, dünyamız artık tamamen onunla huddledanırken ..

"Sen bizden ayrılıverdin. Sevgimiz arttıkça sen biraz daha fazla rahatsız oluyordun.

Ben bunu anlıyordum: Sen bunda biraz da hürriyetine tecavüz bulunuyordum. Fakat annen ..

Ben biliyorum: Sen, artık odaların bu döşeniş tarzını, hatta bu evi beğenmiyorsun ..(*EBEVEYN BENLİK DURUMU*)

(Baba bu cümlesiyle oğlunun hissettiklerini sanki önceden biliyormuş yada hissediyormuş gibi onun hisleri ile ilgili yorum yapıyor ve ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi, gözün başka dallarda. Senin düşündüğün, kim bilir ne cici şeydir.(*ÇOCUK BENLİK DURUMU*)

(Baba oğlunun yaşadıklarını benzetmeyle ifade ederken, cümlesinin son kısmında bir çocuk heyecanı ile oğlunun düşüncesiyle ilgili hissettiklerini yine daha çok çocukların kullandığı bir sözcükle ifadelendiriyor.)

Bizi misafir edeceğin odayı da unutmamışsındır; buna eminim. Bu kadarı da bize .. bana yeter. Fakat annen .. Bunu sen de seziyor, arada sırada, hatta sık sık kardeşlerini nasıl okutacağından, bizim için neler tasavvur ettiğinden bahsediyorsun. Fakat birbirimizden niçin gizleyelim; sen böyle konuşurken sesini titreten şeyde biraz vicdan burkulması ve daha çok çaresizliğin azabı yok mu? Ama sen bunun için üzülme, senin elinden ne gelir; hayat böyle işte, yapamazsın ki ..

Ben, senin içkiden ne umduğunu biliyorum; alışmayacağına da eminim. Fakat annen ..

Sonra ben senin dışarıda ne aradığını, evden niçin kaçtığını da biliyorum. Belki de küçük bir.... Ben onlara düşman değilim; hatta .. fakat annen .. Kadıncağız böyle birine kapılıvereceksin diye tir tir titriyor. Sen gecelerini böyle dışarıda geçirince, kuruntuları, ıslıl ıslıl caddeleri ve gazinoları masal mağaralarına çeviriyor.

Fakat bütün bunlara ne lüzum var; sen sanki bunları bilmiyor musun?. Ben sanki bütün bu şeylerin senin kalbini nasıl sızlattığımı bilmiyor muyum?. Annen, ben .. sen bize bakma. Bütün budalalık bizde. Biraz hasta olmanı bekler gibiyiz. Hala bize en çok ait olduğun günlerdeki gibi kalmanı istiyoruz. Değişebileceğini aklımız almıyor.(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Baba oğluyla ilgili hissettiklerini ifade ederken, kendisi ve eşiyle ilgili de öz eleştiri yaparak ve oğlunun içinde bulunduğu durumu tüm boyutlarıyla değerlendirerek yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

İşte, gözlerimi bir türlü yüzüne çeviremiyorum, sana bakamıyorum. Annen de böyle. Şimdi biz, seni uyandıramayız. Çünkü, düşünmeğe cesaret edemeden biliyoruz ki, artık senin uykun da değişti. Eskiden bizi bekler gibi uyurdun. Evet, artık uykun da değişti. Hatta asıl değişiklik uykularında oldu; sen uykularında da bizden uzaklaştın ... "(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Baba bu ifadesinde hikayenin diğer kısımlarında olduğu gibi oğlunun hissettikleri ve düşündükleri ile ilgili kararlar veriyor. Oğlunu kendi değer yargılarına göre değerlendirme yoluna gidiyor. Bu durumda ebeveyn benlik durumu sergilemiş oluyor.)

Başımı çevirdim: Ona baktım. Bunu yaparken romatizmalı kolumu kullanır gibiydim. Fakat içim birdenbire ferahladı: Sanki yıllardır aradığım bir arkadaşımı bulmuştum. Işık çalmak istiyordum. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Babanın bu cümlelerinden yola çıkarak beklenmedik bir şekilde duygu değişikliği yaşadığı ve bu duygu değişikliğini bir çocuk sevinciyle ifadelendirdiği görülüyor.)

Perdeleri indirdim; güneş onu rahatsız edecekti. Benimkilere benzeyen sert ve siyah sakallı yüzünü hafifçe öperek dışarı çıktım.

Çayımızı içerken karım biraz dalgındı. Ben, küçük oğlumun çayını gizlice, hiç sevmediği limonla doldurdum (Dayıoğlu,1999:143).

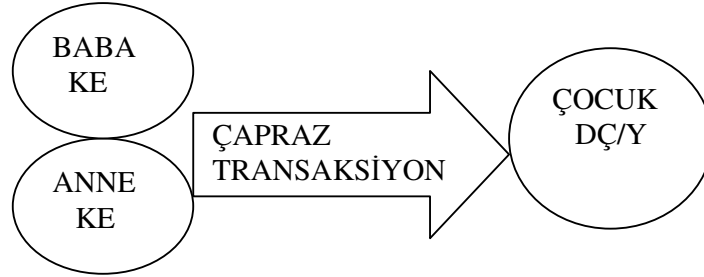
Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Oğlumuz öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykü kahramanlarından anne ve babada baskın olarak ‘Ebeveyn Benlik Durumu’ söz konusudur. Öykü genelinde kendi aralarında ve çocuklarıyla kurdukları iletişim cümleleri açısından değerlendirdiğimizde ise öyküdeki anne ve babanın daha çok ‘Koruyucu Ebeveyn’ özelliği gösterdiği ve bunun da iletişimdeki cümlelerine yansıdığı görülmektedir. ‘Koruyucu Ebeveynliğin’ gereği çocuklarından da ‘Uygulu Çocuk’ davranışı beklemekteler ancak çocukları daha çok ‘Yetişkin ve Doğal Çocuk’ özellikleri göstermektedir. Bu nedenle öykü genelinde ‘Koruyucu Ebeveynler’ ile Yetişkin ve ‘Doğal Çocuk’ özellikleri gösteren çocuk arasında bir iletişimsizliğin varlığından söz edilebilir.

“Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda anne, baba arasında ‘Tamamlayıcı Transaksiyonun’ yoğun bir şekilde kullanıldığı, anne ve baba ile çocuk arasında ise ‘Çapraz Transaksiyonun’ söz konusu olduğu ve bazı durumlarda babanın ‘Gizil Transaksiyon’ kullanmaya çalıştığı öyküde görülmektedir.

Şekil 2.1: “Oğlumuz” hikayesi Transaksiyon şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını ele aldığımızda anne ve babanın daha çok ‘Ben “iyi”yim-Sen “iyi”sin’ yaşam pozisyonundan hayata baktıkları ancak çocuklarının ise ‘Ben “iyi” değilim-Sen “iyi” değilsin’ yaşam pozisyonunu benimsediği ve bu nedenle ebeveynler ile çocuk arasında ‘Çapraz Transaksiyonun’ olduğu öykünün genelinden anlaşılmaktadır.

Gülten Dayıoğlu ve Edebi Kişiliği

Çocuk edebiyatı alanında başarılı eserler ortaya koyan Gülten Dayıoğlu sadece çocuk kitapları ile değil yazmış olduğu başarılı roman ve hikayelerle adını duyuran bir yazarımızdır.

Çocuklara yönelik 1963-1971 yıllarında birer hikayelik yirmi altı küçük kitap yayınladı. Altı-dokuz yaş grubu için 20 kitaplık "Ece ile Yüce" isimli bir de dizi hazırladı. Yazar “Döl” öyküsü ile 1965 Yunus Nadi öykü yarışması ikinciliğini, “Kafdağı’nın Ardına Yolculuk” eseri ile 1987 Kültür ve Turizm Bakanlığı çocuk edebiyatı ödülünü kazanmıştır.

Gülten Dayıoğlu yazdığı eserlerde çocuğa iyi ve doğru olanın öğretilmesini hedeflemekte ve eserlerinde Türk Kültürü öğelerini yoğun bir şekilde yansıtmaktadır. Bireye insani değerlerin öğretilmesi konusunda başarılı eserler kaleme alan yazar sürükleyici bir anlatımı tercih ederek eserlerini tekdüzelikten kurtarmaktadır.

3.1.2. Küskün Ayıcık

Ülkemizin yüksek yaylalarından birinde, bir küme madenci, taş kömürü aramaktaydı. Küme başkanı genç bir maden mühendisiydi. Arama işi zor koşullarla yürüyordu. Ama mühendis Demir Bey ve yardımcıları, çalışmalarını umut ve coşkuyla sürdürüyorlardı.

Yapılan iş ulusal bir görev olduğundan, Demir Bey sıkıntılı durumlarda bile iyimserliği ve hoşgörüyü elden bırakmıyordu.

Her sabah üçer beşer, çevreye dağılıyorlardı. Sağı solu kazarak ya da burguyla delerek, kömür damarını saptamaya çabalıyorlardı. Üç kişilik bir küme de yaylanın ötelerindeki ormanda kazı yapıyordu.

Orman karla kaplıydı. Ağaçlardan çangıl çangıl buzlar sarkıyordu. Soğuksa dondurucuydu. Madenciler ısınmak için oldukları yerde tepiniyorlardı. Birden ayaklarına top top olmuş, minicik bir ayı yavrusu dolandı.

Sarı bir yün yumağını andıran ayıcık, karların arasında debelenip duruyordu. Usta-baş Bekir hemen yere eğildi. Sevgiyle yavru ayıya uzandı. Tam kucağına alıyordu, arkadaşları karşı durdular:

- Aman, ağabey! Sakın elleme o yavruyu. Anası yakında olmalı. Ayıcığa zarar vereceğimizi sanarak, üstümüze atılmaya kalkışır. Kendimizi tehlikeye atmayalım. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Küçük ayı yavrusuna yardım etmek amaçlı kucağına alacakken diğer işçiler bir anne-baba koruyuculuğu ile arkadaşlarını engellemeye çalışıyor. Bu durumda diğer işçilerde bir ebeveyn benlik durumu görülüyor.)

Bekir bu sözleri duyunca geriledi. Yavru ayıdan uzaklaştı. Ama ayıcığın onlardan ayrılmaya hiç niyeti yoktu. İşçiler:

- Haydi, git buradan, inine gir, diyerek, onu geldiği yere gitmeye zorladılar.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(İşçilerin bu ifadede küçük ayı yavrusuna karşı kullandıkları cümlede sadece emir vermek yönüyle ebeveyn benlik durumu sergilediği görülmüyor.)

Ama ayıcık aldırmadı. Madenciler seslerini yükselterek, onu yeniden kovaladılar. Yavru ayı ürküntüyle toparlandı. İki üç adım öteye gitti. Sonra hemen geri döndü. Kara gözlerini kırpmadan insanlara bakmaya başladı. Öylesine sevimli, öylesine cana yakındı ki!..

Ne var ki, madencilerin onunla uğraşacak zamanları yoktu. Hemen ellerindeki haritalara bakarak kazıya başladılar. Kalın kar buz katmanını kaldırıp toprağa ulaşmak çok zordu. Madenciler bu tür zorluklara alışkın olduklarından, yüreklilikle işe giriştiler. Hava kararmaya yüz tutuncaya dek çalıştılar. Sonra araç gereçlerini toplayıp kamp yerine doğru yola çıktılar. Tümü de yavru ayıyı unutmuştu.

Yorgun argın yol alırlarken, birden, garip seslerle irkildiler. Arkalarına dönüp baktıklarında yavru ayıyı gördüler. Kar yığınlarının arasında bata çıka, düşe kalka, kendilerine doğru gelmekteydi. Madenciler, ne yaptılarsa, ondan kurtulamadılar.

Kamp yerine vardıklarında gece iyice bastırmıştı. Titreşerek barakaya girdiler. Yavru ayı da peşlerinden içeriye daldı. Herkes orada toplanmıştı. Ayıcığı görünce, madenciler irkildiler:

- Arkadaşlar, bu ayı yavrusunu yuvasından ayırmamız doğru değil. Biraz sonra anası kapıya dayanır. Ortalığı darma duman eder diye çıktılar.*(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)*

(İşçiler ayı yavrusunun durumu ve geleceği ile ilgili yaptıkları değerlendirmelerde gerçekçi, mantıklı değerlendirmeler yaparak yetişkin benlik durumu sergiliyorlar.)

Yeni gelenler, durumu açıklamaya çabalarken, yavru ayı varıp mühendis Demir Bey'in bacaklarının arasına sokuldu. Demir Bey, bu sevimli hayvancığı kucalamaktan kendini alamadı. *(ÇOCUK BENLİK DURUMU)*

(Demir Bey küçük ayı yavrusuna karşı kayıtsız kalamayarak çocuk benlik durumunda ona karşı sevgisini gösteriyor.)

Böylece aralarında inanılmaz bir sevgi ve dostluk başladı.

O günden sonra yavru ayı, kampın gülü oldu. Onu sevmeyen yoktu. O da herkesi seviyordu. Ama en çok Demir Bey'e düşkünlük gösteriyordu. Onun ayak seslerini çok uzaklardan duyuyor, kurşun gibi yerinden fırlayarak, varıp kucığına atılıyordu.

Ayıcığa, "Şemo" adını koymuşlardı. Şemo, kampın tek eğlencesiydi. Ona herkes bir şey öğretiyordu. Şemo çok geçmeden arka ayaklarının üstünde yürümeye başladı. Sonra sofraya tabak taşımaya öğrendi. Güreşte de üstüne yoktu. Kamptaki tüm madencilerle güreşiyordu. Güçlülerle güçsüzleri öyle bir ayırıyordu ki!... Zayıfları incitmemeye özen gösterirken, güçlü madencilerle kıyasıya güreş tutuyordu.

Şemo'nun giderek irileşip büyümesi, Demir Bey'i tedirgin ediyordu. İşçiler de, benzer tedirginliği duymaya başladılar. Kışa doğru, madencilerden biri Şemo'ya kızakla odun taşımaya öğretti. Şemo bu yolla ormandan kışlık odunları taşımaya başladı.

Demir Bey, onun at gibi kızağa koşulmasını yadırgadı. Daha doğrusu ona acıdı.

Görüşlerini bildirdi. İşçi onun gibi düşünmüyordu.

- Şemo'yu biz de sizin kadar seviyoruz beyim. Ne var ki, ayıcık giderek güçleniyor. Bu gücünü yararlı işlerde değerlendirmezsek, bize ve çevreye zarar verebilir, dedi. *(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)*

(Bu ifadede işçi, karşısındaki onun amiri olmasına rağmen küçük ayı yavrusu ile ilgili düşüncelerini mantıklı gerekçelere dayandırarak ifade ediyor. Bu durumda işçi yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Demir Bey, işçiye hak verdi. Zaten Şemo, kızak çekme işini severek, isteyerek yapıyordu. Kızağa koşulmak, kucak kucak odun taşımak ona oyun gibi geliyordu. Onu kızak çekerken görmek, herkesin pek hoşuna gidiyordu. Onunla orman yollarında rastlaşan madenciler, başını, sırtını okşamadan duramıyorlardı.

Zaten Şemo'nun her hali, çevresindekileri neşelendiriyordu. Küçükken, Demir Bey onun barakada yatmasına izin vermişti. Ama irileşince, geceleri dışarıda yatması uygun bulundu. Şemo bu değişikliğe pek içerledi. Günlerce, barakanın penceresine burnunu dayayıp ağlamaklı sesler çıkardı. Ama Demir Bey onu yatakhane almıdı. *(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)*

(Demir Bey bu durumda Şemo'yu çok sevmesine karşın duygusal hareket etmeyip mantıklı bir şekilde davranarak onu yatakhane almıyor.Bu davranış Demir Bey'in yetişkin benlik durumu sergilediğini gösteriyor.)

Bir gece, aygıt barakasında garip gürültüler oldu. Demir Bey hemen yatağından fırladı. Birkaç işçiyi uyandırdı. Silahlanıp aygıt barakasına gittiler. Her şey yerli yerinde duruyordu. Ne hırsız vardı, ne de yıkıntı çöküntü ... İster istemez yataklarına döndüler.

Ancak, Demir Bey yatağına giremedi. Çünkü, Şemo boylu boyunca onun yatağına uzanmıştı. Pençeleriyle gözlerini kapamıştı. Demir Bey, onu yataktan kaldırıp dışarıya çıkarmak için epey dil dökmek zorunda kaldı. İşçiler, aygıt barakasındaki gürültüyü, Şemo'nun çıkardığına inanıyorlardı. Yatakhaneye girebilmek için böyle bir oyun düzenlendiğini iddia ediyorlardı. Çünkü Şemo'nun bu tür şakaları ve gülünç serüvenleri dillere destandı. Onunla ilgili öyküler, ta çevre köylere dek yayılmıştı. Kimi köylüler işi gücü bırakarak, yaylaya çıkıyor, Şemo ile tanışıyor.

Yazık ki, son serüveni, çevredeki neşelendirmedi. Bu kez onun yaptıklarına kimse gülmedi. Becerisinden ötürü ödüllendiren de olmadı. Tersine, olayı duyan herkes dehşetle irkildi. Bir anda herkes ona sırt çevirdi. Şemo'cuk bu olayla insanların gözünden düştü.

Kampa yeni bir işçi alınmıştı. Şemo ötekilerle olduğu gibi onunla da güreş tutmak istedi. Pençesini işçinin omzuna attığında, işçi korkuyla ileriye fırladı. Olanca gücüyle kaçmaya başladı. Şemo onun oyun yaptığını sanarak peşine düştü. Bir solukta varıp adamı kollarının arasına aldı. Yeniden güreşe girişti. İşçi öyle bir korktu ki... Şemo'nun kendisini öldürmek istediğini sandı. Barakadan epey uzaklaşmışlardı. Çevrede kimseler yoktu. İşte, can derdine düştü. Ayıdan kurtulmaktan başka bir şey düşünemiyordu artık.

O sırada yerde duran demir makasını gördü. Hemen onu aldı, olanca gücüyle Şemo'nun kafasına indirdi.

Şemo hiç böylesine acı duymamıştı. Öfkeyle homurdanarak, adamı kaldırıp yere çaldı.

Kaburga kemikleriyle kolları kırılan işçi, Demir Bey'i mahkemeye verdi. Yargıç olayı inceledi. Şemo ile ilgili serüvenleri dinledi. Böylesine insan dostu sevimli ve evcil bir hayvanın, işçiye neden saldırdığına akıl erdiremedi. Sonunda kudurmuş olabileceğini düşündü. Vurulmasını uygun buldu.

Yargıcın bu kararı Demir Bey'i çok üzdü. O, Şemo'nun suçsuz olduğuna inanıyordu. Göz göre göre vurulmasına gönlü razı değildi. Hemen, büyük kentteki hayvan at bahçesine telefon etti. Yetkililere, Şemo'nun özelliklerini ve becerilerini anlattı. Onu isteyip istemediklerini sordu. Aldığı yanıt olumluydu. *(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)*

(Demir Bey Şemo ile ilgili yaşanan olumsuz gelişme ile ilgili hemen bir çözüm yolu arıyor ve problemi Şemo için daha iyi olacak bir yolla hallediyor. Demir Bey'in duygusal davranmayarak problemi yetişkin benlik durumu ile çözdüğü görülüyor.)

Görevliler, Şemo'nun hayvanat bahçesinde çok ilgi çekeceğini umuyorlardı.

Demir Bey, Şemo için kafes yaptırdı. Ayıcığı içine yerleştirdi. Kente götürüp yük trenine teslim etti.

Şemo öylesine dertliydi ki!... İşçiye zarar verdiğini anlamıştı. Kendini bağışlatmak için ikide bir pençesini başındaki yaraya götürüyordu. Acıklı iniltiyle işçiye saldırma nedenini belirtmeye çabalıyordu. Demir Bey, tren kalkıncaya dek onun yanından ayrılmadı. Elini kafese sokarak, Şemo'nun yarasını sıvazladı. Tatlı sözler söyleyerek, gönlünü almaya çalıştı. *(ÇOCUK BENLİK DURUMU)*

(Demir Bey Şemo'ya karşı hissettiklerini çocuk doğallığında ve samimiyetinde göstererek çocuk benlik durumunun özelliklerini sergiliyor.)

Tren kalkınca, içinde dayanılmaz bir burukluk belirdi Demir Bey'in. Doğruca yaylaya çıktı. Barakaya giderken Şemo'nun kızıağına gözü takıldı. İçindeki yaraya tuz basılmış gibi oldu. Sevdığı hayvandan ayrılmanın verdiği acı değildi duyduğu acı. Candan bağlandığı bir dostunu yitirmiş gibiydi.

Yürekten istemesine karşın, büyük kente ancak üç ay sonra gidebildi. Trenden iner inmez, doğruca hayvanat bahçesine koştu. Ayıların bulunduğu bölüme yaklaşırken:

- Şemo, Şemo! Neredesin oğlum? Şemo, ben geldim ... diye bağıırıyordu.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Demir Bey Şemo'ya kavuşmanın sevincini çocuk mutluluğı içerisinde yaşıyor.)

O sırada bekçi yolunu kesti.

- Şemo'yu mu arıyorsun beyim? Demir Bey sevinçle yanıtladı bekçiyi:

- Evet evet, onu görmek için sabırsızlanıyorum. O benim iyi dostumdur ... (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Demir Bey bu cümlesinde de Şemo'ya kavuşma anındaki sevincini çocuk mutluluğı içerisinde yaşıyor.)

Demir Bey, bekçinin yüzündeki üzüntülü ifadeyi görünce irkildi:

- N'oldu? Şemo hasta filan mı yoksa?

Bekçi içini çekerek yanıtladı:

- Geç kaldın beyim. Şemo denen o ayı, öylesine inatçı bir hayvandı ki!.. Aylardır ne yaptıksa, boğazından bir lokma besin geçiremedik. Sadece arada bir su içiyordu. Buraya geleliberi hiç insanların yüzüne bakmadı. Gelen gidene hep ardı dönüktü, herkese küsmüş gibiydi. Şuradaki kafesin bir köşesinde pusarak, eridi gitti. (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Bu ifadesinde hayvanat bahçesi bekçisi olanları tüm yönleriyle anlatarak yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Demir Bey acı dolu bir sesle bekçinin sözünü kesti:

- Şemo öldü mü yoksa? (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Demir Bey bekçinin anlattıklarından Şemo'nun başına geleni tahmin ederek bir çocuk heyecanı ile onun ölüp ölmediğini soruyor.) Bekçi:

- Evet, dedi, geçen hafta öldü. Size onun boynundan çıkardığım çingırağı verebilirim, (YETİŞKİN BENLİK DURUMU) diyerek kulübesine doğru yürüdü .

(Bekçi söylediği söz karşısında şaşırarak bir insanın karşısında bile duygusal hareket etmeyerek işini yapmaya devam ediyor. Böylelikle yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Demir Bey, Şemo'nun boş kafesi önünde dikilekaldı. Gülten DAYIOĞLU (Dayıoğlu, 1999:201).

Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Küskün Ayıcık öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel analiz verileri Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanı olan Demir Bey öykünün genelinde 'Yetişkin Benlik Durumu' sergilemekte ve bu benlik durumu ile çevresindeki diğer insanlar üzerinde etkin olmaktadır. Ancak öykünün sonuç bölümünde Demir Bey herkesin içinde mutlaka var olan 'Çocuk Benlik Durumuna' göre hareket etmekte ve hayvanat bahçesi bekçisi ile olan iletişimde kullandığı cümlelere bu benlik yansımaktadır. Öyküdeki diğer kişiler olan maden işçileri öykünün genelinde 'Uygulu Çocuk' karakteri göstermektedirler. Ancak bazı durumlarda 'Eleştirci Ebeveyn' durumuna girdikleri özellikle Demir Bey'le girdikleri bazı diyaloglarda hissedilmektedir.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda Demir Bey ile maden işçileri arasında genellikle ‘Tamamlayıcı Transaksiyon’ kullanıldığı bazı durumlarda ise ‘Çapraz Transaksiyona’ yer verildiği görülmektedir.

Şekil 2.2: “Küskün Ayıcık” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını ele aldığımızda Demir Bey’in ‘Ben “iyi” yim-Sen “iyi” sin’ yaşam pozisyonundan hayata baktığını diğer kahramanlarında aynı yaşam pozisyonunu paylaştığı görülmektedir.

Memduh Şevket Esendal ve Edebi Kişiliği

Türk edebiyatında durum öykücülüğünün Sait Faik Abasıyanık’tan sonra en önemli temsilcisi olan Memduh Şevket’in hikayelerinde ve romanlarında ele aldığı konular, kişiler çeşitlilik gösterir. Sıradan insanların gündelik yaşamları üzerinde durur. Ev içi yaşam, aile ilişkileri, kahve, mahalle ortamı ile köylülük gibi temaları işler. Katı sınıf ilişkileriyle belirlenmemiş bir toplum özlemini dile getirir.

Yazarın anlatımında olayları ve kişileri önyargısız, sevecen ve gerçekçi bir yaklaşımla ele aldığı görülür. Uzun boylu çözümlemelere girmekten kaçınır. Dilde yalınlığı, duruluğu benimser ve böylelikle yazar konuşma dilini esas alan bir yazı dilinin öncülüğünü üstlenir. Yazarın durum öykülerinin yanında sayısı az da olsa olay öyküleri de vardır.

3.1.3. Gül Hanım’ın Annesi

Anası babası ile birkaç gündür Ankara’nın bir otelinde oturuyorlar. Beş yahut altı yaşlarında, ince, pek sevimli, tatlı, yaramaz bir kızcağız. Sabahtan akşama kadar belki otuz defa, belki kırk defa, otelin merdivenlerini inip çıkıyor, her yeri dolaşıyor. Otelin sahiplerini, garsonlarını, aşçılarını, müşterilerini, herkesi tanıyor. Kendisini

tutmak, sevmek isteyenlerden kaçıyor, konuşmak isteyen olursa hemen ahbap oluyor. Lokanta müşterisi hanımlardan kendi kendine tanıştığı, konuştuğu, dostluk ettiği hanımlar var! Onların davetlerini kabul ediyor, onlarla oturup yemek yiyor; onlara adını, kim olduğunu, babasını, anasını anlatıyor. Burada niçin oturduklarını söylüyor. Burada hangi odada oturuyorlar, İstanbul'daki komşuları kimlerdir, ağabeyleri hangi mektebe gidiyorlar, babası ne zamandan beri burada, nereye gidecek, Ermeni matmazellere, bakkal Hacı'ya, kapı önünden geçen dilencilere, kendi bebeklerinin hikayelerine kadar hepsini anlatıyor.

Otelde tanıdıkları içinde, en çok sevdiği Edibe Hanım; kendi kendine bulup dost olduğu bir genç hanım. Ona tanıtılmak için bebekler, lokantaya kadar iniyorlar, takdim olunuyorlar; "Bunun adı, Gül Hanım! Bunun Melahat .. " Eğer bebeklerin adları değişmiş ise (bebeklerinin adlarını değiştirmekten hoşlanıyor) yeni adları ile beraber eskileri de haber veriliyor. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız büyüklerin yaptıklarını kendi gerçekliği ile bebekleriyle ilgili gösterdiği davranışlarda sergiliyor.Bunu yaparken bir yetişkin gibi değil, çocuk benlik durumunda davranışlar sergiliyor.)

Sonra İstanbul'daki evin hikayeleri ile hatıraları anlatılıyor: "Ayşe Abla parmağını kapıya sıkıştırmış idi, onu hekime yollamışlar; Ayşe Abla ağlamış ... Fatma gece merdivenden inerken bir gölge görmüş, bu cindir demiş, hemen odasına kaçmış ... Hikmet'in kulağı ağrımış." (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız burada da yetişkinliklerin sergilediği davranışları kendi gerçekliği ile çocuk benlik durumunda sergiliyor.)

Anlattıklarını, çok çocukça, çok tatlı anlatıyor. Sanki onun tanıdıklarını, herkes tanıyormuş, onun sevdiklerini herkes seviyormuş gibi konuşuyor. Kendi anlatacaklarını bitirdikten sonra, karşısındakilere soruyor: "Siz bu otelde mi oturuyorsunuz? Adınız ne? Niçin yemek yemiyorsunuz?",(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Küçük kız bu cümleleriyle sorgulayıcı bir birey olarak karşımıza çıkıyor ve sorduğu sorularla yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Eğer anlamadığı cevaplar verirler, yahut onun gönlünü yaralayacak bir latife ederlerse, hemen kaçıyor, sokulmuyor ve bütün çocuklar gibi kendini sevenleri pek güzel seçiyor ve tanıyordu.

Çokları onu seviyorlar. Lokanta kapısından, dudaklarında herkesi avluya sevimli, yaramaz çocuk gülümsemesiyle göründü mü, hemen her yerden sevgi ile karşılanıyor, çağırılıyor. Masaların arasından sıvışarak anasının, babasının yanlarına gidiyor. Yakın tanıdık beylerden yanına gelenler, hatırını soranlar da oluyordu.

Garsonlara yüz vermiyor. Tutmak isterlerse, kaçıyor. Kaçamazsa, tırmalıyor. Ortalıkta kimse bulunmadığı saatlerde, odalarına çıkıyor, Gül Hanım'ı uyutuyor (Daima, en yeni ve en sevdiği bebeğin adı Gül Hanım'dır). Ona yemek yediriyor, elbisesini değiştiriyor, ilaç içiriyor; kendisine ne yapıyorlarsa o da Gül Hanım'a yapıyor. Anasının dalgınlığına getirebilirse, bir aralık kaçıp kapı önüne kadar inmek de var!

Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor. Anası, otelin hemen her saatte boş olan üst kat salonunda, arkasını kış güneşine vermiş, bir iş işliyor. Kız geziniyor, bebeklerini kanapenin üzerine sıralıyor. Yahut çocuklarını kucağına alıyor, kağıt şemsiyesini açıyor, geziniyor, bebeklerle konuşuyor.

Bir gün, böyle dalgın oynarken, annesi onun elini bağlı gördü, merak etti.

- Gel bakayım, ne oldu parmağına? (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne küçük kızın elini bağlı gördüğünde annelik duygusunun verdiği koruyuculuk ile kızına parmağına ne olduğunu soruyor.)

- Kesildi. ..

- Nerede kestini? Getir bakayım! (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne yine koruyuculuk duygusuyla elini nerede kestiğini soruyor ve telaşlandığını hissettiriyor.)

- Yok anne, oyunda kesildi. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız annesinin beklediği mantıklı bir cevap beklentisi karşısında çocuk gerçekliği içerisinde çocuk benliğine uygun bir cevap veriyor.)

-Doğru söyle ... (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

Anneyi küçük kızın çocuk benlik durumu içerisinde verdiği cevap çok fazla memnun etmiyor ve olayı ebeveyn benlik durumu içerisinde sorgulamaya devam ediyor.)

Parmağını çözdüler, hiçbir şey yok.

- Parmak kesilmesi de oyun olur mu? Nereden aklına geldi?(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne küçük kızın verdiği cevabı yine kendi bakış açısına göre değerlendiriyor ve onun yaptığı davranışı sorguluyor. Bu durumda anne ebeveyn benlik durumu sergilemeye devam ediyor.)

- Dün, Seher parmağını kesmedi mi?

Dün, hizmetçi kız parmağını kesmişti, Gül Hanım'ın annesi de onu görmüş, özenmiş ... Tekrar parmağını bağladılar. Gene bebekleri ile oynamaya başladı, yattıkları odaya girdi. Aradan bir zaman geçti, hiç ses yok! Gül Hanım'la annesi odada ne yapıyorlar? İkisi de uyudular mı? Çünkü çok defa böyle oluyor: Gül Hanım'ı uyuturken annesi de uyuyup kalıyordu.

Kızın anası sofadan seslendi:

-Gül Hanım'ın annesi! Ne yapıyorsunuz orada? (EBEVYN BENLİK DURUMU)

(Anne kızının yalnız kaldığında ne yaptığını annelik duygusunun verdiği koruyuculukla sürekli sorguluyor.)

- Hiç anne, temizliyorum.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız annesine çocuk doğallığında cevap veriyor.)

- Ne temizliyorsun? (EBEVYN BENLİK DURUMU)

(Anne kızının içerde ne yaptığını öğrenmekle ilgili kararlılığını sürdürüyor.)

- Gül Hanım balık yağını döktü de ..(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız çocuk gerçekliği içerisinde bebeğini bir birey kabul ederek onun balık yağını döktüğünü söylüyor.)

- Nereye döktü?

Kadın hemen işini bırakıp odaya koştu. Gül Hanım'a balık yağı içirilmek istenilmiş, şişesi bulunmuş, kaşığa konmuş yahut konmak istenilmiş, bu sırada şişe devrilmiş, balık yağı yere dökülmüş ve annesinin kanepede serilmiş duran elbisesi de lekelenmiş ... Ne yapmalı! Gül Hanım'ın annesi, temizlemek istemiş, havlunun ucunu ıslatmış, ipek entari silinmiş. Annesi seslendiği vakti, daha da siliniyormuş ...

Kadın kızar, müteessir olur. Kızına çıkışır:

- Ama sen artık sahiden de arsız oldun, der. Görüyor musun şu yaptığın işleri!.
.. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne artık küçük kızın yaptığı davranışlarla ilgili onu olumsuz eleştireci ifadeler kullanarak ebeveyn benlik durumu sergilemeye devam ediyor.)

Ben şimdi ne yaparım, başka elbisem de yok! Yemeğe ne ile inirim? Canım, sen niçin kendi bebeklerinle oynamıyorsun da her yeri karıştırıyorsun? (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Anne küçük kızın yapmış olduğu davranış sonucu elbisesinin mahvolması ile ilgili duygularını bir çocuk doğallığında ifadelendirerek çocuk benlik durumu sergiliyor.)

- Gül Hanım balık yağı içecekti...(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız çocuk gerçekliği içerisinde bebeğinin balık yağı içeceğini çocuk doğallığı içerisinde ifade ediyor.)

- Sen deli mi oldun, hiç bebek balık yağı içer mi? (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne küçük kızın cevabını ebeveyn bakış açısıyla değerlendirerek onun cevabını kabul edilebilirliğini sorguluyor.)

- Sahiden değil, anne.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız çocuk gerçekliği içerisinde çocuk benlik durumunda cevaplar vermeyi sürdürüyor.)

- Yalandan olsun. Balık yağı şişesiyle oyun olur mu? (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne çocuğun cevaplarını ebeveyn benlik durumu bakış açısıyla değerlendirmeye devam ediyor.)

- Azıcık içirdim.

- Sürme ellerini üstüne. Bak buraları da berbat. Bilsem, şu seni şeytanlar mı dürtüyor! Dur çıkarayım onları arkandan. Ben seni İstanbul'a alıp götüreyim, bir daha hiçbir yere çıkarmayayım da, sen de görürsün ... Senin gibi pis hanımları kimse sevmez ...(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Anne küçük kızı yaptığı davranıştan dolayı cezalandıracağını ve böyle devam ederse onu hiç kimsenin sevmeyeceğini ifade ederek ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Annesi darılır, azarlar. Üst baş temizlenir, değiştirilir. O gece yemekte Edibe Hanım'ı buldu. Ona anlatıyordu: Biz artık İstanbul'a gidiyoruz. (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Küçük kız yaşadıklarını gerçekçi bir şekilde ifade ettiği için yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

- Yaaa, neden böyle? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Edibe Hanım küçük kızın söylediklerini onun yaşını dikkate almayarak ilgili bir şekilde cevaplandırarak yetişkin benlik durumu sergiler.)

- E, ne yapalım. Annemin başka entarisi kalmadı. Kıyafetleri İstanbul'da ... (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Küçük kız otelden ayrılma nedenlerini yetişkin benlik durumu içerisinde sebepleriyle birlikte açıklar.)

- Ya, demek beni bırakıp gidiyorsun? (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Edibe Hanım bu cevap karşısında çocuk doğallığında çocuk benlik durumuna uygun bir cevap verir.)

- E, annemin elbisesine bugün balık yağı döküldü. (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Küçük kız olanları önemseyerek yetişkin benlik durumu içerisinde gitmeleri için sebepleri dile getirmeye devam eder.)

- Vah vah, leke olmuştur.

- Oldu. Gül Hanım balık yağı içiyordu, şişe devrildi.

- Haaaa, desene şunu sen döktün! Ah, seni ah! Gördün mü bir kere yaptığın işi! (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Yetişkin benlik durumu sergileyen Edibe Hanım gerçeği anladıktan sonra küçük kızı olumsuz eleştirici bir tavra bürünerek ebeveyn benlik durumu sergilemeye başlar.)

- Ben yıkayacaktım annem bırakmadı. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Küçük kız bu tavır karşısında çocuk gerçekliği içerisinde çocuk benlik durumunda cevaplar vermeye devam eder.)

-Ne yapsın, elbet de bırakmaz. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Edibe Hanım küçük kızın çocuk gerçekliği içerisinde verdiği cevapları çok fazla önemsemeyerek anneyi haklı bulur ve bu durumda ebeveyn benlik durumu sergilemiş olur.)

Çocuğun dediği doğru çıktı. Ana kız otelden gittiler. Erkek yalnız kaldı. Bu iki hanım yerlerini boş bıraktılar. Gözler, epeyce zaman kırmızı beresi, beyaz örme hırkası, kumral saçları, emsalsiz parlak gözleri olan bu incecik, küçücük hanımı aradılar. Memduh Şevket ESENDAL (Dayıoğlu, 1999: 242).

Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

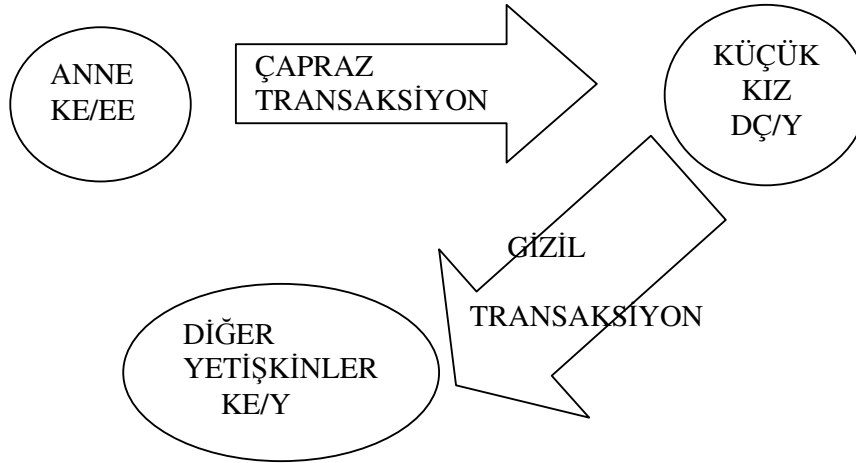
Gül Hanım'ın Annesi öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanlarından olan anne 'Doğal Çocuk' davranışları sergileyen küçük kızına karşı 'Ebeveyn Benlik Durumunun' hem 'Koruyucu Ebeveyn' hem de 'Eleştirici Ebeveyn' iletişim tarzını kullanarak 'Ebeveyn Benlik Durumunu' benimsemiş olduğunu göstermektedir. 'Doğal Çocuk' davranışları ile öyküde yer alan küçük kız yeri geldiğinde 'Yetişkin Benlik Durumu' ile de olayları değerlendirebilmektedir.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda 'Ebeveyn Benlik Durumunu' benimseyen anne ile 'Doğal Çocuk' davranışları sergileyen küçük kız

arasında ‘Çapraz Transaksiyondan’ söz edilebilir. Ancak özellikle küçük kızın kendinden büyük insanlarla kurduğu iletişim tarzında ise ‘Gizil Transaksiyonun’ varlığı dikkati çekmektedir.

Şekil 2.3: “Gül Hanım’ın Annesi” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını değerlendirdiğimizde annenin ‘Ben “iyi”yim-Sen “iyi”sin’ yaşam pozisyonundan hayata baktığını ve aynı yaşam pozisyonunu öykü kahramanı olan küçük kızın da paylaştığı görülmektedir.

3.1.4. Hayat Ne Tatlı

Temmuz, öğle vakti. Komşuda bir kadın sesi... Neye bağırdığı anlaşılmıyor. Belki çocuğuna haykırıyor. Müezzinin duvarlarından tahtaboşa bir kedi atladı. Birkaç ev ötede, bir tavuk gıdaklıyor, bir horoz da ona yardım ediyor, sanki dem tutuyor!

Anası, aşağıda iki komşu hanımla oturmuş, her nedense ateşlenmiş, hızlı konuşuyor. Belli ki dedikodu yapıyorlar. Tekir kedi, minderin üstüne uzanmış, dört ayağını germiş, uyuyor. Eski kırık konsolun üstünde kırık fanusları ile anasının gelinlik Saksonya lambaları; helezonlu, yaldızlı bir çift su bardağı, boncuk kapakları altında uyuyup duruyor. Köşede, kara örtü altında "Hilye-i Saadet" ... Her şey yerli yerinde, hayat her vakit olduğu gibi...

Hafız Nuri Efendi, kapının arkasından şemsiyesini aldı, yavaşça sokağa çıktı. Neden'? Bir işi mi var? Birini mi görecekti? Hiçbir işi yok. Hiç çıkmasa da olabilirdi. Ancak çıkmış bulundu. Ayakları onu dört yol ağzına doğru götürdü. Bir yanında bakkal, bir yanda tekkenin mezarlık duvarı, karşısında iki evin arasında bir boş arsadan demiryolu görünüyordu. Bu boş arsacıkta, yan yatırılmış bir bayram salıncağı duruyor. Evlerden birinin kamburlaşmış belini üç uzun direk desteklemişler. Sarı tenekeden bir tramvay arabası titreyerek, sarsılarak, geçti; Yedikule tarafına gitti. Sokaklar boş, derviş kılıklı inmeli bir adam, kolunun birini önüne doğru sallandırarak, ayağının birini sürükleyerek, geçti. Sokak yeniden boş kaldı. Birdenbire bir gürültü duyuldu. Tren geliyor. Edirne'den gelen bir yük treni, yerleri sarsarak, evleri sarsarak, hızla geçip gidiyor. Baş döndürücü bir geçiş. İki evin arasındaki dar aralıktan, vagonların geçtiği görülüyor! Geçti, geçti, sonra birdenbire bitti. Ooooh!. .. Nuri Efendi rahatsız olmuştu. Edirne'den İstanbul'a kadar gelmişsin, Sirkeci kaç adımlık yer! Şöyle yavaş yavaş, kamil kamil gitse olmaz mı? .. Deli gibi, sanki kelle götürüyor.

Hafız Nuri Efendi, köşeye dayanmış duruyordu. Birdenbire yanında birini gördü. Kavaf'ın Şükrü ... Arka sokaktan mı çıktı? ... Nuri Efendi'ye:

-Birini mi bekliyorsun, diye sordu? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Şükrü, Nuri Efendi'nin neden orada beklediğini öğrenmek amaçlı yetişkin benlik durumundan bir soru yöneltiyor.)

-Yooooook!.. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi yetişkin benlik durumunda sorulmuş bir soruya şaşkın bir şekilde çocuk doğallığında bir cevap veriyor.)

-E, duracak mısın, diye sordu?(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Şükrü Nuri Efendi'ye orda durmaması gerektiğini hatırlatıcı ebeveyn benlik durumundan bir soru yöneltiyor.)

- Bilmem, duruyorum işte ... (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi yine çocuk benlik durumu içerisinde beklenmedik bir cevap veriyor.)

- Yoksa, bir dalgan mı var? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Şükrü Nuri Efendi'ye yetişkin benlik durumundan bir soru daha yöneltir.)

- Yooook ... Ne dalgam olacak!(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi sorulan soruya yetişkin benlik durumu içerisinde cevap veriyor.)

- Olur al İnsan bu ...

Nuri sesini çıkarmadı. Biraz durduktan sonra gene Şükrü:

- E, duracak mısın, diye sordu?(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Şükrü Nuri Efendi'nin orada durmasının doğru olmadığını tekrar hatırlatmak amaçlı ebeveyn benlik durumundan bir soru yöneltiyor.)

- Duruyorum, bilmem, dedi...(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi bu soruya çocuk doğallığı içerisinde çocuk benlik durumundan bir cevap veriyor.)

- Gelirsen, gel. Seni Kumkapı'ya götüreyim. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Şükrü yönlendirici bir davranış sergileyerek ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Nuri boynunu büktü,

- Gidelim dersin gidelim dedi.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi oraya neden gitmesi gerektiğini sorgulamadan Şükrü'nün bu yönlendirici tavrını benimsiyor. Bu durumda söz dinleyen bir çocuk benlik durumu sergiliyor.)

- Yürü, gezmiş olursun.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Şükrü Nuri Efendi'nin yerine düşünerek onun oraya gitmekle neler yaşayacağına ebeveyn benlik durumu ile karar veriyor.)

Yürüdüler. Karşı kaldırıma geçtiler, sağa sokağa saptılar, demiryoluna çıktılar. Şükrü:

- Sen gidedur, ben sana yetişirim, dedi,(EBEVEYN BENLİK DURUMU) oradaki odun deposuna girdi.

(Şükrü Nuri Efendi'yi yönlendirici bir tavır içerisinde kullandığı cümle yapısıyla ebeveyn benlik durumu sergilemeye devam ediyor.)

Hafız Nuri Efendi yürüdü. Şemsiyesine dayanarak, iki yanda. bostanlara, marullara, salatalara bakarak yürüyor. Tren sesi işitince arkasını dönüp bekliyor, sonra gene yola düzülüp şemsiyesini sallayarak yürüyor. Hava sıcak, arkasındaki uzunca sako omuzlarına asılıyor, fesi terden yapışıyor, ancak o aldırıyor, yürüyordu. Vakit erken ise de, Kumkapı deniz hamamları kalabalıktı. İki yazmacı, kenarda kayaların üstünde yazmalarını sermiş, kurutuyorlar. Nuri Efendi yürüdü. Geçitten geçerek mahalle içinden istasyonun arkasını dolaştı, yeniden demiryoluna çıkacağı yerde mahallelerinin kömürcüsü Halil ile karşılaştılar.

-Hayrola Nuri Efendi, nereye? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Halil, Nuri Efendi'nin nereye gittiğini öğrenmek amaçlı yetişkin benlik durumundan bir soru yöneltiyor.)

- Valla bilmem, işte öyle gidiyorum ...(ÇOCUK BENLİK DURUMU) Arkasına dönüp bakarak:

(Nuri Efendi yetişkin benlik durumunda sorulmuş bir soruya şaşkın bir şekilde çocuk doğallığında bir cevap veriyor.)

-Şükrü gelecekti, gelmedi.(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi olanları yetişkin benlik durumu içersinde anlatıyor.)

Halil sordu :

- Hangi Şükrü? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Halil, Nuri Efendi'nin bahsettiği Şükrü'nün kim olduğunu öğrenmek amaçlı yetişkin benlik durumundan bir soru yöneliyor.)

- Kavaf'ın Şükrü! (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi yetişkin benlik durumu içersinde cevap veriyor.)

-Bir yere mi gideceksiniz? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Halil yetişkin benlik durumu içersinde sorularına devam ediyor.)

- Yooo, öyle, gidelim, dediydi de ... Gelmedi.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri efendi Şükrü karşısında sergilediği uyumlu çocuk tavrını yine o çocuk doğallığı içersinde çocuk benlik durumunda ifade ediyor.)

Halil:

- Bırak canım, dedi. Şükrü'nün ipliyle kuyuya inilir mi! (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Halil, Şükrü ile ilgili dayanak noktası belirtmeden olumsuz değerlendirme yaparak ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Kim bilir nereye takılmış, kalmıştır. Ben mahalleye gidiyorum, hadi, dön gidelim.
(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Halil, Şükrü ile ilgili olumsuz değerlendirmelerine devam ederek Nuri Efendi üzerinde de yönlendirici bir tavırda ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Nuri Efendi boynunu bükte, - Olur, dönelim, dedi.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi Halil karşısında da uyumlu çocuk davranışı sürdürmeye devam ediyor.)

-Hadi, hadi. Yürü ... (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Halil Nuri efendi üzerindeki yönlendiriciliği ile ebeveyn benlik durumunu sürdürüyor.)

Döndüler. Halil, kömür almağa gelip de pazarlığı yapamadığını anlatmağa başlamış ve daha on beş adım atmamışlardı ki arkadan Halil'i çağırdılar. Bu çağrılıştan bozulan pazarlığın düzeleceğini anlayan Halil döndü, Nuri Efendi'ye:

- Sen, dedi, gidedur. Ben yetişirim.

Nuri Efendi yürüdü. Geldiği yolu tutturup gene tek başına mahallelerinin kahvesinin kapısı önüne kadar geldi. İki kişi, ortada, alçak hasır iskemlelere karşılıklı oturmuş, tavla oynuyorlardı. O da gitti, üçüncü boş iskemleye oturdu. Dirseklerini dizine dayadı, şemsiyesinin sapını ağzına aldı, tavla seyretmeğe başladı.

Oyunculardan biri, bir oyun kaybetti. Gene o adam, ikinci oyunu da kaybedip bir parti yenilmiş olunca, kızdı. Yenilmesini Hafız'ın uğursuzluğuna verdi. "Geldi, zarımı kırdı" diye düşündü ise de açıkça söylemek istemedi.

-Hafız, dedi. Şimdi oyun bitince, bir parti de seninle oynayacağım. (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Tavla oyuncusu tavlada yenilmesinin sebebini Nuri Efendi'ye bağlayarak onunla da tavla oynayacağını örtük anlamda ifade ediyor.)

Hafız, şemsiye sapını ağzından çıkararak:

- Ben tavla bilmem ki, dedi.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi, bu iğneleyici soruya çocuk doğallığında çocuk benlik durumunda bir cevap veriyor.)

-Tavla bilmez misin? (YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Tavla oyuncusu yetişkin benlik durumunda biraz da şaşkınlıkla bir soru yöneltiyor.)

- Bilmem ya!... (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi, bu soruya çocuk doğallığında çocuk benlik durumunda bir cevap veriyor.)

- E, bilmezsin de deminden beri ne bakıp duruyorsun? (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Tavla oyuncusu beklemediği bu cevap karşısında Nuri Efendi'ye kızarak ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Hafız omuzlarını kaldırdı:

- Hiç, dedi, öyle bakıyorum ... (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Nuri Efendi, soruya çocuk doğallığında çocuk benlik durumunda bir cevap veriyor.)

Oyunda yenen, ikinci parti için pullarını düzeltip zarları da eline alarak:

- Bu da tuhaf, dedi. On beş yaşından beri kahveye çıkıyorsun, bir tavla öğrenemedin mi? (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Tavla oyuncusu Nuri Efendi'yi yargılayıcı bir tavırla ve kendi değer yargıları doğrultusunda değerlendirerek ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Oyuncular yeniden başladılar. Biraz önce yenilen adam, bir oyun daha kaybedince, sabrı tükendi:

- Hafız, dedi, valla geldin, zarımı kırdın. Biraz git, ötede otur. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Tavla oyuncusu Nuri Efendi'yi olanların sorumlusu olarak görüp ebeveyn benlik durumu sergilemeye devam ediyor.)

Hafız Nuri Efendi, buna kızar gibi oldu. "Benim sana ne ziyanım, var" diyecekti, demedi. Kalktı, kahve kapısına gitti, durdu. "Eve dönsem" diye düşündü. Artık ikinci vakti. Akşam oluyor. Köşeden geçerken bakkaldan ekmeğini aldı, eve gitti. Annesi kapının ipini çekti. Mangalda pişen yemeğin kokusu bütün evi bürümüştü. Odasına çıktı, gecelik entarisini, şamhırkasını giydi, pencerenin önüne oturdu. Akşam satıcıları geçiyor. Mahalleye akşam rengi çöküyordu. Sokağın köşesinden bir çocuk:

- Hayriii, gel; Annem seni çağırıyor! diye kardeşine sesleniyor.

Bir kız çocuk, elinde bir deste maydanoz, takunyalarla tıkırdatarak geçiyor. Komşu Gaffar'ın oğlu, iki boş küfeyi bostan kapısından sokmağa uğraşiyor. İki hanım, belli ki uzakça bir yere gitmiş ve geç kalmışlardı, hızlı hızlı eve dönüyorlar. Mutfakta annesinin takunyalarla dolaştığı duyuluyor. .. "Hayat, ne tatlı şey" diye düşündü. İnsanın ömrü olmalı da yaşamalı...Memduh Şevket ESENDAL (Parlatır vd.,1996:98)

Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

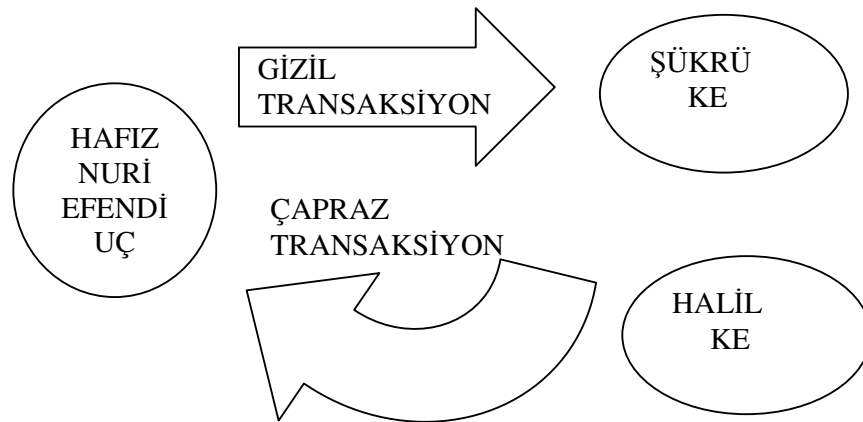
Hayat Ne Tatlı öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanlarından olan Hafız Nuri Efendi öykünün genelinde 'Uygulu Çocuk' davranışları sergilemekte ve onun bu ego durumu karşısında diğer kahramanlar Şükrü ve Halil de 'Koruyucu Ebeveyn' ego durumuna bürünerek Hafız Nuri Efendiyi istedikleri gibi yönlendirebilmektedirler.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda Hafız Nuri Efendi ile onu sürekli yönlendiren, onun üzerinde etkin olan Şükrü ve Halil arasında ilişkiler gereği 'Çapraz Transaksiyon' olması gerekirken Hafız Nuri Efendi açısından

iletişimi değerlendirdiğimizde aslında Hafız Nuri Efendi'nin 'Gizil Transaksiyonu' tercih ettiği dikkatimizi çekmektedir.

Şekil 2.4: “Hayat Ne Tatlı” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını değerlendirdiğimizde Hafız Nuri Efendi'nin 'Ben "iyi" değilim-Sen "iyi"sin' yaşam pozisyonundan hayata baktığını bu nedenle pasif bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir. Hafız Nuri Efendi'nin aksine Şükrü ile Halil karakterleri ise 'Ben "iyi"yim-Sen "iyi"değilsin' yaşam pozisyonunu benimsemişlerdir.

Refik Halit Karay ve Edebi Kişiliği

Refik Halit, Türk edebiyatında arı bir Türkçe ile yazdığı öyküleriyle tanınan ve dilimizin edebiyat alanında milli ve zevkli bir dil olmasında çok büyük hizmeti dokunmuş değerli bir hikaye yazarımızdır.

Yazarlığa mizah öyküleriyle başlayan Refik Halit 1919'dan başlayarak Türk öykücülüğüne yeni bir sayfa açmıştır. Sürgün olarak gittiği Anadolu'dan çeşitli kesimlerden insanları canlandığı "Memleket Hikayeleri" 1919'da yayınlanmıştır. Bu kitapla, o güne kadar konuları İstanbul'la sınırlı olan öykücülüğü Anadolu'ya taşıyan sanatçı bu yönüyle sonradan serpilip gelişen "köy edebiyatı"nın öncüleri arasına girmiştir. Hikayecilikte bir diğer önemli eseri memleketine hasret olarak yazdığı "Gurbet Hikayeleri" dir.

Roman alanında da başarılı eserler ortaya koyan yazar romanlarında da tarihsel ve toplumsal olayları hicivci ve alaycı bir dille anlatmayı sürdürmüştür. Yazarın tüm eserlerinde vatan ve millet sevgisini sezmek mümkündür.

3.1.5. Eskiçi

Vapur rıhtımından kalkıp ta Marmara'ya doğru uzaklaşmaya başlayınca yolcuyu geçirmeğe gelenler, üzerlerinden ağır bir yük kalkmış gibi ferahladılar:

- Çocukcağz Arabistan'da rahat eder. (EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Çocuğun akrabaları onunla ilgili görevlerini yapmanın rahatlığıyla ve onun yerine kararlar vererek ebeveyn benlik durumu sergiliyorlar.)

dediler, hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanların uydurma neşesi ile, fakat gönülleri isli, evlerine döndüler.

Zaten babadan yetim kalan küçük Hasan, anası da ölünce uzak akrabaları ve konu komşusunun yardımını ile halasının yanına, Filistin'in ücra bir kasabasına gönderiliyordu.

Hasan vapurda eğlendi; gırıl gırıl işleyen vinçlere, üstleri yazılı can kurtaran simitlerine, kurutulacak çamaşırlar gibi iplere asılı sandallara, vardiye değiştirilirken çalınan kampanaya bakarak çok eğlendi. Beş yaşında idi; peltek, şirin konuşmalar ile de güvertede yolcularını epeyce eğlendirmişti.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan çocuk doğallığıyla ve yaşının gerektirdiği davranışlarla bu yaptıklarıyla çocuk benlik durumu sergiliyor.)

Fakat vapur, şuraya buraya uğrayıp bir sürü yolcu bıraktıktan sonra sıcak memleketlere yaklaşınca kendisini bir durgunluk aldı: Kalanlar bilmediği bir dilden konuşuyorlardı ve ona İstanbul'daki gibi:

- Hasan gel!

- Hasan git!

Demiyorlardı; ismi değişir gibi olmuştı. Hassen şekline girmişti:

-Taal hun ya Hassen.

Diyorlardı, yanlarına gidiyordu.

- Ruh ya Hassen...

Derlerse uzaklaşıyordu.

Hayfa'ya çıktılar ve onu bir trene koydular.

Artık ana dili büsbütün işitilmez olmuştı. Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu. Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi bir sert düğüm, daima susuyordu.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan olanlar karşısında çocuk benlik durumunun en çok sergilediği davranış şekli olan küserek susma davranışını sergiliyor.)

Fakat hem pür nakıl çiçek açmış, hem yemişlerle donanmış güzel, ıslak bahçeler de tükendi; zeytinlikler de seyrekleşti.

Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı. Bu keçiler kapkara, beneksiz kara idi; tüyleri yeni otomobil boyası gibi aynamsı bir cila ile, kızgın güneş altında, pırıl pırıl yanıyordu.

Bunlar da bitti; göz alabildiğine uzanan bir düzlüğe çıkmışlardı; ne ağaç vardı, ne dere, ne ev! Yalnız ara sıra kocaman kocaman hayvanlara rastgeliyorlardı; çok uzun bacaklı, çok uzun boylu, sırtları kabarık, kambur hayvanlar trene bakmıyorlardı bile... Ağızlarında beyazımsı bir köpük çiğneyerek dalgın ve küskün arka arkaya, ağır ağır yumuşak yumuşak, iz bırakmadan ve toz çıkarmadan gidiyorlardı.

Çok sabretti, dayanamadı, yanındaki askere parmağı ile göstererek sordu; o güldü. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan ilk defa gördüğü bir varlığı öğrenmek amaçlı o varlığı parmağı ile göstererek çocuk benlik durumunda olduğunu gösteriyor.)

- Gemel!Gemel! dedi.(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Asker Hasan'ın sormuş olduğu soruya yetişkin benlik durumundan cevap veriyor.)

Hasan'ı bir istasyonda indirdiler. Gerdanından, alnından, kollarından ve kulaklarından biçim biçim, sürü sürü altınlar sallanan kara çarşafı, kara çatık kaşlı, kara iri benli bir kadın göğsünü bastırdı. Anasınıninkine benzemiyen, tuhaf kokulu, fazla yumuşak, içine gömülüverilen cansız bir göğüs...

-Ya habibî! Ya aynî!(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Hasan'a sarılan halası bir anne-baba sevgisiyle Hasan'a karşı ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Halasının yanındaki kadınlar da sarıldılar, öptüler, söylediler, gülüştüler. Birçok çocuk da gelmişti; entarilerinin üstüne hırka yerine elbise ceket giymiş, saçları perçemli, başları takkeli çocuklar...

Hasan durgun, tıkanıktı; susuyor, susuyordu.

Öyle haftalarca sustu.

Anlamağa başladığı Arapça'yı, küçücük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu. Daha büyük bir tehlikeden korkarak deniz altında nefes almağa çalışan bir adam gibi tıkanıldığını duyuyordu. Yine susuyordu.

Hep sustu.

Şimdi onun da kuşaklı entarisi, ceketi, takkesi, kırmızı merkepuları vardı. Saçlarının ortası, el ayası kadar sıfır makine ile kesilmiş, alına perçemler uzatılmıştı. Deri gibi sert, yayvan tandır ekmeğine alışmıştı; yer sofrasında bunu hem kaşık, hem çatal yerine dürülmeyerek kullanmayı beceriyordu.

Bir gün halası sokaktan bağırarak geçen bir satıcıyı çağırdı.

Evin avlusuna sırtında çuval kaplı bir yayvan torba, elinde bir ufacık bir iskemle ve uzun bir demir parçası, dağınık kıyafetli bir adam girdi. Torbasında da mukavva gibi bükülmüş bir tomar duruyordu.

Konuştular, sonra önüne bir sürü patlak, sökük, parça parça ayakkabı dizdiler.

Satıcı iskemlesine oturdu. Hasan da merakla karşısına geçti. Bu dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde öyle canı sıkılıyordu ki... Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu. Mukavvaya benzettiği kalın deriyi iki tarafı keskin incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağzına bir avuç çivi dolduruşuna, sonra bunları birer birer, İstanbul'da gördüğü maymun gibi avurdandan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlayışına, deri parçalarını, pis bir suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu. Susuyor ve bakıyordu.

Bir aralık nerede ve kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgınlığından ana dil ile sordu.

- Çiviler ağzına batmaz mı senin?(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan işini yapan eskiciye farklı bir olayla karşılaşan ve heyecanlanan çocuk şaşkınlığıyla çocuk benlik durumunda kendi ana dilinde bir soru yöneltiyor.)

Eskici başını hayretle işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan'ın yüzüne baktı:

- Türk Çocuğu musun be?(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Eskici bu soruya yetişkin benlik durumunda bir soruyla yanıt veriyor.)

- İstanbul'dan geldim?(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Hasan karşısında ana dilini konuşan birisini bulmanın mutluluğuyla eskiciye yetişkin benlik durumunda bir cevap veriyor.)

-Ben de o taraflardan...İzmit'ten!(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Eskici Hasan'ın bu yetişkin benlik durumundaki cevabı karşısında yetişkin benlik durumunda bir ifade kullanıyor.)

Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağı açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı. Türkçe bildiği ve İstanbul taraflarından geldiği için Hasan, şimdi onun sade işine değil, yüzüne de dikkatli bakmıştı. Göğsünün ortasında, tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl, seyrek bir tutam kıl vardı.

Dişsizlikten peltek çıkan bir sesle tekrar sordu:

-Ne diye düştün bu cehennemnin bucağına sen?(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Eskici Hasan'ı yetişkin benlik durumunda kabul ederek neden burada olduğunu yetişkin benlik durumunda soruyor.)

Hasan anladığı kadar anlattı.

Sonra Kanlıca'daki evlerini tarif etti; komşunun oğlu Mahmut'la balık tuttuklarını, anası doktora giderken tünele bindiklerini, bir kere de kapıya beyaz boyalı hasta otomobili geldiğini, içinde yataklar serili olduğunu söyledi.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan bu soruya çocuk doğallığında çocuk benlik durumunda bir yanıt veriyor.)

Bir aralık ta kendisini sordu:

-Sen niye buradasın?(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Hasan bu sorular karşısında eskicinin neden burada olduğunu öğrenmek amacıyla yetişkin benlik durumunda bir soru yöneltiyor.)

Öteki başını ve elini şöyle salladı: Uzun iş manasına... ve mırıldandı:

-Bir kabahat işledik de kaçtık!(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Eskici Hasan'ın bu yetişkin benlik durumundaki sorusuna gerçekçi bir şekilde yetişkin benlik durumunda yanıt veriyor.)

Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları taze, gevrek, billûr sesiyle biteviye konuşuyordu. Aklına ne gelirse söylüyordu. Eskici hem çalışıyor, hem de, arasıra "Ha!?öylemi?" gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söyletiyordu; artık erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgarını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli, hem yaşlı dinliyordu; geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan karşısında ana dilini konuşan birisini bulmanın mutluluğuyla ve aylardır konuşamamasının acısını çıkartırcasına çocuk doğallığı içerisinde çocuk benlik durumu sergiliyor.)

Daha çok dinlemek için de elini ağır tutuyordu.

Fakat, nihayet bütün ayakkabılar tamir edilmiş, iş bitmişti. Demirini topraktan çekti, köselesini dürdü, çivi kutusunu kapadı, çiriş çanağını sarmaladı. Bunları hep aheste aheste yaptı.

Hasan, yüreği burkularak sordu;

- Gidiyor musun?(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan eskicinin gitmek üzere olduğunu görünce çocuk duygusallığıyla çocuk benlik durumu sergiliyor.)

- Gidiyorum ya, işimi tükettim.(YETİŞKİN BENLİK DURUMU)

(Eskici bu duygusallık karşısında duygularını yansıtmadan sadece olanı dile getirerek yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

O zaman gördü ki, küçük çocuk, memleketlisi mini mini yavru ağlıyor... Sessizce, titreye titreye ağlıyor. (ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Hasan burada çocuk duygusallığı ile ağlayarak çocuk benlik durumu sergiliyor.)

Yanaklarından gözyaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle bağrının sarsıntıları ile yerlerinden oynayarak, vuruşarak içlerinde güneşli mavi gök, pırıl pırıl akıyor.

-Ağlama be! Ağlama be!(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Eskici Hasan'ı teselli etmek amacıyla kendi duygularını da belli etmemek için onu yönlendirerek ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hıçkırığa hıçkırığa, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

-Ağlama diyorum sana! Ağlama.(EBEVEYN BENLİK DURUMU)

(Hasan'ın ağlamaya devam etmesi üzerine eskici ebeveyn benlik durumunu sürdürüyor.)

Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeğe çalıştı amma yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcaklığıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu.(ÇOCUK BENLİK DURUMU)

(Bu durum karşısında Hasan'ın ağlamasına kayıtsız kalamayan eskici çocuk benlik durumuna bürünerek ağlamaya başlıyor.) Refik Halid KARAY (Parlatır vd., 1996:77)

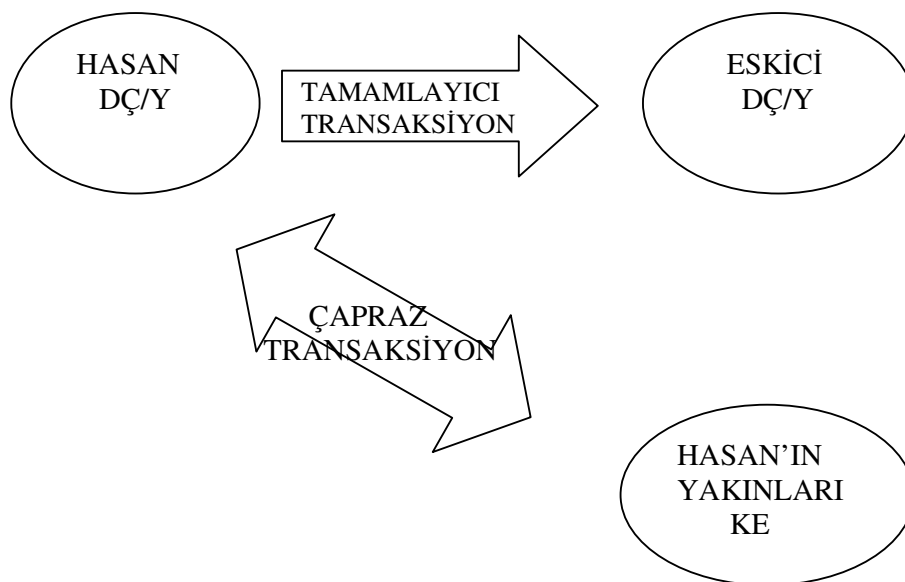
Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Eskici öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanı olan Hasan öykünün genelinde ‘Doğal .Çocuk Benlik Durumu’ sergilemekte, ‘Uygulu Çocuk Benlik Durumu’ sergilemesi istenilen durumlarda bile o ‘Yetişkin Benlik Durumu’ sergilemeyi tercih etmektedir.Öykünün diğer kahramanları Hasan’ın çevresindeki akrabaları genel olarak ‘Koruyucu Ebeveyn Benlik Durumu’ sergilemektedirler. Hasan çok iyi anlaştığı eskici ise ‘Yetişkin Benlik Durumu’nun yanında tıpkı Hasan gibi ‘Doğal Çocuk Benlik Durumu’ da sergilemektedir.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda ‘Doğal Çocuk Benlik durumunu’ benimseyen Hasan ile ‘Koruyucu Ebeveyn’ davranışı sergileyen yakınları arasında ‘Çapraz Transaksiyon’ Hasan ile ‘Yetişkin ve Doğal Çocuk’ davranış şeklini benimseyen eskici arasında ise ‘Tamamlayıcı Transaksiyon’un olduğu söylenebilir.

Şekil 2.5: “Eskici” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını değerlendirdiğimizde öykünün ana kahramanı Hasan'ın eskiciyi tanıyana kadar 'Ben "iyi" değilim-Sen "iyi" değilsin' yaşam pozisyonunu benimsediği eskiciyi tanıdıktan sonra ise 'Ben "iyi"yim-Sen "iyi"sin yaşam pozisyonuna geçiş yaptığı söylenebilir.Eskicinin ise gurbette yaşamanın verdiği acı ile 'Ben "iyi" değilim-Sen "iyi" değilsin' yaşam pozisyonunu benimsediği söylenebilir.

3.2. Fonksiyonel Analiz Uygulaması

Orhan Hançerlioğlu ve Edebi Kişiliği

Edebiyata şiirle başlayan Orhan Hançerlioğlu daha sonra öyküye geçiş yapmıştır. Şadırvan dergisinin öykü yarışmasında birincilik kazanması ile birlikte diğer edebiyat dergilerinde de yazıları yayımlanmaya başlar.

1950'den sonra romana yönelen yazar romanlarını birer büyük hikaye tarzında dar bir çerçevede tutarak yedi yıl içerisinde yedi roman yazar. Eserlerinde toplumsal konulara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve felsefeye olan ilgisi nedeniyle eserlerinde düşündürten ve sorgulayan bir bakış açısı dikkat çekmektedir. Toplumsal konuların yanında tarihi konuları da eserlerine başarılı bir şekilde taşıyan yazarın roman ve hikayeleri yanında felsefe ve ekonomi alanında da yayınlanmış eserleri vardır.

3.2.1. Mustafa Kemal'in Askerleri

Altı yaşında idim ama pek iyi hatırlıyorum. Beyoğlu'nda, Rumeli Hanı'nın caddeye bakan bir dairesinde otururduk. Beyoğlu yine bugünkü gibi dar, kasvetli ve kalabalıktı. Ben hemen bütün vaktimi odamın penceresinden sokağı seyretmekle geçirirdim. Haftada birkaç kere, ılık yaz sabahlarında, dadımla beraber Taksim Bahçesi'ne de giderdik. Ama annem bu gezintilerimize üzüntü ile razı olur, biz yola çıkmadan evvel dadıma bin bir tembihte bulunurdu. Zira o günlerde bahçelerimiz de, sokaklarımız gibi, bizim değildi. Birbirine benzemeyen çeşit çeşit kılıklı, çeşit çeşit dilli bir sürü yabancı askerler doldurmuştu şehrimizi... Zavallı anneciğim bu dilleri dilimize, huyları huyumuza uymayan gururlu yabancıların biricik oğluna bir kötülük

etmelerinden korkardı. Bunların neler yapabileceklerini caddeye bakan penceremizden hemen her gün görüyordu. Penceremiz bir sinema perdesi gibi idi. Onun çerçevesi içinde küçük satıcılar kovalanır, insanlar dövülür, kadınlara sataşılırdı. Geceleri ise en tatlı rüyalarımızın içine kadar sokulan sarhoş naraları ile uyanırdık. Ne annem, ne babam, ne dadım bu yabancıları seviyorlardı. Bana gelince ... Benim onlarla hiçbir ilgim yoktu ki... Ben, apayrı bir dünyada, çocukluk dünyasında yaşıyordum.

Taksim Bahçesi'nde, alabildiğine yükselmiş taflanların arasında kendi başıma avare avare dolaşırdım. Neler düşünürdüm kim bilir, yazık ki şu anda o zaman neler düşündüğümü hatırlayamıyorum. Yalnız pek iyi biliyorum ki her şeye rağmen mesut değildim. Rakiplerim yani kardeşlerim yoktu. Sevilirdim, üstüme titrenirdi. Ama yine de huzursuzdum. Çocukça bir bedbahtlık içindeydim. Bu, belki de evleri, bahçeleri, ağaçları ve kuşları benim gördüğüm gibi görebilen bir dostum olmayışındandı. Orada dadım kendi alemine dalar, beni tamamen unutturdu. Çok zaman başka çocukların dadılarını bulur, onlarla konuşmaya başlardı. Ama ben o başka çocukları bulamazdım. Yalnız, yapayalnız kalırdım.

Böyle sabahlardan birinde, taflanların arasındaki dar yollarda kendi alemimin içine gömülmüş iken kulağımda:

-Yakında Anadol gelecek ... (YETİŞKİN)

(Küçük çocuğun duyduğu ses bir ihtiyara ait ve ihtiyar yakında Anadolu askerlerinin gelerek İstanbul'u işgalden kurtaracaklarını ifade etmek amaçlı bu cümleyi yetişkin benlik durumunda söylüyor.)

diyen öksürüklü bir sesin çınladığını hatırlıyorum. Bunu söyleyen beyaz sakallı, gözlüklü, sırtındaki hafif kamburu daha kolay taşıyabilmek istermişçesine bastonuna dayanarak yürüyen ve her haliyle etrafındaki iki kız çocuğuna korku değil de sokulmak, gittikçe daha fazla sokulmak duygusunu aşıl原因an sevimli bir ihtiyardı.

- İşte o zaman bu yabancı askerlerin hepsi kaçacak delik arayacaklar, hele bir Anadol gelsin de ... (DOĞAL ÇOCUK)

(Anadolu'dan askerlerin geleceğini söyleyen ihtiyar, bu duruma öylesine seviniyor ki içini çocuksu bir sevinç kaplıyor ve doğal çocuk benlik durumuna bürünüyor.)

İyi ama bu Anadol da ne idi? ... Oyuncak mı, kuş mu, ağaç mı? ... İhtiyarın yanındaki çocuklar da her halde benim gibi düşünüp sormuş olacaklar ki az sonra öksürük nöbetlerinden ara bulan bu sesin sözlerine şöyle devam ettiğini duydum:

-Anadol, Mustafa Kemal'in askerleri demektir. Bizim askerlerimiz ... Yakında gelecekler, yakında, hem pek yakında ...(DOĞAL ÇOCUK)

(Çocukların meraklı soruları karşısında heyecanı daha da artan ihtiyar Anadol'un Mustafa Kemal'in askerleri olduğunu yine doğal çocuk benlik durumunda heyecanla ifade ediyor.)

O gün, akşama kadar, küçük lakin hülyalı, kafamda bu (Anadol) denilen (Mustafa Kemal'in askerleri), (Bizim askerlerimiz) sonsuz bir geçit resminin bitmez tükenmez orduları halinde geçtiler, geçtiler, geçtiler.

Ama ben bu sabah gezintilerinden çok, güneşin yerini karanlığa bırakmaya başladığı akşamüstlerini severdim. Caddede ateş böcekleri gibi birer birer ışıkların belirdiği, insanların karanlıkla beraber hızlanan adımları ile kim bilir nerelere doğru ... yürüdükleri akşam üstlerini. .. Her zaman oturduğum geniş pencereden görünen bu hareketli dünyayı bıkip usanmadan seyretmek beni mesut ediyordu. Hele karanlık, perde perde koyulaşırken annemin birdenbire yaktığı şamdanların ışığını duvarlarda gördüğüm zaman, çocukça bir sevinç kaplardı içimi. Babam gelinceye kadar elektriği yakmamak annemin adeti idi. Piyanosunun şamdanlarından yayılan ışık ikimize de yetiyordu. Annem ... Genç, güzel, terütaze annem ... İnce parmaklarını tuşların üstünde gezdirmeye başlayınca sanki caddede ışıklar artar, insanlar çoğalır; kırmızı, mavi, sarı renkler birbirleri ile kucaklaşırlardı. Kulağımdaki seslerle camın ardındaki

dünyayı, bir masal dünyası gibi, olduğundan daha büyük, daha güzel, daha temiz görürdüm. Işıklarda neşe, renklerde neşe, insanlarda neşe ... Öyle neşeli bir alem başlardı ki...

Babam hemen her gün eve geç gelirdi. Ama biz onun geleceği saati bilir ve hiçbir endişe duymazdık. Bir dairenin müdürüydü baba ... Genç ve sıhhatli idi. Onun kuvvetinden emin himayesi altında bulunmakla mesuttuk. Biz, ana oğul, yarı karanlığın içinde musikinin sihirli dünyasına gömülmüş iken babamın geldiğini hizmetçinin birdenbire salonun elektriğini yakmasıyla anlardık.

O ılık birinci teşrin akşamı da öyle olmuştu. Annemle beraber avizeden dökülen ışık yağmurundan kamaşan gözlerimizle kapıya baktık. Gördük onu. İşte babamız. Evimizin kuvveti, bizi koruyan, saklayan, güvendiğimiz insan .

Babam elektriği eliyle kapadı. Mumların ışığında kendisine hayretle bakan anneme ...

-Devam et... dedi. Ama neşeli parçalar çal olmaz mı? ..(KORUYUCU EBEVEYN)

(Eve gelen baba, eşine müziğe devam etmesini onun üzerindeki etkililiğini gösterecek şekilde söylüyor ve bu durumda koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Gözlerinin içi gülüyordu babamın ... Birkaç kadeh içmişti galiba? .. Sonra bana doğru geldi. Pencerenin önündeki koltuğa oturdu. Başımı onun dizine dayadım. Saçlarımı kuvvetli parmaklarının tatlı okşayışına bıraktım.

Annem piyanoda benim pek sevdiğim bir valse, Tuna Dalgaları'na başlamıştı. Uzun bir zaman onu dinledik. Nihayet babam:

-Yarın ... dedi. Sultan Ahmet meydanına bakan evlerden birinde bir oda kiraladım. Hep beraber oraya gideceğiz ... (KORUYUCU EBEVEYN)

(Baba aile bireylerine yarın nereye gideceklerini söylerken onların düşüncelerini dikkate almadan karara varması babanın koruyucu ebeveyn benlik durumu sergilediğini gösteriyor.)

Annem onun ne demek istediğini anlamaya çalışarak sordu:

- Niçin? (YETİŞKİN)

(Anne bu durum karşısında yetişkin benlik durumunda neden oraya gideceklerini sorguluyor.)

- Ordu gelecek ... Anadolu'dan Mustafa Kemal'in askerleri geliyor yarın ... (YETİŞKİN)

(Baba annenin bu sorusuna yetişkin benlik durumunda neden oraya gideceklerinin sebebini açıklayarak yanıt veriyor.)

Sonra... Galiba hiç, ama hiçbir şey konuşmadılar. Annem de babamın yanına oturmuştu. Ben saçlarımı her ikisinin dizleri üstüne dökmüştüm. Uzun uzun sokağı, o senelerdir bizim olmayan ve bir gün tekrar bizim olacağını hayal bile edemedikleri sokağı seyre daldılar.

Bana bir şeyler olmuştu. Babamın sözlerini işitince evleri, bahçeleri, ağaçları ve kuşları benim gördüğüm gibi görebilen aşına bir dost bulmuşçasına sevinç kaplamıştı içimi... Gözlerimin önünde beyaz sakallı, gözlüklü, sırtındaki hafif kamburu daha kolay taşıyabilmek için bastonuna dayanarak yürüyen ve her haliyle etrafındaki çocuklara korku değil de sokulmak, gittikçe daha fazla sokulmak duygusunu aşıl原因an sevimli ihtiyar... kulaklarımda (Anadol!... Anadol!... Anadol!...) diye uğuldayan sesler... Ben altı yaşında idim ve belki de bütün bunlardan hiçbir şey anlamıyordum. Ama o anda büyümeye karşı bütün kuvvetimle direndiğimi, hep o masal havası içinde ve hep o taflanların arasında kendi kendine pekala yetebilecek bir dünya yaratan çocuk olarak kalmak istediğimi canlı canlı hatırlıyorum. Başım annemle babamın dizlerinde, duvarlarda şamdanlardan yayılan ışıklar titreşirken,

kulağıma piyanonun ılık sesleri ve sonsuz bir geçit resminin bitmez tükenmez ordularını bekleyerek. Orhan HANÇERLİOĞLU (Parlatır vd., 1996:1)

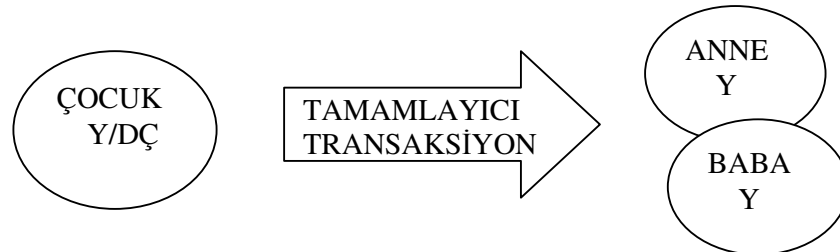
Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Mustafa Kemal’in Askerleri öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanlarından olan çocuğun olayları değerlendirişi, anne ve babasıyla iletişimi onun daha çok ‘Yetişkin Benlik’ durumunda olduğunu, yeri geldiğinde ise yaşanılanlardan dolayı ‘Uygulu Çocuk’ davranışı sergilediği görülmektedir. Öyküdeki anne ve baba da ‘Koruyucu Ebeveyn’ davranışı sergilemek yerine ‘Yetişkin Benlik’ durumu davranışlar sergilemektedirler.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda çocuk ve anne-baba arasında uyumlu benlik durumlarından dolayı ‘Tamamlayıcı Transaksiyon’ söz konusudur. Bu nedenle öyküde bir iletişim çatışmasından söz edilemez.

Şekil 2.6: “Mustafa Kemal’in Askerleri” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını değerlendirdiğimizde çocuk,anne ve babanın hayata ‘Ben “iyi”yim-Sen “iyi”sin’ yaşam pozisyonundan baktığı bu nedenle iyimser bir yapıya sahip oldukları söylenebilir.

Ülker Köksal ve Edebi Kişiliği

Türk edebiyatında daha çok başarılı tiyatro eserleri ile tanınan yazar tiyatronun yanında özellikle çocuk ve ilk gençlik dizisi adı altında hikayelerde kaleme almıştır. Tiyatro ve hikayelerinde toplumsal konuların yanında özellikle çocuk ve gençlere

yönelik yazdığı hikayelerde insani değerlerin öğretimini başarı ile yansıtabilmiştir. Dil ve anlatımında uzun ve sanatlı cümlelerden uzak durarak okuyucunun eseri sıkılmadan okumasını sağlayan yazar kendine özgü anlatımıyla başarılı eserler kaleme almıştır.

3.2.2. Bir Güreş Öyküsü

Babam Kütahya’da görev yapıyordu. 1937 yılının sıcak bir günüydü. Kente çok ünlü bir başpehlivanın, Tekirdağlı Hüseyin’in geldiği söyleniyordu.

Babam, güreşi güreşçileri çok severdi. Subay olduğu için askerler arasında güreşçiler varsa onları izler, destekler, gerektiğinde yardım eder, aralarında güreş yarışmaları düzenlerdi.

O sıralarda ben beş yaşlarında, çelimsiz, iştahsız bir çocuktum. Annemin bana yemek yedirmek için çok uğraştığını anımsıyorum. Babam, zaman zaman pazılarımı denetler, kollarımın omuzlarımın yeterince güçlü olup olmadıklarını anlamaya çalışır sonra:

-Kuvvetlenmen için daha çok yemek yemen gerekir, derdi. (KORUYUCU EBEVEYN)

(Baba kızıyla iletişimde onun daha çok güçlenmen için daha çok yemek gerekir cümlesi ile koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

İnsan çocukken büyüklerin her söylediğine inanır. Yemek yemenin hemen beni güçlendireceğini sanıyordum. Öyle ki her yemekten sonra babama kollarımı, yumruklarımı gösterir. sımsıkı kapattığım parmaklarımı açmasını isterdim. Babam bir süre parmaklarımı açmaya uğraşır sonra anneme dönerek:

-Anlaşılan bu akşam çok iyi yemek yemiş kızımız. Parmakları mengene gibi. Açamıyorum, derdi. (KORUYUCU EBEVEYN)

(Kızını söylediklerine inandırmak amacıyla baba gerçekte olmayan bir durumu öyleymiş gibi ifadelendirerek kızına karşı koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Ben annemin de ne kadar güçlü olduğumu onaylamasını beklerdim ancak annem bu konuya pek ilgi göstermezdi. Babamsa özellikle iyi yemek yediğim zaman, beni över, yüreklendirirdi. Belki de onun bu övgülerinden yüreklenerek bir gün:

-Baba, ben seni güreşte yenerim, dedim.(DOĞAL ÇOCUK)

(Çocuk babasının onun güçlü olduğu ile ilgili bu söyleyişleri üzerine doğal çocuk benlik ile babasını güreşte yenebileceğini ifade ediyor.)

Babam pek hoşlanmıştı gülerek:

- Olabilir, dedi. (YETİŞKİN)

(Baba çocuğun doğal çocuk benlik durumunda ifade ettiği durum karşısında yetişkin benlik durumunda bir yanıt veriyor.)

- Hemen şimdi güreşelim. dedim. (DOĞAL ÇOCUK)

(Çocuk doğal çocuk benlik durumuyla hemen güreşmek istiyor.)

Babam ikircikliydi:

- Şimdi mi? diye sordu.(YETİŞKİN)

(Baba çocuğun doğal çocuk benlik durumunda ifade ettiği durum karşısında yetişkin benlik durumunda yanıt vermeye devam ediyor.)

- Yoksa korkuyor musun? (DOĞAL ÇOCUK)

(Çocuk doğal çocuk benlik durumu sergilemeye devam ediyor.)

- Yoo ... İstiyorsan güreşebiliriz, dedi babam. (YETİŞKİN)

(Baba çocuğun doğal çocuk benlik durumunda ifade ettiği durum karşısında yetişkin benlik durumunda yanıt vermeye devam ediyor.)

Her şeyin kurallar çerçevesinde, güreş törelerine, törensel yapısına uygun olarak yapılmasını istiyordum. Bunların hepsini babamdan öğrenmiştim. Önce peşrev bölümü tamamlandı. Sonra da güreşe başladık. Babam beni bir süre uğraştırdı. yenilmemek için uğraştığını göstermek istiyordu sanki. Oysa sanırım babam için zor olan yenilmektir. Yenilmek için elinden geleni yapan babam sonunda nasıl yaptıysa, sırt üstü yere düşmeyi başardı. Hiç kıpırdamadan durdu. Babamı yendiğimi anlayınca sevinçten uçtum. "yendim seni baba ... Hem de tuşla" diye bağıryordum. Babam yattığı yerden bir süre daha kalkmadı. Gözlerinde garip bir bakışla benim sevincimi izledi. Sonra zorlukla kalkıyormuş gibi yaptı. Hem hayret hem de beğeniyle:

-Doğru, dedi. yendin beni. İnsan rakibini hiç küçümsememeli (ELEŞTİREL EBEVEYN).

(Baba güreşte yenilmesini kızına bir takım gerçekleri öğretmekte araç olarak kullanıp eleştirel ebeveyn benlik durumuyla ona mesajlar veriyor.)

O günden sonra babamla sık sık güreştik. Hepsinde de babamı yendim. Artık kendimi çok güçlü bir güreşçi olarak görüyordum. Bir gün babama:

-Baba, ben Tekirdağlı Hüseyin'le güreşsem, onu yenerim, dedim.(DOĞAL ÇOCUK) Babam beni tepeden tırnağa süzdükten sonra:

(Babasını güreşte yenen küçük kız doğal çocuk benlik durumunda kendisine çok fazla güvenerek ünlü bir pehlivanı bile yenebileceğini söylüyor.)

- İyi ama o çok güçlü, dedi. Ünlü bir başpehlivan. Dünya çapında bir güreşçi. Şimdiye kadar sırtı hiç yere gelmedi.(YETİŞKİN)

(Baba kızının doğal çocuk benlik durumunda ifade ettikleri karşısında ünlü pehlivanı neden yenemeyeceğini gerekçeleriyle birlikte yetişkin benlik durumunda açıklıyor.)

- Ben onu yenerim, dedim. Kendisine söyle, onunla gremek istiyorum.(DOĞAL ÇOCUK)

(Küçük kız babasının tüm açıklamalarına karşın doğal ocuk benlik durumu sergilemeyi sürdürüyor.)

- Söylemesine söylerim de, dedi babam. Bilmem nasıl karşılar? (YETİŞKİN)

(Baba yetişkin benlik durumunda açıklamalar yapmayı sürdürüyor.)

- Onu tanıyorsun değil mi?(YETİŞKİN)

(Küçük kız yetişkin benlik durumunda mantıklı sorular sormaya başlıyor.)

- Evet, (YETİŞKİN)

(Baba yetişkin benlik durumunda açıklamalar yapmayı sürdürüyor.)

- O zaman söyle ... (YETİŞKİN)

(Küçük kız yetişkin benlik durumunda ifadeler kullanmaya devam ediyor.)

- Kabul edeceğini sanmıyorum, dedi babam.(YETİŞKİN)

(Baba bu durum karşısında mantıklı hareket etmeyi sürdürerek yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

- Kabul etmezse yenilmiş sayılır, ona göre, dedim. (DOĞAL ÇOCUK)

(Küçük kız bu durum karşısında tekrar doğal ocuk benlik durumu sergileyerek isteğinden vazgeçmiyor.)

Babam benim bu cesaretimden ŐaŐırmıŐ gibiydi. Bana:

- Yemeklerini iyi ye, hiç belli olmaz, belki bir güreş düzenleyebilirim, dedi.
(KORUYUCU EBEVEYN)

(Baba kızının bu cesaretini bir fırsat olarak görüp onun yemeklerini düzenli yemesi konusunda koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Her gün babama Tekirdağlı Hüseyin'in benim güreş önerimi kabul edip etmediğini soruyordum. Birkaç gün sonra babam, annemin odada olmadığı bir anı kollayarak, yavaş sesle:

- Tekirdağlıyla konuştum. Kabul etti, dedi.(YETİŞKİN)

(Baba yetişkin benlik durumunda pehlivanla konuştuğunu ifade ediyor.)

Babamla aramızda dile getiremediğimiz gizli bir anlaşma vardı. Tasarılarımızdan annemin haberinin olmaması gerekiyordu. Öğrenirse ne yapar eder bize engel olurdu çünkü. Alçak sesle:

- Ne zaman güreşeceğiz? diye sordum. (YETİŞKİN)

(Küçük kız işini ciddiye alan bir birey tavrıyla yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

- Pehlivan gününü senin kararlaştırmanı istedi. (YETİŞKİN)

(Baba da kızını ciddiye alan bir tavırla yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

- O zaman hemen yarın, dedim. (DOĞAL ÇOCUK)

(Küçük kız çocuk heyecanı ile doğal çocuk benlik durumunda hemen yarın diyor.)

-Bence pazar günü uygun olur, dedi babam. Tekirdağlı çevrede insan olmasını istemiyor.(YETİŞKİN)

(Baba güreşin yarın olamayacağını mantıklı gerekçelerle küçük kıza yetişkin benlik durumunda aktarıyor.)

- Haklı elbette, dedi babam. Ya yenilirse? Küçük bir kıza yenilmek onun gibi bir başpehlivan için çok üzücü olur. (YETİŞKİN).

(Baba güreşin yarın olamayacağını mantıklı gerekçelerle küçük kıza yetişkin benlik durumunda aktarmaya devam ediyor.)

Babamın bu sözleri, benim cesaretimi büsbütün arttırmıştı. Güreşi kazanacağıma inanıyordum artık.

Pazar sabahı erkenden, anneme görünmeden evden çıktık. Yolda babamın hazırladığı peynirli ekmeğimi yedim.

Babama:

- Ya annem merak ederse? diye sordum.

- Not bıraktım dedi babam. Okulun bahçesine gittiğimizi yazdım. Güreşeceğiniz yer az ötedeki çayırılık.

Çayırılığa gittiğimizde yere minder serilmişti bile. İlerde, ağacın altında Tekirdağlı Hüseyin oturmuş bekliyordu. Hemen ayağa kalktı. Babamla el sıkışıp biraz konuştular. Güreşçinin üstünde, bornoza benzeyen, bol pırıl pırıl parlayan canlı renkte bir giysi vardı. Gözüme öyle iri göründü ki bir an korktum. Yanıma yaklaştığında yumuşak, güleç, insana güven veren bir yüzü olduğunu gördüm. Sevgi dolu gözlerle bana bakıyordu. Elimi sıktı, tatlı bir sesle:

- Güreşçi olan küçük hanım bu demek, dedi.(YETİŞKİN)

(Pehlivan küçük kıza yetişkin benlik durumunda sesleniyor.)

Babam çevreyi kolladıktan sonra:

- Başlayalım mı? diye sordu.(YETİŞKİN)

(Baba yetişkin benlik durumunda pehlivana soru yöneltiyor.)

- Siz bilirsiniz binbaşım dedi(UYGULU ÇOCUK)

(Pehlivan baba karşısında siz bilirsiniz ifadesi ile uyumlu bir birey tavrıyla uygulı çocuk benlik durumu sergiliyor.)

-Tekirdağlı Hüseyin.

Güreşçi utangaç sıkıntılı bakıyordu babama ve bana.

- Dediğim gibi her şey kurallara uygun olacak, dedi, babam.(ELEŞTİREL EBEVEYN)

(Baba pehlivan ve küçük kıza karşı kuralları kendisi koyarak eleştirel ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Tekirdağlı, giysisini çıkardı. Belden yukarısı çıplak kaldı. Üstünde diz altına kadar inen deriden yapılmış kisbet denilen pantolonu vardı. Peşreve başladım hemen. O da beni izledi. Bir süre sonra birbirimize yaklaştık. Ben uygun bir zamanda iki kolumla tüm gücümü kullanarak güreşçinin bacağına sarıldım. Kıpırdatamadım bile. Bir daha bir daha denedim. Bir kayaya çarpmış gibiydim.

Güreşçi, beni kucaklarcasına tuttu mindere yatırdı. Bir yerimi acıtmaktan korkar gibiydi. Kendisi de minder kenarına diz çökerek tek parmağıyla benim kalkmamı engelledi. Ne yapsam minderden kalkamıyorum. Aslında güreş bitmiş, ben de tuşla yenilmiştim. Ancak güreşçinin parmağından kurtularak zaman zaman sırtımın tümüyle mindere değmesini önlüyordum. Yine de kısa bir süre sonra parmak beni yine mindere yatırıyor. Bir güreşçiyle değil, bir parmakla güreşiyordum. Bu garip durum ne kadar sürdü bilmiyorum. Kan ter içinde kalmıştım. Tekirdağlı Hüseyin bu güreşe pek istekli görünmüyordu. Akli güreşten çok başka bir konuyla ilgiliydi sanki. Bir ara hafif doğruldu, babama:

- Pek yenişemedik, komutanım, dedi. Güreşi bitirsek ...(UYGULU ÇOCUK)

(Pehlivan babaya karşı güreşi bitirme konusunda uygulı çocuk benlik durumu sergileyerek, güreşi bitirmeye ancak babanın karar verebileceğini gösteriyor.)

O sırada ben sıçrayıp karşısına dikildim yeniden. Bitkindim, sallanıyordum ancak güreşmek istiyordum.

- Olmaz, dedi babam. Güreş tuşla bitmeli.(ELEŞTİREL EBEVEYN)

(Baba, güreşle ilgili tüm kararları kendisi alarak eleştirel ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Bunun üzerine güreşçi sağ elinin parmakları açtı, avucuyla daha doğrusu tüm eliyle beni mindere bastırdı. Elinin büyüklüğü bedenimin belden yukarısının tümü kadar olduğu için sırtımın her tarafı mindere yapışmış durumdaydı.

- Tuş, dedi babam.

Güreşçi ayağa kalktı. Babam onun kolunu kaldırarak yengisini onayladı. Bense minderden kalkamayacak kadar yorgun onlara bakıyordum. Tekirdağlı Hüseyin yengisinden hiç de sevinmişe benzemiyordu. Beni kucaklayarak babama uzattı. Ağlamak üzereydim ki güreşçinin sesini duydum. Şöyle diyordu:

-Küçük bacım çok cesurmuş. Üstelik çok da iyi güreşti.(YETİŞKİN)

(Pehlivan güreşi kazanmasına rağmen rakibini de teselli etmeyi ihmal etmeyerek yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Babam el sıkışmamızı istedi. Elim onun iki elinin arasında yok olmuştu sanki. İki eliyle okşar gibi tuttu elimi. Yüzünde çok insancıl bir yumuşaklık, gözlerinde dostluk, sevgi vardı. Gülüyordu. Ben de ona gülerek baktım.

Eve nasıl gittiğimizi bilmiyorum. O gece ateşim çıktı. Bütün gece "tuş", "güreş" sözcükleriyle sayıklamışım. Annem babama çok kızdı. Bana da büyüklerle güreşmeyi yasakladı.

Annemle konuştuktan sonra babamın güreşte bana şakadan yenildiğini, bir küçük çocuğun ne olursa olsun, değil bir güreşçiyi herhangi bir büyüğü bile

yenemeyeceğini öğrenmiştim. Babama da çok gücenmiştim. Babam gülererek bana bir ders vermek istediğini anlatıyordu anneme.

-Yaşayarak öğrenmek en iyi yöntemdir, diyordu. (ELEŞTİREL EBEVEYN)

(Baba küçük kızına yaşayarak öğrenmenin en iyi yöntem olduğunu eleştirel ebeveyn benlik durumunda ifade ediyor.)

Hiç üşenmeden tasarladığı, gerçekleştirdiği bu güreş babamı çok eğlendirmişti.

Onun için bir şaka, bir oyundu bu. Uzun yıllar anımsadıkça, anlattıkça hoşlandığı bir öykü. Oysa benim için ...ÜLKER KÖKSAL (Dayıoğlu,1999:104).

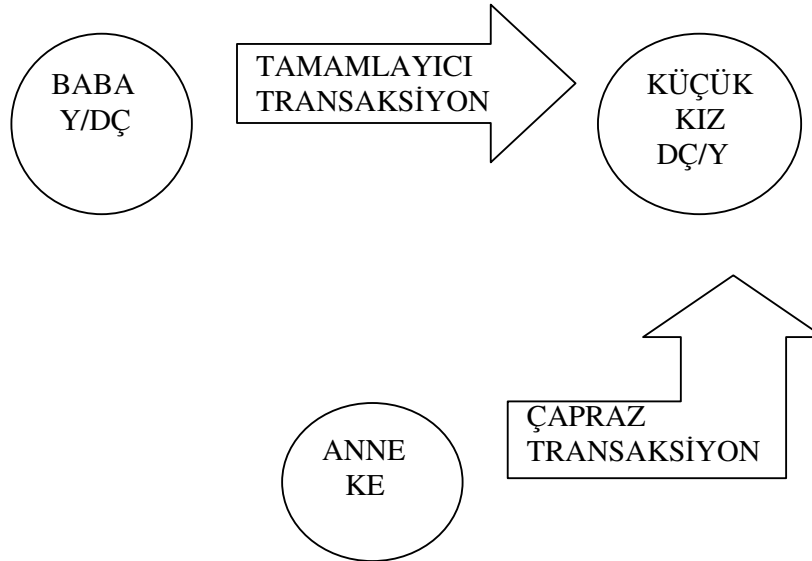
Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Bahar ve Kelebekler öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanlarından olan babanın küçük kızı ile iletişimde ‘Yetişkin Benlik’ durumunu tercih ettiğini,öyküde baskın bir karakter olmayan annenin ise daha çok ‘Koruyucu Ebeveyn Benlik’ durumu ile küçük kıza yaklaştığını görüyoruz. Öyküdeki küçük kız ise ‘Doğal Çocuk’ davranışları göstermekle beraber bazı durumlarda özellikle babası ile iletişimde ‘Yetişkin Benlik’ durumu davranışları sergilemektedir.

Öyküdeki kahramanlar arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda çocuk ile baba arasında ‘Tamamlayıcı Transaksiyon’ anne ile çocuk arasında öykünün bazı bölümlerinden tespit edebildiğimize göre ‘Çapraz Transaksiyonun’ var olduğu görülmektedir.

Şekil 2.7: “Bir Güreş Öyküsü” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını değerlendirdiğimizde anne, baba ve çocuğun hayata ‘Ben “iyi”yim-Sen “iyi”sin’ yaşam pozisyonundan baktığını söyleyebiliriz.

Reşat Nuri Güntekin ve Edebi Kişiliği

Reşat Nuri Türk edebiyatı içerisinde roman, hikaye, tiyatro gibi edebi türlerde başarılı eserlere imza atmış çok yönlü bir yazardır. O, eserlerinde Anadolu insanını her yönüyle ve yazıldığı döneme de tanıklık edecek şekilde eserlerine başarı ile taşımıştır.

Edebiyata bir tiyatro yazarı olmak amaçlı başlayan Reşat Nuri, batı edebiyatının birçok roman ve tiyatrolarını bu amaçla okumuş, hatta kendi roman ve hikayelerinin bir çoğunu tiyatroya daha kuvvetli bir temel olabilsin diye yazmıştır (Banarlı, 1998: 1210).

Başarılı tiyatro eserlerine imza atan yazar, özellikle roman ve hikaye alanında da başarılı olmuştur. Öyle ki yazdığı roman ve hikayelerdeki kahramanları onun okuyucusu sanki daha önceden tanıyormuş yada daha önce bir yerlerde görmüş hissi yaşamaktadır. Bu da onun eserlerindeki lirizmin açık bir göstergesidir.

3.2.3. Kirazlar

Karşımızda beş altı, dönümlük kocaman bir bahçe içinde yarı kaybolmuş bir eski ev vardır. Panjurları hemen daima kapalı duran bu evde ihtiyar bir karı-koca oturur. Ara sıra öteberi almak için çarşıya giden yine ihtiyar bir hizmetçilerinden başka kimseleri yoktur. Kimse ile görüşmezler. Mamafih, bahçenin etrafını çeviren yüksek duvara rağmen mahalleli onların kim olduklarını, nasıl yaşadıklarını öğrenmeye muvaffak olmuştur.

Komşularımdan biri bu aile hakkında bana da malumat verdi:

- "Bunlar Rumeli muhacirlerindendir. Dünya kadar paraları vardır. Fakat gayet hasis insanlardır. Yemezler, içmezler, evlerinde yırtık elbiselerle gezerler, kışın ateş yakmazlar. Mezara mı götürecekler, nedir? Bari çocukları falan olsa ... Halbuki kimseleri de yokmuş. Bu bahçe baştanbaşa kiraz ağaçlarıyla doludur. Mayıs'ta kirazları kızarmaya başlayınca karı-koca, haftalarca bahçede bekçilik ederler. Geceleri nöbetleşe uyurlar. Biri evde yatarken, öteki elinde bir değnekle bahçenin içinde dolaşüyor. Çünkü serseri mahalle çocuklarının duvardan kiraz hırsızlığı etmeleri mümkündür. Hatta bazı seneler, gecenin ayazından hasta düştükleri olur. Tasavvur ediniz; bir bahçe kirazları olduğu halde ne kendileri, ne hizmetçileri bir tek kiraz yemezlermiş. Mamafih bu takayyüde rağmen, mahalle külhanbeyleri, yine sepet sepet kiraz çalmanın yolunu bulurlar. Nihayet kirazlar kemale erer. Onları sepetlere doldururlar, araba araba pazara götürürler. İhtimal, aldatılmaktan korktukları için kendileri de bu arabaları takip ederler. Hem de yayan olarak.

Apartmanlarının kirasını hemşerilerinden bir yaşlı avukat toplar, aydan aya getirip kendilerine teslim eder. Avukatın katibi söylüyor, ihtiyarlar parayı alırken ağlaşmaya başlarıymış ... Anlayın para hırsının derecesini. .. Parayı herkes sever ama, bu kadarı fazla ... "(ELEŞTİREL EBEVEYN)

(Burada komşu eski evde yaşayanlarla ilgili çok fazla araştırma yapmadan, onları belki de hiç görmeden çevresinden duyduklarıyla bir anlatımda bulunuyor. Bu durumda komşu eleştirel ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Evet, para hırsının bu derecesi bana da çok iğrenç görünmüştü. Fakat sadece "hastalık. .. Bu da bir nevi hastalık. .. " diye cevap verdim, fazla bir şey söylemedim. (YETİŞKİN)

(Doktor bu anlatılanları mantık çerçevesinde çok fazla yorum yapmadan dinleyerek yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Mayıs geldi, karşı bahçe adeta bir kiraz denizi halini aldı. Eski ev, artık büsbütün kaybolmuştu.

Komşunun hakkı varmış. İhtiyarlar, gece gündüz bahçeyi bekliyorlardı. Bir düzine köpek, kirazları onlardan daha iyi muhafaza edemezdi. Nihayet meyvelerin toplanma zamanı geldi. İki kanadı birden açılan demir kapının önüne yük arabaları yanaştı ve pazara batmanlarla kiraz gitti.

Temmuz günlerinden biri idi. Bir gün evinin önünde mahalle imamıyla konuşuyordum. Karşı kapıdan ihtiyarların hizmetçisi çıktı, bana doğru geldi. Tatlı bir Rumeli şivesiyle:

- Bizim efendi selam söyler, doktor bey ... Hanım biraz keyfini bozmuştur... Bize teşrif edesinizmiş... Ücreti her kaç kuruş ise veririz, der... (KORUYUCU EBEVEYN)

(Evin kahyası doktoru eve çağırırken sadece isteklerini belirterek ve bunları doktorun kabul edeceğini düşünerek koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Acele işim olmasına rağmen: - Peki, geliyorum, dedim. (UYGULU ÇOCUK)

(Doktor kahyanın söyledikleri karşısında acele işi olmasına rağmen onu dinliyor ve uygulu çocuk benlik durumu sergiliyor.)

İmam elimden tuttu: kulağıma eğilerek:

-Yağlı müşteriye yakaladınız doktor bey, dedi, hissemizi isteriz ... (DOĞAL ÇOCUK)

(Mahalle imamı doktorun yaşadığı durum karşısında doğal çocuk benlik durumunda yaratıcı bir nükte yapar.)

İmamın şakasına ben de şaka ile mukabele ettim:

- Bu cömert insanların, ücretim her kaç kuruş ise vereceklerini söylemelerine nazaran, hastalık galiba vahim ... Korkarım ki az zamanda vazifemi bitirip müşterimi size devredeceğim imam efendi.(DOĞAL ÇOCUK)

(Doktor mahalle imamının yaptığı yaratıcı nükteye aynı şekilde karşılık vererek doğal çocuk benlik durumu sergiler.)

İmam, tekrar elimi yakalayarak:

- Hastanın kocasından ganice bir ücret talep ederseniz, fakire, bir yerine iki müşteri göndermiş olursunuz. Mahallenin bunlardan başka suretle bir hayır göreceği yok! ..(KORUYUCU EBEVEYN)

(Mahalle imamı eski evin sakinleri ile ilgili çevresinden duydukları doğrultusunda yorum yaparak koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyor.)

Hastalık, basit bir nezle idi. Fakat kadın, çok ihtiyar olduğu için fena sarsılmıştı. Beni hayret edilecek kadar sevimli ve munis bir çehre ile karşıladı. Rahmet edip geldiğim için uzun bir dua ettikten sonra:

- Ben istemezdim sizi rahatsız etmek ama, efendiye söz anlatamadım, dedi.(UYGULU ÇOCUK)

(Yaşlı kadın doktorla konuşmasında eşine karşı uygulu benlik durumu sergilediğini gösteriyor.)

Allah'ın bildiğini ne saklayayım. Ben evvela bu duayı ve bu sözleri pek kalpsizce tefsir ettim.

Anlaşılan vizite parasının bir kısmını Cenabı Hakka havale edecekler ... Bu dua ahret bankası için havalename olsa gerek, diye düşündüm.

Hastalığın ehemmiyetsiz olduğunu söylemesi de manidardı. Ehemmiyetsiz bir hastalığın tedavi ücreti elbette ehemmiyetlisinkinden daha az olmak lazım gelir. Bir bahçe kirazdan bir tanesini yemeye kıyamayan, mülklerinin iradını aldıkça sevincinden iğrenç bir surette ağlaşan bu insanlar için bu mantık, gayet tabii görülmeliydi.

Hastayı muayene ettikten sonra karnemi çıkararak reçete yazmaya başladım. Kadın, bu esnada kocasının kulağına bir şeyler söyledi. İhtiyar adam, kızar gibi oldu.

Kadın, hastalara mahsus titizlikle:

-Olmaz, olmaz. Öldürsen nafiye, istemem, diye inat ediyordu.(DOĞAL ÇOCUK)

(Yaşlı kadın doktorun yazdığı ilaçları içmeyeceğini bir çocuk doğallığında tepki ile göstererek doğal çocuk benlik durumu sergiliyor.)

Başımı kaldırmıştım. İhtiyarla göz göze geldik.

Adamcağız, bana izahat vermeye lüzum gördü:

- İnsan ihtiyarladıkça tuhaf olur doktor efendi. .. Eskiden böyle değildi. .. Ne dersem yapardı. "İlaç içmem ... Doktor efendi beyhude reçete yazmasın!" diyor. (YETİŞKİN)

(Yaşlı koca eşinin sergilediği bu çocuk benlik durumunu neden böyle davrandığını doktora sebepleriyle birlikte açıklayarak yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Cevap vermeden gülümsedim. İçimden:

"Galiba kadın, hasislikte kocasına taş çıkarıyor. İhtimal, ilaç istememesi, para gider korkusudur" diye düşündüm. Eve ve eşyaya şöyle bir göz gezdirdim. Hakikaten dedikleri gibi bugünden yarına yiyecekleri olmayan fakirlerin kulübesinde sanırdı insan kendini.

Hele hastanın yattığı odaya köpeği bağlasalar durmazdı. İhtiyar kadın, takatsiz başını yastığa bırakmıştı, ağlar gibi bir sesle huysuzluğuna devam ediyordu.

- İstemem ... Ben ilacı ne yapayım? .. Ben, ölmek istiyorum ... Allah rızası için beni halime bırakın ...(DOĞAL ÇOCUK)

(Yaşlı kadın ilaç içmeme konusunda doğal çocuk benlik durumunu sürdürüyor.)

Sönük mavi gözlerinden buruşuk yanaklarına yaşlar sızıyordu. İşim bitmişti. Gitmek için ayağa kalktım.

İhtiyar muhacir, mahcup bir tavırla:

- Şu çekmecenin gözünde paralar var evladım. Ücretiniz neyse alın, (YETİŞKİN) dedi.

(Yaşlı adam doktorun ücretini öderken onun isteklerine saygı duyarak yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Kadının biraz evvel ölmek istemesi gibi, ihtiyarın bu sözüne de hayret ettim. Bir hasisin yarı açık bir çekmecedeki külliyetli para bırakması, sonra evine giren bir yabancıya:

"Elini sok da istediğin kadarını al"! demesi garip değil miydi?

Dört gün sonra beni kirazlı eve bir kere daha çağırdılar. İhtiyar kadın epeyce iyileşmişti. Bana, kendi eliyle çay pişirmek için ısrar etti. Öteden, beriden konuşmaya başladık. Ümidimin hilafına bu ihtiyarların sohbetini çok tatlı buldum. Onlara başka bir yerde rast gelmiş olsaydım. "Ne iyi, ne tatlı insanlar?" diyecektim. Fakat, ne mal olduklarını biliyordum.

Bir aralık kadın bana çoluğum, çocuğum olup olmadığını sordu: (YETİŞKİN)

(Yaşlı kadın doktora yetişkin benlik durumunda bir soru yöneltiyor.)

- Çoluk var büyük hanım ama, çocuk yok, dedim.(DOĞAL ÇOCUK)

(Doktor bu soruya nükteli bir şekilde doğal çocuk benlik durumunda yanıt veriyor.)

- Allah vermedi mi evladım?(YETİŞKİN)

(Yaşlı kadın doktora yetişkin benlik durumunda soru sormaya devam ediyor.)

- Keşke vermeseydi büyük hanım ... İki altın top gibi evlat vermişti. .. Fakat iki sene evvel, yirmi gün ara ile ikisini de aldı. Yalnız kaldık.(YETİŞKİN)

(Doktor çocuklarını kaybettiğini soğukkanlılıkla yetişkin benlik durumunda anlatıyor.)

- Allah sana, anasına ömür versin evladım ... Gençsiniz, Allah yine verir inşallah ... (KORUYUCU EBEVEYN)

(Yaşlı kadın doktoru koruyucu ebeveyn benlik durumunda teselli etmeye çalışıyor.)

Hastalıkları neydi?

- Biri kemik hastalığından ölmüştü. Öteki "beyin veremi" denen bir mel'un hastalıktan ... Yavrumu bir gün kaza ile merdivenden düşürmüşler. ...(YETİŞKİN)

(Doktor yaşlı kadına çocuklarının ölüm sebebini soğukkanlılıkla yetişkin benlik durumunda ifade ediyor.)

İhtiyardan ikisi birden bir vaveyla kopardılar. Şaşırdım. Kadın, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. İhtiyara baktım. Onun da gözlerinden sessiz yaşlar akıyordu.

Kadın, bir sükun bulduktan sonra:

- Vah yavrum, o hastalık senin de yüreciğini yaktı, öyle mi? dedi. Sonra karşısındaki adamın kendi dertlerini bütün derinliğiyle anlayacağından emin, şu hikayeyi anlattı:

- Biz, memleketimizde çok zengindik. .. Oğullarımız, kızlarımız, torunlarımız vardı ... Balkan muharebesinde kimi öldü, kimi kayboldu. Biz, iki ihtiyar, Zehra isimdeki torunumuzla birlikte İstanbul'a geldik. Elimizde çoluk çocuk namına bir o Zehracık kalmıştı. Ölenlerin, kaybolanların muhabbetini ona verdi.. .. Memlekette dünya kadar malımız mülkümüz olduğu halde, İstanbul'da on parasız kaldık. .. Efendi ihtiyardı. çalışacak halde değildi. İstanbul'da iki hemşerimiz vardı. Allah razı olsun, onlar ara sıra beş on para veriyorlardı. Üstsüz, başsız kalmıştık. Zehracık dilenci çocuklarına dönmüştü. (YETİŞKİN)

(Yaşlı kadın doktorun anlattıkları karşısında kendi yavrusunun başına geleni sebepleriyle birlikte yetişkin benlik durumunda anlatıyor.)

Yedi, sekiz sene evvel şu karşı sokaktaki arsada iki üç meşruta ev vardı. Karı-koca o evlerden birinde bir adacığa sığınmıştık. Bir bahar günü bu bahçenin önünden geçiyorduk. Kirazlar olmuştu. Çocuk değil mi, yavrucak, kırmızı kırmızı görünce kirazlara imrenirdi. "İlle isterim" diye ağlamaya başladı.

Kapının önünde bahçıvan gibi bir adam duruyordu. Yüzümü kızdırdım, çocuk için ondan birkaç kiraz istedim. Yüreksiz adam, cevap bile vermedi, başını öte tarafa çeviriverdi. Zehracıkla eve döndük. Çocuk ağlar, ben ağlarım. Bir de üstelik efendiden azar işittim. Hakkı da var ya. Çiftliklerinde yüzlerce fakir besleyen hanedandan bir adam, çoluk çocuğunun dilenci gibi el açmasına razı olur mu? Birkaç gün sonra meşrutada oturan başka muhacir çocuklar, Zehra'cığı kandırmışlar, bu bahçede kiraz hırsızlığına götürmüşler. Bahçıvan; çocukları görmüş, ellerinde taşlar, sopalarla ağaçtan ağaca koşmaya başlamış ... Zehracığım hırsızlığa alışık değil .. Bahçıvanı görünce korkmuş, adam daha bir şey söylemeden kendini ağaçtan aşağı atmış; başçağızı taşa çarpmış ... Sevap sahibi bir adam kucağına alıp eve getirdi... Yavrumun sırma gibi saçları vardı.. Bu saçların bir parçası kana bulanıp alnına yapışmış ... Üç, beş gün sonra Zehracık şiddetli bir ateşle hastalandı. Gözleri şaşılaştı, kolları büzüldü.

Belediye hekimini, yalvarıp getirdik. "Çocuk ağaçtan düşünce başı zedelenmiş ... Beyin veremi olmuş ... Allah'tan ümit kesilmez ama, ben iyi göremiyorum" dedi. Yavrucağım birkaç gün sonra ölüp gitti. Biz iki ihtiyar, kuru başımıza kaldık. Bir, iki sene sonra memleketteki mallarımızdan bir kısmını bize geri verdiler. Yeniden zengin olduk. .. Lakin biz, artık parayı ne yapalım? .. Biz yaşta insanlar parayı evlatları, torunları için isterler, değil mi doktor efendi oğlum? .. Apartmanlarımızın kirasını getirdikleri vakit iki ihtiyar ağlamaya başlarız ... Bu paraları sarf edecek kimimiz var ki? Başka mahallerde oturamadık. Bu evi satın aldık. Sanırım ki, Zehracık, düştüğü şu kiraz ağacının altında gömülüdür. Kiraz mevsimi geldi mi belki bir kaza olur başka anacıkların yüreği yanar diye karı-koca bekçilik ederiz. Ağaçlara kimseyi yanaştırmayız. (YETİŞKİN)

(Yaşlı kadın doktorun anlattıkları karşısında kendi yavrusunun başına geleni sebepleriyle birlikte yetişkin benlik durumunda anlatmaya devam ediyor.)

Bu kirazlardan bir tanesini yemek istemeyiz. Zehracık, onlardan bir taneciği için ağlayıp ölmüştü. Kirazlar olduğu vakit onları arabalara doldurur, mezarlığa götürürüz. Zehracığın ruhu için, onları para ile kiraz alamayan fukara çocuklarına sepet sepet üleştiririz.(YETİŞKİN)

(Yaşlı kadın bahçelerindeki kirazları neden yemediklerini doktora nedenleriyle birlikte yetişkin benlik durumunda anlatıyor.) Reşat Nuri GÜNTEKİN (Dayıoğlu, 1999: 272).

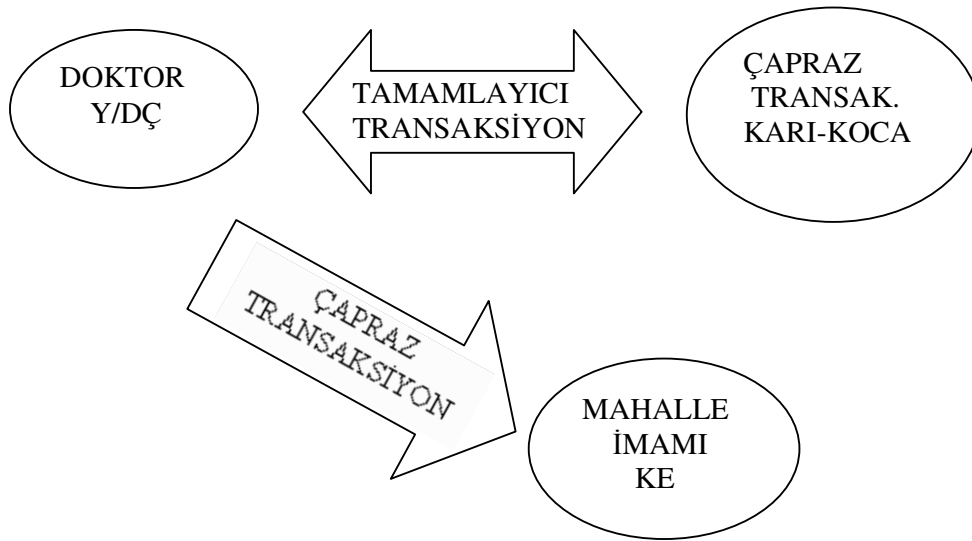
Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Kirazlar öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanlarından olan Doktor öykünün genelinde ‘Yetişkin Benlik Durumu’ sergilemekte, ‘Koruyucu Ebeveyn’ ve yeri geldiğinde ‘Yetişkin’ benlik durumu sergileyen yaşlı karı koca karşısında ise ‘Doğal Çocuk Benlik Durumu’na bürünmektedir.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda ‘Yetişkin Benlik Durumunu’ benimseyen Doktor ile ‘Koruyucu Ebeveyn’ davranışı sergileyen yaşlı karı koca arasında ‘Tamamlayıcı Transaksiyon’ Doktor ile ‘Koruyucu Ebeveyn’ davranışı sergileyen mahalle imamı arasında ise ‘Çapraz Transaksiyon’ dan söz edilebilir.

Şekil 2.8: “Kirazlar” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını ele aldığımızda doktorun ‘Ben “iyi”yim-Sen “iyi”sin’ yaşam pozisyonu ile hayata olumlu baktığı, diğer kahramanlar yaşlı karı-kocanın ise ‘Ben “iyi” değilim- Sen “iyi” değilsin’ yaşam pozisyonundan hayata olumsuz baktığı söylenebilir.

Ömer Seyfettin ve Edebi Kişiliği

Türk hikayeciliğinin önde gelen isimlerinden olan Ömer Seyfettin Genç Kalemler dergisinde yayımlanan “Yeni lisan” adlı makalesiyle milli ruhun egemen olduğu, edebiyatta yeni bir Türkçe anlayışının oluşmasına öncülük etmiş ve bu yönüyle de Milli Edebiyat dönemini en iyi yansıtan yazarlarımızdan biridir.

O, hikayelerini görgü, bilgi, fikir ve nükte unsurlarıyla ören bir sanatçıdır. Milli duygularının kuvvetli oluşu, onun hikaye konularını genellikle Türk-Osmanlı

tarihinden alarak, o Türk kahramanlığını hikayelerine başarılı bir şekilde taşımıştır (Banarlı, 1998:1104).

Ömer Seyfettin çok sayıda hikaye kaleme almış ve bu hikayelerin çok büyük bir kısmını hızlı yazmak amaçlı sönük ve zayıf bırakmıştır. Ancak o, Türk hikayeciliğinde olay hikayesi tarzında yeni bir çığır açmış ve hikayelerini beklenmedik sonlarla bitirerek okuyucu etkilemeyi bilmiş bir yazarımızdır. Yazarın öyküleri ölümünden sonra Ali Canip Yöntem tarafından derlenmiştir.

3.2.4. Forsa

Akdeniz'in esatir yuvası nihayetsiz ufuklarına bakan küçük tepe minimini bir çiçek ormanı gibi idi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgarlarıyla sarhoş olan martılar çılgın naralarla havayı çınlatıyorlardı. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki zeytinlik ta vadiye kadar iniyordu. Bağın ortasındaki viran kulübenin kapısız methalinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar sakın duran denize baktı baktı.

- Hayırdır inşaallah! Dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını iki ellerinin arasına aldı. Sirtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yağrulmuş sanılacaktı. Zayıf kolları kirli tunç rengindeydi. Tekrar başını kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı. Fakat görünürde bir şey yoktu.

Bu her gece uykusunda kendini kurtarmak için birçok gemilerin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk forsasıydı. Esir olalı kırk seneden ziyade geçmişti. Otuz yaşında dinç, levent, kuvvetli bir kahramanken Malta korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi sene onların kadirgalarında kürek çekti. Yirmi sene iki zincirle iki ayağından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi senenin yazları, kışları, rüzgarları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi sene içinde birkaç defa halkalarını, çivilerini

değiştirdiler. Fakat onun çelikten daha sert adaleli bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız abdest alamadığı için üzüldü. Daima güneşin doğduğu tarafı soluna alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vaktini gizli gizli, işaretle eda ederdi. Elli yaşına gelince korsanlar onu "artık iyi kürek çekemez!" diye çıkarıp bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On sene kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Allah'a çok şükreliyordu. Çünkü artık bacaklarından mıhlı değildi. Abdest alıyor, tam kıblenin karşısına geçiyor. Unutmadığı ayetlerle namaz kılıyor, dua edebiliyordu. Bütün ümidi memleketine Edremit'e kavuşmaktı. Otuz sene içinde hiçbir an ümidini kesmedi. "Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, elli yıl esirlikten sonra da memleketime kavuşacağıma öyle inanırım!" derdi. En şanlı, en meşhur Türk gemicilerindendi. Daha yirmi yaşında iken Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği hücre adalardan cizyeler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle berbat etmişti. O vakitler Türk ilinde namı dillerde standı.

Öyle denizlere girmişti ki üzerinde dağlardan, adalardan büyük buz parçaları yüzüyordu. Oraları tamamı ile başka bir cihandı. Altı ay gece olurdu! Karısını işte bu, senesi bir büyük günle bir büyük geceden ibaret olan başka cihandan almıştı. Gemisi altın, gümüş, inci, elmas, esir dolu vatana dönerken kenarsız denizin ortasında evlenmiş, oğlu Turgut Çanakkale'yi geçerken doğmuştu. Şimdi kırk beş yaşında olmalıydı. Acaba yaşıyor muydu? Hayalini unuttuğu karlardan beyaz karısı acaba hala sağ mıydı? Kırk senedir İstanbul'un minareli ufku hayalinden hiç silinmemişti. Bir "Gemim olsa gözümü kapar, Kabataş'ın önüne demir atarım." diye düşünürdü. Altmış yaşını geçtikten sonra efendisi onu sözde azat etti. Bu azat etmek değil, sokağa, açlığa, perişanlığa atmaktı. İhtiyar esir bu viran bağın içindeki harap kulübeyi buldu. İçine girdi. Kimse bir şey demedi. Ara sıra kasabaya iniyor, ihtiyarlığına acıyanların verdiği ekmek paralarını toplayıp dönüyordu. On sene daha geçti. Artık hiç kuvveti kalmamıştı. Hem bağ sahibi de artık kendini istemiyordu. Nereye gidecekti?

Fakat işte eskiden beri gördüğü rüyaları yine görmeye başlamıştı. Kırk senelik bir rüya ... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi..

Gözlerini kadid elleriyle iyice ovdu. Denizin gökle birleştiği yere yine baktı. Evet mutlaka geleceklerdi. Buna o kadar emindi ki .

- *Kırk sene görülen bir rüya yalan olmaz diyordu.*(YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci umudunu hiçbir zaman kaybetmeyerek ve bu umuduna da haklı bir gerekçe bularak yetişkin benlik durumu sergiliyor.)

Külübe duvarlarının dibine uzandı. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. İlkbahar bir ümit tufanı gibi her tarafı parlatıyordu. Martıların :

- Geliyorlar, geliyorlar, seni kurtarmağa geliyorlar! Gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı. Duvar taşlarının arasından çıkan kertenkeleler üzerine geziniyorlar, çuvaldan esvabının içine kaçıyorlar, gür beyaz sakalının üstünde oynuyorlardı. İhtiyar esir rüyasında ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini görüyordu, kasabaya giden yola birkaç bölük asker çıkarmışlardı. Al bayrağı uzaktan tanıdı. Yatağanlar, kalkanlar, güneşin aksiyle parlıyordu.

- Bizimkiler! Bizimkiler! Diye bağırarak uyandı.(DOĞAL ÇOCUK)

(Yaşlı denizci denizde Türk gemilerini görünce bir çocuk doğallığında doğal çocuk benlik durumunda seviniyor.)

Doğruldu. Üstündeki kertenkeleler kaçıştılar. Limana baktı. Hakikaten kalenin karşısına bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlilerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı, Gözlerini açtı. Kalbi hızla çarpmağa başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemileriydi, kenara yanaşıyorlardı. Gözlerine inanamadı. "Acaba rüyam mı devam ediyor?" şüphesine düştü. Fakat uyanırken rüya görülür müydü? Kanaat getirmek için elini ısırdı. Yerden sivri bir taş parçası aldı. Alnına vurdu. Evet işte hissediyordu, uyanıktı. Gördüğü rüya değildi. O uyurken donanma burnun arkasından birdenbire zuhur etmiş olacaktı. Sevinçten, hayretten dizlerinin bağı çözüldü. Hemen çöktü. Kenara çıkan bölükler ellerinde al bayrak, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı. Kırk senelik bir beklemenin son azmiyle davrandı. Birden kemikleri çatırdadı. Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü

kenara doğru koştı. Koştı. Karaya çıkan askerler ak sakallı bir ihtiyarın kendilerine doğru koştüğünü görünce:

- Dur! Diye bağırdılar.(KORUYUCU EBEVEYN)

(Askerler yaşlı denizciyi durdurmak için ona emrederek koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyorlar.)

İhtiyar durmadı, bağırdı:

- Ben Türküm, oğullar, ben Türküm! (DOĞAL ÇOCUK)

(Yaşlı denizci askerlere cevap olarak onlardan hiç korkmayarak doğal çocuk benlik durumunda Türk olduğunu söylüyor.)

Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşıncı önüne ilk geleni tutup öpmeğe başladı, gözlerinden yaşlar akıyordu, haline bakanların hepsi müteessir olmuştu. Biraz heyecanı sükun bulunca ona sordular:

- Kaç yıldır esirsin? (YETİŞKİN)

(Askerler yaşlı denizciyle ilgili bilgi edinmek amaçlı ona yetişkin benlik durumunda sorular yöneltiyor.)

- Kırk! (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci askerlerin sorusuna yetişkin benlik durumunda cevaplar veriyor.)

- Nerelisin? (YETİŞKİN)

(Askerler yaşlı denizciyle ilgili bilgi edinmek amaçlı ona yetişkin benlik durumunda sorular yöneltiyor.)

- Edremitli. (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci askerlerin sorusuna yetişkin benlik durumunda cevaplar veriyor.)

- Adın ne? (YETİŞKİN)

(Askerler yaşlı denizciyle ilgili bilgi edinmek amaçlı ona yetişkin benlik durumunda sorular yöneltmeye devam ediyor.)

- Kara Memiş. (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci askerlerin sorusuna yetişkin benlik durumunda cevaplar veriyor.)

- Kaptan mıydın? (YETİŞKİN)

(Askerler yaşlı denizciyle ilgili bilgi edinmek amaçlı ona yetişkin benlik durumunda sorular yöneltmeye devam ediyor.)

- Evet.. (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci askerlerin sorusuna yetişkin benlik durumunda cevaplar veriyor.)

İhtiyarın etrafındaki askerler birbirine karıştı. Bir çığlıktır koptu. Beye haber verin! Beye haber verin!" diye bağrışıyorlardı. İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadırgaya çıkardılar. Askerin içinde onun menkıbelerini bilmeyen, şöhretini duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevincinden, kırk senedir hasret kaldığı millettaşlarını görmekten şaşırılmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular :

- Haydi Beyin yanına! (KORUYUCU EBEVEYN)

(Askerler yaşlı denizciyi beyin yanına götürmek için koruyucu ebeveyn benlik durumu sergiliyorlar.)

Dediler. Kendini kadırgaya getiren askerlerle beraber büyük geminin kıçına doğru yürüdü. Kara pala bıyıklı, sırmalı esvabının üzerine demir çelik zırhlar giymiş iri bir adamın karşısında durdu.

- Sen kaptan Kara Memiş misin? Dedi. - Doğru mu söylüyorsun?
(KORUYUCU EBEVEYN)

(Bey yaşlı denizciye onun Kara Memiş olup olmadığını koruyucu ebeveyn benlik durumunda soruyor.)

- Ne yalan söyleyeceğim? (DOĞAL ÇOCUK)

(Yaşlı denizci bu soru karşısında kızgın bir şekilde beyin de hiç beklemediği doğal çocuk benlik durumunda yanıt veriyor.)

- Aç bakayım sağ kolunu! (KORUYUCU EBEVEYN)

(Bey yaşlı denizciye koruyucu ebeveyn benlik durumunda emirler vermeye devam ediyor.)

İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı, sıvadı. Beye uzattı. Pazısında haç şeklinde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adadan karısını kaçırdırken almıştı.

Bey ellerine sarıldı, öpmeğe başladı.

- Ben senin oğlunum! (DOĞAL ÇOCUK)

(Bey yaşlı denizcinin babası olduğunu öğrendikten sonra bir çocuk doğallığında babasının eline sarılıyor.)

- Turgut musun? (KORUYUCU EBEVEYN)

(Yaşlı denizci oğlu olduğunu söyleyen bey karşısında yetişkin benlik durumunda davranarak tepkisiz kalıyor.)

- Evet..

İhtiyar esir sevincinden bayılmıştı. Kendine gelince oğlu

ona:

- Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal!(KORUYUCU EBEVEYN)

(Bey yaşlı denizciye koruyucu ebeveyn benlik durumunda emirler vermeyi sürdürüyor.)

Dedi.

Eski kahraman kabul etmedi :

- Hayır. Ben de beraber cenge çıkacağım.(DOĞAL ÇOCUK)

(Yaşlı denizci bu emirleri dinlemeyerek doğal çocuk benlik durumunda savaşa katılacağını ifade ediyor.)

- Çok ihtiyarsın baba. (YETİŞKİN)

(Bey babasına neden savaşa katılamayacağını sebepleriyle birlikte yetişkin benlik durumunda ifade ediyor.)

- Fakat kalbim kuvvetlidir. (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci de oğluna savaşabileceğini sebepler sunarak yetişkin benlik durumunda ifade ediyor.)

- Rahat et! Bizi seyret! (KORUYUCU EBEVEYN)

(Bey yaşlı denizciye koruyucu ebeveyn benlik durumunda gemide kalmasını tekrar hatırlatıyor.)

- Kırk senedir dövüşe hasretim. (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci de oğluna niçin savaşmak istediğini yetişkin benlik durumunda ifade ediyor.)

Oğlu:

-Vurulursun! Vatana hasret gidersin!(YETİŞKİN)

(Bey babasına savaşırca ne olacağı ile ilgili yetişkin benlik durumunda bilgi aktarıyor.)

Diye onu gemide bırakmak istedi. Kara Memiş o vakit birdenbire gençleşmiş bir kaplan gibi doğruldu. Duramıyordu. Kalkan kılıç istedi. Sonra geminin kışında sallanan sancağı göstererek:

- Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, bayrağın dalgalandığı yer değil midir? (YETİŞKİN)

(Yaşlı denizci oğlunun hayır diyemeyeceği mantıklı bir gerekçeyle neden savaşa katılmak istediğini yetişkin benlik durumunda ifade ediyor.) Dedi. Ömer SEYFETTİN (Parlatır vd., 1996:19).

Öyküdeki Transaksiyonlar ve Kahramanların Yaşam Pozisyonları

Forsa öyküsündeki kahramanları Transaksiyonel Analiz verilerinden Transaksiyon ve yaşam pozisyonları açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Öykünün ana kahramanlarından olan Yaşlı denizci Kara Memiş öykünün genelinde ‘Yetişkin Benlik Durumu ve Doğal Çocuk Benlik Durumu’nu birlikte sergilemekte, öykünün sonuç bölümünde ortaya çıkan Turgut ise babasına karşı ‘Koruyucu Ebeveyn Benlik Durumu’ sergilemektedir. Ancak Kara Memiş’in söyledikleriyle hemen ‘Uygulu Benlik Durumu’na geçiş yapabilmektedir.

Öykü kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda ‘Yetişkin Benlik Durumunu’ benimseyen Kara Memiş ile ‘Koruyucu Ebeveyn’ davranışı sergileyen

Turgut reis arasında bazı durumlarda ‘Çapraz Transaksiyon’ yaşansa da Turgut reisin ‘Uygulu Çocuk’ davranışı sergilemesi ile bu iletişim ‘Tamamlayıcı Transaksiyon’a dönüşebilmektedir.

Şekil 2.9: “Forsa” Hikayesi Transaksiyon Şeması

Öykü kahramanlarının yaşam pozisyonlarını ele aldığımızda Kara Memiş’in tüm yaşadıklarına rağmen ‘Ben “iyi”yim-Sen “iyi”sin’ yaşam pozisyonu ile hayata olumlu baktığı, diğer kahramanların da genel olarak aynı yaşam pozisyonundan hayata baktığı söylenebilir

SONUÇ

Eğitim çalışmalarının hızla ilerlediği günümüzde, bu konuda çalışan bilim adamlarının yaptığı çalışmalar şunu göstermektedir ki eğitim süreci sadece belirli kalıplar içerisine sokulamayacak kadar çok kapsamlı ve değişken bir süreçtir. Eğitimde hedefin insan davranışı olması ve insanın sürekli kendini geliştirmesi eğitim anlayışlarında farklılaşmayı zorunlu kılmaktadır. Eğitim bilimi bu zorunluluk ve doğal akış doğrultusunda insan ile ilgili farklı bilim dallarının verilerinden yararlanmaktadır. Özellikle insanın hayatı olumlu algılama, sağlıklı bir birey olma konusunda neler yapması gerektiği ile ilgili veriler ortaya koyan psikoloji bilimi eğitimin en fazla işbirliği yaptığı bilim dallarından birisidir. Psikoloji alanında ortaya çıkan yeni kuramlar mutlaka bir dönemde eğitim bilimciler tarafından eğitim sürecine katkısı neler olabilir diye ele alınarak eğitim alanına taşınmıştır.

Bu amaçla psikolojide iletişim, kişilik ve terapi konusunda çok etkili bir kuram olan Transaksiyonel Analiz kuramı ortaya koyduğu veriler ve özellikle de iletişim sürecine katkısı düşünülerek Türkçe öğretimi konusunda ele alınmıştır.

Kuramdaki benlik durumları ve bu benlik durumlarının tespitinde kişinin iletişim sürecinde kurmuş olduğu cümle yapısının etkili olmasından dolayı kuramsal veriler Türkçe öğretiminde hikaye türü metinlerdeki kahramanların oluşturdukları iletişim süreci üzerinde değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1- Hikaye kahramanlarından anne-baba konumunda olan kahramanların genellikle benlik durumlarından “Ebeveyn” benlik durumunda olduğu, bu benlik durumuna fonksiyonel bakıldığında ise bu kahramanların “Koruyucu ebeveyn ve Eleştirici ebeveyn” benlik durumlarının her ikisini tercih ettiği görülmektedir. İncelenen öyküler içerisinde özellikle ‘Oğlumuz’ hikayesindeki baba ve annede, ‘Gül Hanım’ın Annesi’ hikayesindeki annede ve otel müşterilerinde , ‘Eskici’ hikayesinde küçük Hasan’ın akrabalarında , ‘Bir Güreş Öyküsü’ isimli hikayede küçük kızın

annesinde , ‘Forsa’ hikayesinde Turgut Reis karakterinde bu benlik durumlarını baskın olarak görmek mümkündür.

2- Hikaye kahramanlarından anne-baba konumunda olan kahramanların genellikle benlik durumlarından “Ebeveyn” benlik durumunda bulunması karşısında iletişim sürecinin bir diğer tarafındaki bireylerin “Uygulu Çocuk” benlik durumu sergilemesi beklenirken bu bireylerin daha çok “Doğal Çocuk ve Yetişkin” benlik durumu sergilediği görülmektedir. İncelenen öyküler içerisinde bu durum ‘Oğlumuz hikayesinde ‘Gül Hanım Annesi’ hikayesinde ve ‘Eskici’ hikayesinde yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

3- Hikaye kahramanları hikaye içerisinde olayların akışı doğrultusunda bir tek benlik durumuna bağımlı kalmayarak farklı benlik durumları sergileyebilmektedirler. Örneğin ‘Gül Hanım’ın Annesi’ hikayesindeki küçük kız bazı durumlarda doğal çocuk benlik durumu sergilerken bazı durumlarda ise uygulu çocuk benlik durumu sergileyebilmektedir. Yine ‘Eskici’ hikayesindeki öykünün ana kahramanı Hasan ile Eskici çeşitli durumlarda doğal çocuk benlik durumu sergilerken bazı davranışlar karşısında da yetişkin benlik durumu sergilemektedirler.

4- Hikaye kahramanları arasındaki Transaksiyonlara baktığımızda olayların akışı doğrultusunda kahramanların farklı benlik durumları sergilemesi “Tamamlayıcı Transaksiyon ve Çapraz Transaksiyonu” öykülerin genelinde görünür hale getirmiştir. “Gizil Transaksiyon” ise özellikle daha gelenekçi olan kahramanların tercih ettiği bir süreç olarak gözükmemektedir. İncelenen hikayeler içerisinde ‘Eskici’ hikayesinde Hasan ile Eskici arasında uygun benlik durumları içerisinde iletişim sürecini gerçekleştirdikleri için Tamamlayıcı Transaksiyon görülürken aynı hikayede Hasan ile Hasan’ın akrabaları arasında Çapraz Transaksiyonun olduğu görülmektedir. ‘Mustafa Kemal’in Askerleri’ isimli öyküde de çocuk, anne ve baba arasında her üç karakterin yetişkin benlik durumu sergilemesi doğrultusunda Tamamlayıcı Transaksiyonun olduğu görülmektedir. Yine ‘Gül Hanım’ın Annesi’ öyküsünde küçük kızın iletişim sürecinin bazı aşamalarında, oteldeki diğer

yetişkinler ile iletişim kurarken arka planda da sosyal anlamda mesajlar vererek Gizil Transaksiyon sergilediği görülmektedir.

5- Hikayelere genel olarak bakıldığında hikaye kahramanları arasında yoğun bir iletişimsizlikten söz edilememektedir. Kültürümüzdeki, olaylara “Ebeveyn” benlik durumu ile bakma alışkanlığı özellikle bu benlik durumu karşısında sergilenen “Doğal Çocuk” benlik durumunu gerekli kılmaktadır. Bu gerekliliğin nesiller arası çatışma denilen iletişimsizliği toplumumuza taşıdığı görülmüştür.

6- Hikaye kahramanları içersinde üç benlik durumunu yetişkin benlik durumu önderliğinde tutarlı kullanabilen bireylerin iletişim sürecinde sorun yaşamadığı ve hikaye içersinde bu kahramanların daha etkin olduğu tespit edilmiştir. İncelenen öyküler içersinde ‘Bir Güreş Öyküsü’ isimli öyküdeki baba küçük kızı ile yaşadığı iletişim sürecinde bu üç benlik durumunu yetişkin benlik durumu önderliğinde tutarlı kullanabilen bir birey özelliği göstermektedir. Yine ‘Mustafa Kemal’in Askerleri’ hikayesindeki baba ve anne çocukları ve kendi aralarında kurdukları iletişimde bu üç benlik durumunu yetişkin benlik durumu önderliğinde tutarlı kullanabilen bireyler görüntüsü sergilemektedirler. ‘Küskün Ayıcık’ öyküsünün ana kahramanı Demir Bey de özellikle işçilerle kurduğu iletişimde benlik durumlarındaki bu tutarlılığı sergilemektedir.

7- Yetişkin benlik durumu koordinesinde benlik durumlarını yaşam içersinde tutarlı ve yerinde kullanabilen bireyler yetiştirmede hikayeler ana materyal olarak kullanılmasa bile sağlıklı bireyler yetiştirme konusunda hikayelerden yardımcı materyal olarak yararlanılabilir.

Öneriler

1- Bilim ve teknoloji konusunda yaşanan hızlı değişim bu sürecin en önemli aktörü olan insanı özellikle sosyal hayatta iletişim kurma ve iletişimi sürdürebilme konusunda olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bireyler arasında sağlıklı bir iletişim sürecinin sağlanabilmesi için Milli eğitimin genel amaçları doğrultusunda eğitim

süreci içersinde program geliştirme çalışmalarında Transaksiyonel Analiz kuramının varlığı dikkate alınmalıdır.

2- Türkçe öğretiminde öğretmen hikayelerden yararlanırken bireyde eleştirel düşünme, problem çözme, analiz ve sentez becerisi kazandırma gibi olumlu nitelikleri kazandırma amaçlı hikaye kahramanları içersinden “Yetişkin” benlik durumu sergileyen kahramanları ön plana çıkararak çocukta bu benlik durumunu geliştirmeye çalışmalıdır.

3- İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Transaksiyonel Analiz kuramı doğrultusunda benlik durumlarının tespit edileceği bir benlik durumları ölçeği geliştirilmeli ve bu konuda uygulamaya yönelik çalışmalara hız verilmelidir.

4- İlköğretim ikinci kademe Türkçe öğretiminde sadece hikaye türü değil diğer edebi türler de bu kuramın verileri doğrultusunda ele alınmalı ve öğretmen metin kullanımında Transaksiyonel Analiz verilerinden mutlaka yararlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Voltan Nilüfer, Filiz Gültekin (2004); “Transaksiyonel Analizin Türk Kültürüne Uyarlanabilirliği: Kültür Açısından Eleştirel Bir Bakış,” *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Sayı 133
- Adalı, Oya (1983); “Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine” *Türk Dili* s. 31-35
- Ağır, Meral, Müge Akbağ, Betül Aydın, Semai Tuzcuoğlu ve Levent Yağcı (2005); “*Gelişim ve Öğrenme*,” Nobel Yayınları, Ankara, s. 65-98.
- Akbağ, Müge (2000); “*Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*,” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Akbağ, Müge ve Levent Deniz (2003); “Öğretim Elemanı ve Öğretmen Adaylarının Birbirlerine Yönelik Algıları Transaksiyonel Analiz Açısından Bir Değerlendirme,” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, Kasım Sayısı, s. 33
- Akkoyun, Füsun (2007); “*Transaksiyonel Analiz*,” Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Aksan, Doğan (1975); “Anadili” *Türk Dili* S. 423-434
- Aksan, Doğan (1998); *Her Yönüyle Dil*, Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK, Ankara
- Akşit, Göktürk (1980); “*Okuma Uğraşı*,” Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Aktaş, Şerif (2000); “*Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*,” Akçağ Yayınları, Ankara
- Alisinaoğlu, Fatma (1995); “*Üniversite Öğrencilerinin Ben (Ego) Durumları İle Ana – Baba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*,” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara
- Akyol, Hayati (1996); “*Metinler Arası (Intertextuality) Okuma ve Sorular*” Bilgi Çağında Eğitim, Nisan-Mayıs-Haziran, Ankara
- Akyol, Hayati (2003); “Metinlerden Anlam Kurma” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı. 13 S.267–285, Niğde
- Akyol, Hayati (2007); *Türkçe Öğretim Programı: Yenilikler ve Sorunlar*, <http://www.gazi.edu.tr/web/hakyol/turkce.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.2.2008)
- Arı, Ramazan (2005); “*Gelişim ve Öğrenme*,” Nobel Yayınları, Ankara

- Aydın, Betül (2005); “*Gelişim ve Öğrenme*,” Nobel Yayınları, Ankara
- Başaran, İbrahim Etem (1998); “*Eğitim Psikolojisi Eğitimin Psikolojik Temelleri*,” 5. Baskı, Ankara
- Berne, Eric (1988); “*What Do You Say After You Say Hello?*,” Corgi Boks, California
- Burger, Jerry (2006); “*Kişilik*,” Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.132
- Çağlaroğlu, Taha (200); “*Yeni Öykü Antolojisi*,” Yeni Kuşak Yayınları, Ankara, s.34-36
- Çelik, Karacabey Süreyya (2003); “Modern Sonrasında Dramatik Metinler,” *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2003, Sayı 15, Ankara
- Çevirme, Hülya ve Aşkın Hatunoğlu (2004); “Kurnaz Köylü Masalında İletişim Çatışmaları,” *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 62
- Dayıoğlu, Gülten (1999); “*Çocuk ve Gençlik Öyküleri Seçkisi*,” Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Demirel, Özcan (1996); “*Türkçe Program ve Öğretimi*,” USEM Yayınları, Ankara
- Demirel, Özcan (2002); “*Türkçe Öğretimi*,” Pegem Yayınları, Ankara
- Deniz, Engin (2007); “*Eğitim Psikolojisi*,” Maya Akademi Yayıncılık, Ankara
- Dökmen, Üstün (2004); “*İletişim Çatışmaları ve Empati*,” Sistem Yayıncılık, İstanbul
- Duman, Asiye (2003); “Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi,” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, s.13. s.151
- Erden, Münire ve Yasemin Akman (2007); “*Eğitim Psikolojisi*,” Arkadaş Yayıncılık, Ankara
- Ergin, Muharrem (1993); “*Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyat Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*,” Bayrak Yayınları, İstanbul
- Eroğlu, Feyzullah (2006); “*Davranış Bilimleri*,” Beta Yayıncılık, Ankara
- Gardner, Howard (1993); *The Theory in Practice*, Basic Boks, Multiple Intelligences
- Güleri Ali (2008); “*Türk Toplumunda Korku Kültürü*,” Punto Tasarım, Ankara
- Güneş, Firdevs (2004); “İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar Türkçe (1-5. Sınıf),” *Bilim ve Aklın Aydınlightında Eğitim Dergisi*, Sayı 54-55
- Jaccard, Pierre (1962); *Sociologie de L’ducation*, Payot-Paris

- Karakuş, İdris (2000); *“Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi,”* Sistem Ofset Yayınları, Ankara
- Kantemir, Enise (1997); *“Yazılı ve Sözlü Anlatım,”* Engin Yayınevi, Ankara
- Kaplan, Mehmet (1992); *“Kültür ve Dil,”* Dergah Yayınları, İstanbul
- Kaplan, Mehmet (1999); *“Kültür ve Dil,”* Dergah Yayınları, İstanbul
- Kavcar, Cahit, Ferhan Oğuzkan, Sedat Sever (1997); *“Türkçe Öğretimi,”* Engin Yayınları, Ankara
- Kavcar, Cahit (1999); *“Edebiyat ve Eğitim,”* Engin Yayınevi, Ankara
- Kayalar, Murat (2004); “Yöneticinin İşyerindeki Ego Durumunun Transaksyonel Analiz Açısından Değerlendirilmesi,” (Çevrimiçi), <http://www.sdu.edu.tr>. (Erişim Tarihi: 18.01.2008).
- Keçeci, Ayla (2007); “Hemşirelik Eğitiminde İletişime Yeni Bir Yaklaşım Transaksyonel Analiz,” *İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2
- Kodaman, Bayram (1998); “Medeniyet-Kültür,” *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt:18, Sayı. 127-128, s.53-55.
- Korkmaz, Zeynep (1992); *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Tdk, Ankara
- Kristeva, Julia (2003); “Nous Deux” Or A (Hi)Story Of Intertextuality, *The Romanic Review*, Volume 93 Numbers 1-2 © The Trustees of Columbia University, Copyright EBSCO Publishing.
- Marshall, Justine (1994); *“Ana Dili ve Yazın Öğretimi,”* (Çev, Cahit Külebi), Başak Yayınları, Ankara
- Mekay, Matthew ve Patrick Fanning (1998); *“Özgüven Yaratılması ve Korunması,”* Epsilon Yayıncılık, İstanbul
- Moran, Berna (1994); *“Edebiyat Kuramları ve Eleştiri,”* İletişim Yayınları, İstanbul
- Murat, Mualla, Ertuğrul Karakuş ve Hüseyin Taş (2007); *Türkçe Öğretimi Etkinlikleri*, Nobel Yayınları, Ankara
- Murat, Mualla, Nuran Başoğlu ve Serbay Kayganacıoğlu, (2008); *Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme*, Nobel Yayınları, Ankara
- Onur, Bekir (1995); *“Çocuk ve Ergen Gelişimi,”* İmge Yayıncılık, Ankara
- Özbay, Murat (2006); *“Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri,”* Öncü Kitap, Ankara

- Parlatır, İsmail vd. (1996); *Güzel Yazılar Hikayeler-1*, Tdk yayınları, Ankara
- Parlatır, İsmail vd. (1996); *Güzel Yazılar Hikayeler-2*, Tdk yayınları, Ankara
- Parlatır, İsmail vd. (1996); *Güzel Yazılar Oğuzdan Bugüne*, Tdk yayınları, Ankara
- Purtul, İrfan (2006); *“Eğitimde Ezbersiz Günlere Doğru,”* Akasya Yayıncılık, Ankara
- Rief, Sandra (1993); *How to Reach and Teach ADD/ADHD Children: Practical Techniques, Strategies, and Interventions for Helping Children with Attention Problems and Hyperactivity.* The Center For Applied Research in Education,
- Sağlık, Şaban (1992); “Anadil Öğretiminin Türkiye’deki Durumu,” *Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı. 229, s. 567-59.
- San, İnci (2004); *“Eğitim ve Çoklu Zeka Uygulamaları,”* Artım Yayınları, Ankara
- Senemoğlu, Nuray (2001); *“Gelişim Öğrenme ve Eğitim Kuramından Uygulamaya,”* Gazi Kitabevi, Ankara
- Sever, Sedat (2002); *Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme- Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar*, Türkçenin Dünyü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni, Ankara
- Sever, Sedat (2003); *“Çocuk ve Edebiyat,”* Kök Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara
- Sever, Sedat (2004); *“Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme,”* Anı Yayıncılık, Ankara
- Sevim, Seher (1996); *“Transaksiyonel Analize Dayalı Bir Eğitim Programının Evli Çiftlerin Ego Durumları ve Evlilik Yaşamlarına İlişkin Bazı Değişkenlere Etkisi,”* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara
- Solso, Robert, Maclin Kimberly ve Maclin, Otto (2007); *“Bilişsel Psikoloji,”* Kitabevi
- Solomon, C. (2003); “Transactional Analysis Theory: Basics”. *Transactional Analysis Journal*, Vol: 33, No: 1
- Sönmez, Veysel (2007); *“Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı,”* Anı Yayıncılık, Ankara
- Taylor, Shelley, Peplau Letitia ve Sears David (2007); *“Sosyal Psikoloji,”* İmge Kitabevi, Ankara
- Tekin, Mehmet (2002); *“Roman Sanatı (Romanın Unsurları),”* Ötüken Yayınları, İstanbul
- Titiz, Osman (2005); *“Yeni Öğretim Sistemi,”* Zambak Yayınları, İstanbul

- Toklu, Osman (2003); “*Dilbilime Giriş*,” Akçağ Yayınları, Ankara
- Topbaş, Seyhun vd., (1998); “*Türkçe Öğretimi*,” Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- Ünal, Ebru (2006); “*Öykülerin Türkçe Öğretimindeki İşlevi “Ve 6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Ünal, Emre (2007); “Metinler Arasılık ve Metinler Arası Okuma,” *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2.
- Vardar, Berke (2002); Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yayınları, İstanbul
- Yalçın, Alemdar (2002); “*Türkçe Öğretim Yöntemleri*,” Akçağ Yayınları, Ankara
- Yalın, Halil İbrahim (2000); “*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*,” Nobel Yayınları, Ankara
- Yılar, Ömer (2006); “*Halk Bilimi ve Eğitim*,” Pegem Yayıncılık, Ankara
- Yıldız, Cemal (2006); “*Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*,” PegemA Yayıncılık, Ankara
- Yıldırım, Ramazan (1998); “*Öğrenmeyi Öğrenmek*,” Sistem Yayıncılık, İstanbul
- Yıldırım, İbrahim (2008); “*Eğitim Psikolojisi*,” Anı Yayıncılık, Ankara Yayınları, İstanbul